

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

Kunstikultuuri teaduskond

Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Tuuli Trikkant

Ajaloolise polstri ja mööblikanga konserveerimine

Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekti näitel

Magistritöö

Juhendajad: Ruth Paas

MA Viljar Vissel

Tallinn 2019

Resüme

Ajaloolise polstri uurimise ja konserveerimisega on eraldi valdkonnana intensiivsemalt tegeletud alates 1980ndate keskpaigast, kuid Eestis pole see teema veel eriti tähelepanu leidnud ning näidete kokkulugemiseks piisab ühe inimese sõrmedest.

Käesolev magistritöö tegeleb ajaloolise mööblitekstiili ja -polstri konserveerimise problemaatikaga. Traditsiooniline polsterdamine on pika ajalooga ala ning selle mõistmiseks ning konserveerimiseks on oluline mõista polstri kujunemislugu ning mõista ka traditsioonilisi võtteid. Pikka aega on polstrite konserveerimisel kasutatud restaureerivat lähenemist ning sellega on läinud kaduma informatsiooni valmistusajast ja materjalidest. Tänapäeval otsitakse uusi lahendusi, kuidas säilitada olemasolevat võimalikult palju ning polstri puudumisel taastada eksponeeritavus objekti kahjustamata.

Uurimistöö praktilise väljundina kujundan konserveerimismetoodika ühele Eesti Kunstimuuseumile kuuluvale mööblikomplektile. Kahest tugitoolist ja diivanist koosnev komplekt on dilemmasid ja väljakutseid pakkuv töö. Erinevate restaureerimisajalugude tõttu on kõik kolm eset väga erinevas seisus ning eesmärk on nende ühtse välimuse taastamine Kadrioru muuseumi interjööri näituse jaoks 2021. aastal.

Uurimistöö kirjalik osa koosneb viiest peatükist. Esimene peatükk kirjeldab polstri kujunemist ning annab sissevaate polstri ehitusse. Teine peatükk keskendub polstri konserveerimisele, põhimõtetele ja praktikatele, välja on toodud teostatud tööd Eestis ja ilmekad näited mujalt maailmast. Kolmas peatükk koondab kokku olemasoleva info töös oleva Eesti Kunstimuuseumi mööblikomplekti kohta. Neljas peatükk kirjeldab tänaseid võimalusi mööblikanga rekonstruktsiooni tellimiseks ning viimane peatükk mööblikomplekti konserveerimismeetodi kujunemisest ja (osalist) teostamist.

Töö maht koos kasutatud allikate ja illustratsioonide nimekirjaga on 120 lehekülge. Magistritöö toetub 67 allikale, mis jagunevad publitseeritud allikateks (10), internetiviideteks (39), publitseerimata allikateks (5), arhiivallikateks (6). Lisaks muud allikad (7). Teksti illestamiseks on lisatud 168 illustratsiooni.

Märksõnad: mööbel, polstri konserveerimine, mööblitekstiili konserveerimine, tekstiili rekonstrueerimine, konserveerimise-restaureerimise ajalugu

Sisukord

SISSEJUHATUS	5
1. Polstri kujunemine	7
1.1. Traditsiooniline polster.....	12
1.2. Dateerimine materjalide põhjal	14
1.3. Polstrisisu materjalid	15
2. Polstri konserveerimise praktikad	17
2.1. Vedrude konserveerimine	19
2.2. Polstri konserveerimine Eestis	22
2.2.1. Kullamaa tool	22
2.2.1. 19. sajandi emma tugitool	24
2.2.3. Kabina mõisa tool.....	25
2.2.4. Hiiu-Suuremõisa diivan	26
2.3. Polstri konserveerimine mujal	29
2.3.1. Bostoni komplekt.....	30
2.2. Polstrikuju imiteerimine	31
2.2.1. Šoti Rahvusmuuseumi diivan.....	32
2.2.2. Marie Antoinette'i tool	34
2.3. Mööblitekstiili konserveerimine	36
2.3.1. Toestamine	38
3. Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekt	42
3.1. Tugitool nr 1	45
3.1.1. Uuringud	49
3.2. Sinise katteriidega tugitool	52
3.3. Diivan	54
4. Kanga rekonstruktsiooni tellimine	58
4.1. Rekonstruktsioonkangaste kasutamine Eestis.....	58
4.2. Rekonstruktsioonkanga tellimine.....	60
4.2.1. Töökojad	60
4.3. La Manufacture Prelle, Lyon, Prantsusmaa	65
4.4. Sartor Bohemia, Praha, Tšehhi	72
5. EKM diivanikomplekti konserveerimine	76
5.1. Tugitoolid	76
5.2. Diivan	77

5.2.1. Polstri avamine	79
5.2.1. Istmepolstri avamine.....	82
5.2. Tekstiili konserveerimine	88
5.2.1. Kahjustuste hindamine.....	88
5.2.2. Tööproov.....	90
5.2.3. Puhastamine	93
5.2.4. Digiteerimine.....	95
5.2.5. Korrosiooni eemaldamine	95
5.2.6. Toestuskangas	98
5.2.7. Õmblemine.....	103
Kokkuvõte	105
Kasutatud allikad	107
Summary	112
Illustratsioonide nimekiri	114
Lisad.....	121
Lisa 1. Mööblitekstiilide väljapanek. Nordiska Museet, Stockholm	121
Lisa 2. KRD-86 Mati Raali restaureerimisprotokoll.....	122
Lisa 3. Akrüülpõlümeeeride kasutamine muistsete tekstiilide konserveerimises.	138
Lisa 4. Intervjuu Heige Peetsiga	140
Lisa 5. Tugitooli konserveermise artikkel Renovatumis.....	142
Lisa 6. KRD 81 Jaanus Heinla restaureerimisprotokoll.....	144

SISSEJUHATUS

Mu põhikooliaegne klassijuhataja ja kirjandusõpetaja Külli Saia ütles kunagi, et Eesti luule mõistmine on nagu silmapiiri taha kaduva linnu jälgimine - kui sa oled teda jälginud sellest ajast, kui ta oli sulle lähedal, on ta sulle nähtav ka taevast peaaegu eristamatu täpina. Kuid näidata võõrale pilgule kauguses eristamatut lindu on vaat et võimatu. Sarnaseid ajalugu väärtustavaid mõtteid leiab palju ka vanasõnade seast – kes minevikku ei mäleta, elab tulevikuta jmt. Kuid linnu lennu metafoor on mulle alati tundunud kõige kohasem, sest millegi kulgemise jälgimine õpetab seda kõige paremini hindama.

Pehme mööbli alguseks võib tinglikult lugeda hetke, mil inimene hakkas oma küljealust voorderdama käepäraste vahenditega – lehtede ja nahaga. Soov mugavama mööbli järele on kasvanud ning sellest lähtuvalt on polster läbi teinud tohutu arengu ning polstri konserveerimise jaoks on oluline läbitud tehnikate ja materjali tundmine.

Polstri konserveerimine on eraldi valdkonnana hoogsamalt kujunema hakanud alates 1980ndate keskpaigast. Teadlikkus ajalooliste materjalide vajalikkusest kasvab ning väärtustatakse materjale, mis varem on läinud ajaloo prügikasti. Mõnekümne aastaga on polstri konserveerimises jõutud tänapäevaste lahendusteni, mis võimaldavad hävinud polstrikuju taastamist objekti konstruktsiooni kahjustamata. Traditsiooniline polsterdamine seevastu on invasiivne praktika. Eestis on polstri konserveerimisest ajaloolise polstrimaterjalide säilitamise kontekstis hakatud kõnelema alles viimastel aastatel ning paljud museaalid ja erakätes olevad objektid on oma ajaloolist väärtust ja kihistusi kaotanud just polstrite traditsioonilise rekonstrueeriva polsterduse tõttu. Sellest tulenebki mööblikonserveerimise dilemma. Mööbel on olemuselt praktiline ja selle esmane funktsioon on olla kasutuses. Kasutamisest tingitud kulumine on mööbli puhul sageli selle lagunemise põhjuseks ning lagunevate materjalide säilitamise kõrval on vajalik ka objekti terviklikkuse säilimine.

Poltrist saadavast infost objekti loomise aja, valmistamise tehnika ja materjali, kasutamise viisi ja kahjustuste iseloomu kohta võib palju järeldada. Polstri sisu materjalide uuringud on praegu näiteks Inglismaal jõudnud nii kaugele, et objekti on võimalik dateerida 25 aasta täpsusega. 18. sajandil levima hakanud eeskujuraamatud aitavad stiili ja ajastu määramisele

muidugi kaasa, kuid siiski on väga palju anonüümset mööblit, mille identifitseerimiseks saaks polstris leiduvat infot kasutada.

Magistritöö koosneb kahest teineteist toetavast osast, kirjalikust ja praktilisest. Kirjalik osa koosneb viiest peatükist. Esimene neist sisaldab ülevaadet polstri kujunemisest läbi mööbliajaloo. Erinevate perioodide mööbel peegeldab ajastu kaasaegseid iluideaale interjööris ja ühtlasi kasutatavate tehnikate arenguid. Teises peatükis kirjeldan suundi polstri konserveerimises. Nagu teisteski valdkondades, on mööbli konserveerimise teooria aluseks üksikobjekti või komplekti praktiline lahendus. Sestap toon näiteid konserveerimise praktikatest Eestis ning mujal maailmas.

Kolmas peatükk pühendub uuritava objekti ajaloo mõistmisele. Töö praktilise väljundina kujundan konserveerimiskava Eesti Kunstimuuseumile kuuluvale diivanikomplektile. Komplekt pärineb 19. sajandi lõpust ja on valmistatud Peterburis, Melzeri mööblivabrikus. Ühe eesmärgina olen püüdnud kokku koguda kõik informatsiooni, mis on komplekti kohta teada. Kasutusloo uurimine ei ole olnud kuigi viljakas, kuid tugitoolide kohta leitud konserveerimis-restaureerimislood on seda põnevamad.

Uudseks väljakutseks magistritöö praktilises osas on rekonstruktsioonkanga tellimine. Kunstimuuseumi komplekti kattetekstiilist on säilinud vaid osa ning visuaalse terviklikkuse ja eksponeeritavuse tagamiseks on vaja puuduolevad osad kuidagi katta. Neljandas peatükis kirjeldan erinevaid tänapäevaseid võimalusi rekonstruktsioon- või koopiakanga tellimiseks. Võtsin ühendust viie erineva ettevõttega, kes selles valdkonnas tegelevad ning pidasin kirjavahetust muuseumile konkreetsete pakkumiste esitamiseks.

Viimane peatükk kirjeldab konserveerimise protsessi nii palju, kui magistritöö ajaline maht võimaldas. Eesti Kunstimuuseumi mööblikogusse kuuluva diivani ja kahe tugitooli konserveerimise lõpptähtaeg jääb 2021. aastasse, mil Kadrioru Kunstimuuseumis tuleb interjööriteemaline näitus. Seetõttu jääb osa praktilisest tööst magistritööst välja.

Töö lõpus on välja toodud illustratsioonide nimekiri koos fotode autori (või omaniku) andmetega.

Täna oma juhendajaid, Ruth Paasi ja Viljar Visselit, igakülgse abi ees, Kanuti kolleege Kristina Aasi, Heige Peetsi, Maria Lillepruuni, Helmut Väljat, Mart Verevmäge, Viljar Talimaad, Sille Siidirätsepat, Jaanus Heinlat ja Mari Siinerit ning kaasaelajaid ja toetajaid Liisi Rünklat, Paula Helpi ja Kaia Järvleppa.

1. Polstri kujunemine

Kui tänapäeval loetakse traditsiooniliseks polstriks sellist tüüpi pehmet mööblit, mis on saanud alguse õukondlikust mugavusest¹, siis esimeseks selle valdkonna teerajajaks olid varasel kiviajal maapinnast kõrgemale tõstetud lehtedest, rohust ja õlgedest kuhjad, mis olid kaetud loomanahkadega.² Kõige varasemad andmed pärinevad Lõuna Aafrika Sibudu koopast, kus ca 77 000 aasta tagusest ajast on avastatud kihilised asemed, mis muu hulgas sisaldasid kiviaknaid, savi, põletatud luid ja erinevaid taimi. Juba siis tehti käepäraste vahendite ja teadmistega elu mugavamaks – asemel kasutatavate taimede seas oli aromaatsed taimi, mis hoidsid eemal putukad ja teised kahjurid. Vooditelt leitud põlenud kihid ja tuhk näitavad, et taimi vahetati ja põletati regulaarselt.³

Näiteid kiviajast on tänapäeva jõudnud jäädvustustena seinamaalingutelt ja ka hauakambritest. Vana-Egiptuse haudehitise seinamaalingult on näha, et vaaraod istusid polsterdatud toolidel.⁴ Vana-Egiptuse toolid ja voodid olid lahendatud raamkonstruktsioonina, kus ühenduskohti tugevdati nahkse või taimse nööriga, kuid neid tehti ka plangust või puutüvedest, mis lukiti üksteise kõrvale ja seoti kinni. Pehmenduseks kaeti voodi naha või kangaga.⁵ Vana-Kreekas kasutati ka heina, lehtede või villaga täidetud madratseid⁶.

Esimesed viited polsterdaja ametile pärinevad Vana-Roomast, kus tema ametinimetuseks oli *culsitarus* ehk padjategija.⁷ Vana-Rooma mööbel tugines nii vormis, materjalis kui esmeliigis palju Vana-Kreekale, kõrge kušettvoodi – *lectus* – koosnes raamkonstruktsioonist,

---

¹ Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 7

² Jaanus Pihelgas ja Ko. Madratsi, pehme mööbli, polstri, polstritöö, sadulsepatöö ja mööbli kattekanga ajalugu. <https://antiik-restaureerimine.ee/koik-artiiklid/madratsi-pehme-moobli-polstri-polstritoo-sadulsepatoo-ja-moobli-kattekanga-ajalugu/> (vaadatud 2.1.2019)

³ Wadeley, Lyn jt. Middle Stone Age Bedding Construction and Settlement Patterns at Sibudu, South Africa http://science.sciencemag.org/content/334/6061/1388?__utma=109413082.789183175.1553946523.1553946523.1553946523.1&__utmb=109413082.9.10.1553946523&__utmc=109413082&__utmz=109413082.1553946523.1.1.utmcsr%3Dscience.sciencemag.org%7Cutmccn%3D%28referral%29%7Cutmcmd%3Dreferral%7Cutmcc%3D/content/334/6061/1388.full&__utmv=-&__utm=105215619&sso=1&sso_redirect_count=1&oauth-code=0db0f78f-dc46-4179-9d2b-92e100ec116a (vaadatud 5.3.2019)

⁴ Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 7

⁵ Krista Kodres. Ilus maja, kaunis ruum, 13-14

⁶ samas, lk 20

⁷ Jaanus Pihelgas ja Ko. Madratsi, pehme mööbli, polstri, polstritöö, sadulsepatöö ja mööbli kattekanga ajalugu. <https://antiik-restaureerimine.ee/koik-artiiklid/madratsi-pehme-moobli-polstri-polstritoo-sadulsepatoo-ja-moobli-kattekanga-ajalugu/> (vaadatud 2.1.2019)

mille sees oli polstermadrats ja kogu aset kattis külluslik tekstiili drapeering. Tekstiile kasutati ohtralt kogu interjööris – akna ja ukse eesriietena ning mööblit katvate kangaste ja patjadena.⁸

13. sajandi mööbli areng oli arhitektuuriga võrreldes aeglasem. Gooti ajastust on mööblit säilinud vähe ning olemasolev peamiselt kirikuist.⁹ Kuid gooti mööbli väljanägemine sai otsesid mõjutusi just eelkõige religioosest arhitektuurist – mööbel oli massiivne, kasutas teravkaart ja roseti motiivi ning tihti võetigi üle kirikus kasutuses oleva mööbli analoogid (pikad nikerdatud pingid ja lauad). Polstrikangad olid tihti tumedates toonides.¹⁰

14.-15. sajandil muutus mööbli valmistamise tehnoloogia radikaalselt – hakati uuesti kasutama juba antiikajal tuntud, kuid vahepeal unustatud tehnilisi võtteid ja töövahendeid. 1320ndatel aastatel võeti kasutusele saag, mis võimaldas luua kergemaid raamkonstruktsioone.¹¹

15. sajandil olid polstrid lihtsamad ja sarnased oma antiigi eeskujudele – tisləri valmistatud tool kaeti lahtise padjandiga. Polsterdamistööd jagunesid eri tsunftide vahel. Eraldi oli olemas nn sisekujundaja amet, kes tegelesid suurte külmade seinapindade katmisega lahtise tekstiiliga. Materjalid olid kallid, mistõttu oli see kättesaadav vaid rikkamale elanikkonnale. Polsterdamise arendamise juhtpositsioonil olid suursuguste õukondadega Prantsusmaa ja Itaalia.¹² Riikides, kus Prantsusmaa ja Itaaliaga sarnased jõukad aadliperekonnad ja kuningakojad puudusid, oli ka mööbli areng ja välimus tagasihoidlikum. Suurem muudatus polstriehtusel tuli rokokoo ajastul, kus selgelt eristus puutöö ja mööbli pehme osa valmistamine. Tisler tegi ainult karkassi ja istmeraami ja jättis istmeosa lahtiseks, seejärel kattis polsterdaja istme.¹³

Varased 17. ja 18. sajandi polstrid olid suhteliselt lihtsad, alates 1750ndatest hakkasid need meenutama tänapäeval tuntud polstritüüpi. Polstrisisu jaotati ühtlaselt üle istme ja seljatoe, servadesse tehti n-ö rullkant – linasesse riidesse õmmeldud sisumaterjalist tugev serv, mis sarnaselt tänapäevale andis polstrile ja kattekangale pikema kestvuse. 17. sajandi lõpus tulid

---

⁸ Kodres, Krista. Ilus maja, kaunis ruum, lk 25-27

⁹ samas, lk 45

¹⁰ Gothic furniture, <https://www.justcollecting.com/miscellania/gothic-furniture> (vaadatud 31.3.2019)

¹¹ Kodres, Krista. Ilus maja, kaunis ruum, lk 45

¹² Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 7

¹³ samas

moodi kõrge seljatoega toolid, mis kaeti sameti ja käsitsi tikitud kangastega. Tavapärase oli istmetel pehmedusena kasutada patju.¹⁴

18. sajandil hakati rohkem välja andma ka eeskujuraamatud, mis annavad infot moes olnud materjalide ja stiilide kohta ning võimaldavad teinekord ka mööblit kindlatesse ajalistesse raamidesse paigutada. Et mööblit sellest ajast ei ole palju säilinud, annavad maitse-eelistustest aimu mustri- ja sisekujundusraamatud. 18. sajandil kasutati palju siid-damasti, kanga sisse kooti lillemustreid ja muid eluslooduse motiive. Polsterdajad olid väga hinnas ning tekstiilmaterjalidega kodu kaunistamine seisuse näitaja. Ühe toa jaoks võidi kasutada kuni 90 meetrit kangast ning tekstiili rohkus võis olla aluseks ka tubadele nimetuste andmisel¹⁵ (näiteks punase sameti tuba¹⁶ *Chiswick House*'s või sinise siidi riietusruum¹⁷ *Burghley House*'is Inglismaal).

19.sajandi alguses muutus mööbli vorm ja dekoor rahulikumaks ning tööstuse arenguga hakkas käsitööna valminud polstrite osakaal vähenema. Nõudlus mööbli järgi aina suurenes ning mugavuse saavutamine oli esmatähtis. Historitsismi perioodil polstri osakaal mööblil kasvas ja puudu pind esemetel jäi üleni selle varju.¹⁸ Olulisimaks muutuseks polstri ajaloos on vedrude leiutamine 1830ndatel aastatel. Vedru peale oldi tulnud muidugi juba 18. sajandil, aga koheselt need sadulseppade seas laialdast kasutust ei leidnud. Esimesed vedrud (ill 1) olid meistritel käsitsi keeratud, küllalt kohmakad ja rasked, otsad eraldi traadiga kinni seotud¹⁹ ning ei leidnud koheselt laialdast kasutust. Polstris kasutati esimest korda püstist vedru 1832. aastal²⁰. Traat keerutati ümber spetsiaalse vedrukeerutamisseadme ning seejuures polnud peamine keerdude arv, vaid vedrude ühesugune jäikus.²¹ 1890ndatel hakati vedrusid tootma masinatega, need muutusid kergemaks ja vedru lõpetas üksik sõlm. 1930ndatel hakati vedrusid tootma terasest, ning vedru lõppu keeras masin nüüd kaks sõlme.²²

---

¹⁴ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk 4-5

¹⁵ samas

¹⁶ Red Velvet Room

¹⁷ Blue Silk Dressing Room

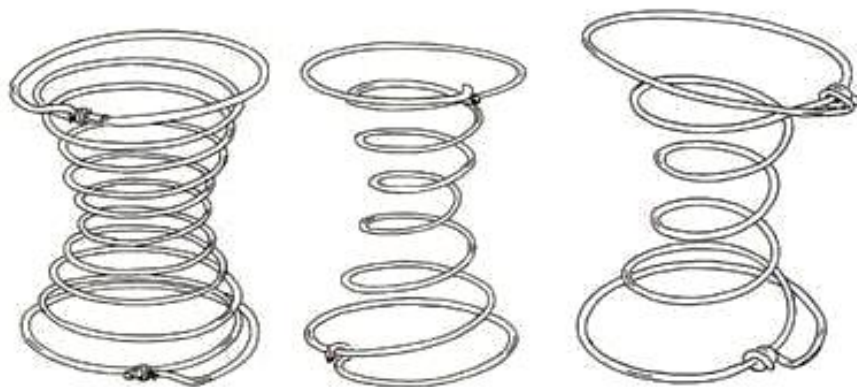
¹⁸ samas, lk 6

¹⁹ James, David. Upholstery restoration, lk 3

²⁰ History of springs. <http://www.giffordspring.com/history.html> (vaadatud 9.4.2019)

²¹ Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 22

²² James, David. Upholstery restoration, lk 3

1. Vasakult: käsitsi keeratud vedru, ots traadiga eraldi seotud, ühe sõlmeline lõpetus, masinseotud kahe sõlmega lõpetus

Ka 19. sajandi teine pool tõi polsterdamisse palju uuendusi. Materjalide areng ja võimalused andsid meistritele vabaduse katsetada ja mõelda välja uusi tehnikaid. Heftimine või nõõbitamine sai alguse Inglismaal juba 18. sajandi teisel poolel, kui eksperimenteeriti keeruliste ja looklevate vormidega. Algselt ainult dekoori ilmestamiseks mõeldud tehnika leiti olevat ka praktiline, sest tõstis polstri vastupidavust ning seetõttu hakati seda laialdaselt kasutama rahvarohketes kohtades nagu kohvikud ja rongid²³.

Tööstuse arengul oli käsitöölised tiseritele ja polsterdajate kahetine mõju. Ühelt poolt töö lihtsustus – suureks abiks olid sajandi lõpus kasutusele võetud kraasimis- ja õmblusmasin²⁴ ning 1950. aastal klambripüsto²⁵. Uute töövahenditega kasvas töö kiirus ning see võimaldas ka väiksematel töökodadel kasvada. Teiselt poolt võttis tööstus mööblitootmises üle teatud etapid ning hakkas vähehaaval käsitöölised osakaalu vähendama. Materjalikatsetused andsid huvitavaid tulemusi, metalli ja puidu painutamine võimaldas teha huvitavaid esemeid ka välitingimustes. Kasutusele võeti väärismetallitehnikad nagu intarsia ja marketrii, mis tõi luksust ka tavainimese koju.²⁶

Mööbli nõudluse kasv tõi kaasa muudatused ka polstri sisu osas (ill 2), alternatiivina villale ja krusskarvale²⁷ hakati alumises polstrikihis kasutama mererohtu ja taimekiudusid. Puuvillaveskite jäägid ja riidekiud olid polstris küllalt vastupidavaks materjaliks ja sobisid kasutamiseks suuremahuliste polstrite pealmises, peenemas kihis. Kvaliteetsemates polstrites

²³ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk 107

²⁴ samas, lk 6

²⁵ samas, lk 107

²⁶ samas, lk 6

²⁷ Krusskarv on hinnatud polstrisisu materjal, see on kähardatud ja kõiteks punutud hobusesabajõhv, mida enne kasutamist kraasitakse. Tänapäeval on kasutuses ka tehisjõhv, mida tehakse kookospähkli koorest. Hakala, Sari jt. Traditsioonituru polsterdamine, lk 24

kasutati siiski edasi krusskarva (hobusesabajõhv) ja vatti ning patjades sulgesid. Pealismaterjalina kasutati palju siidi.²⁸

2. Vasakult: õled, hobusesabajõhv, linnusuled

20. sajandi alguses kasvasid kogemused ja oskused, moevoolud vaheldusid kiiresti ning mööblitööstus pidi sellega sammu pidama.

Traditsiooniline polstri osakaalu vähenemine tööstusliku kasuks jõudis murdepunkti 1929. aastal porolooni (*latex foam*) leiutamiseuga. Porolooni võimalused sobisid igasuguse kuju vormimiseks ning seda oli ühtlasi lihtne karkassile kinnitada.²⁹

Sajandi teisel poolel tuli peaaegu igal kümnendil erinevaid polstrisisu materjali uuendusi – *memory foam*, vulkaniseeritud kummi, vinüülpolümeeri baasil valmistatud õhkmadratsid jne.³⁰ Uued materjalid võimaldasid uusi vorme ja võimalusi disainilahendustes – plastikuid sai lihtsasti vormida ja painutada. Istemööbli vormi muutumisega lihtsamaks ja madalamaks ei olnud enam suurt vajadust kõrge seotud vedrupolstri järele. Kasutusele tulid kerged sik-sak vedrud, mis andsid vajaliku vetruvuse, kuid mille paigaldamine oli kiirem ja lihtsam. Ka traditsioonilised materjalid tulid ajaga kaasa. Suurenenud nõudlusest ning kiirema ja puhtama tootmistehnika soovist lähtuvalt hakati tootma eelvormitud täiteaineid, padjandite, lehtede ja rullidena toodetud materjal oli nii kasutamiseks kui tootmiseks ökonoomsem. Võimalusel tehti istme- ja muud katted eemaldatavad, et võimaldada kergemat puhastamist ja vahetamist. Muudatused toimusid ka tegevusvaldkondades, traditsiooniliste polstrite valmistamisoskusi läks vaja ainult varasemate polstrite restaureerimiseks ja reproduktsioonide valmistamiseks. Uute materjalide levikuga vähenes traditsioonilise polsterdamise osakaal ning varasemalt

---

²⁸ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk 7

²⁹ samas, lk 9

³⁰ Lühike madratsite ajalugu. <http://www.hypnos.ee/EST/kasulikku/luhike-madratsite-ajalugu> (vaadatud 12.4.2019)

polsterdaja ameti juurde kuulunud interjööri kujundamine muutus eraldi ametiks. Ka see mõjutas polsterdamise oskuste populaarsust ja kasutamist ning.³¹

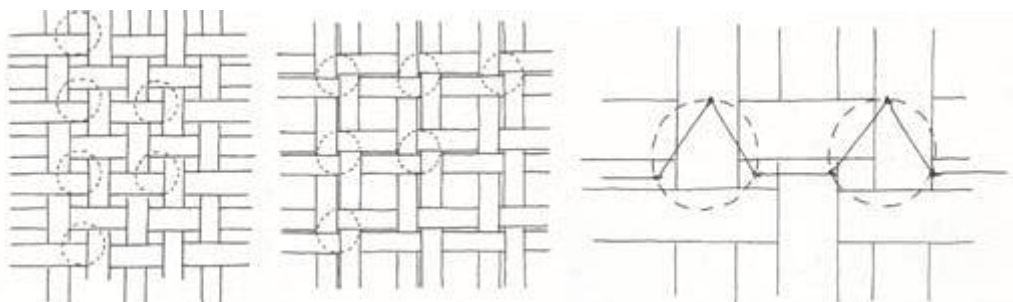
1.1. Traditsiooniline polster

Ülevaade pehme mööbli arengust annab vajalikku infot polstri kuju, kasutuse ja väärtushinnangute kujunemisest. Samuti on pehme mööbli konserveerimise mõistmiseks oluline teada polstri sisemisi kihistusi, milliseid materjale kasutatakse ja millised on töövõtted.

Tänapäevane traditsiooniline polster on kujunenud 17. sajandi istemööblist. Polster on võtnud üha struktureerituma vormi ning on kujunenud pika traditsiooniga käsitöö-oskuseks. Spetsiifilised serva- ja läbiõmblused, sidumised ja kasutatud materjalid annavad polstri ettevaatlikul avamisel palju infot eseme valmistamise ajast ja tehnikast.³²

Polstreid võib eristada mitmel erineval moel, materjalide või tehnika järgi. Üldiselt võib need jagada neljaks: kõva, poolkõva, poolepehme ja pehme ehk vedrupolster.

Kõva polstri puhul pannakse kangas, nahk või muu pealismaterjal otse või väikese pehmedusega otse puidu pinnale. Poolkõva polstri puhul tekitatakse meriheinast, hobujõhvist või muust sisumaterjalist istmele kerge kuhi, mis kangastega alla tõmmatakse, kuid mis istumist pisut pehmedab.

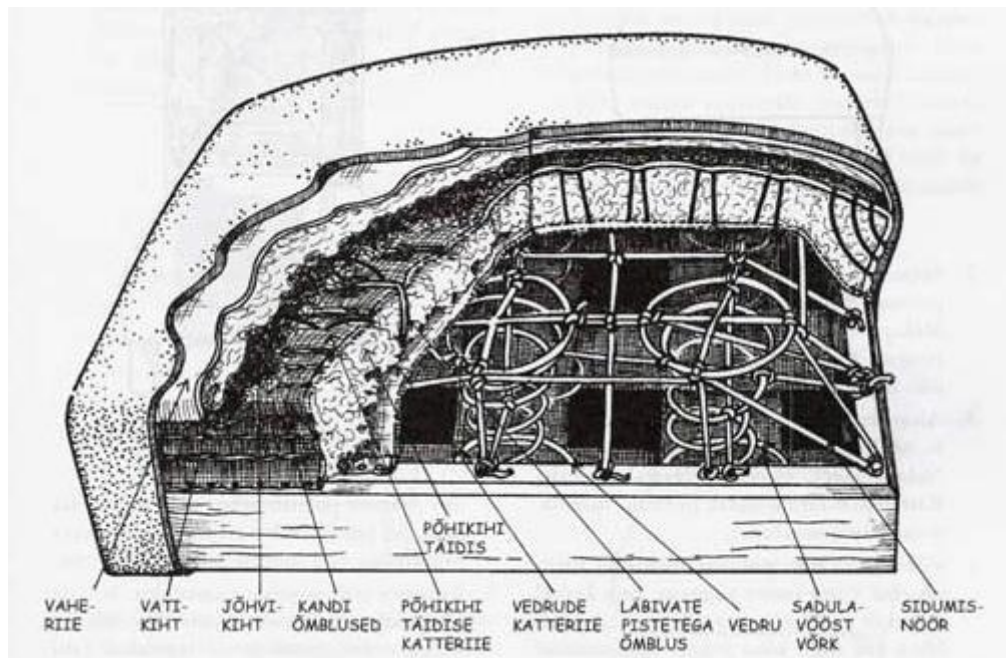
3. Vedrude võimalikud asetused sadulavöö ja vedrude õmblus sadulavöö külge

³¹ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk 9

³² samas, lk 166

Poolpehme polstri juurde kuuluvad ka erinevad läbiõmblused. Istmeraami peale põimitakse sadulavööd (ill 3), mis kinnitatakse raamile tugevate papinaeltega. Vööd kaetakse tiheda ja tugeva tekstiiliga, mis samuti naelutatakse raamile. Vööd ja tekstiil hoiavad kogu polstrit. Lisatakse merihein, mis kaetakse hõreda džuutkangaga, kinnitatakse servadest teksidega ja õmmeldakse pika nõelaga läbi põhjariide ja vööde ning pingutatakse. Peale läbiõmblust vajadusel täidetakse lisaks servasid meriheinaga, kangas kinnitatakse tiheda naelutusega raamile ja servakant õmmeldakse kolm korda läbi, et tekiks tugev serv, mis raami kuju jälgides sellega paralleelselt suhteliselt tasa jookseb. Läbiõmblustest tekkinud lohkudele ja istme pinnale pannakse veel meriheina, kookoskiudu, hobujõhvi või muud peenemat sorti sisumaterjali, mis kaetakse vatikihi ja vahekangaga. Kuni 18. sajandini kasutati vaheriidena õhukest linast kangast, hiljem on hakatud kasutama ka puuvillast riidet³³.

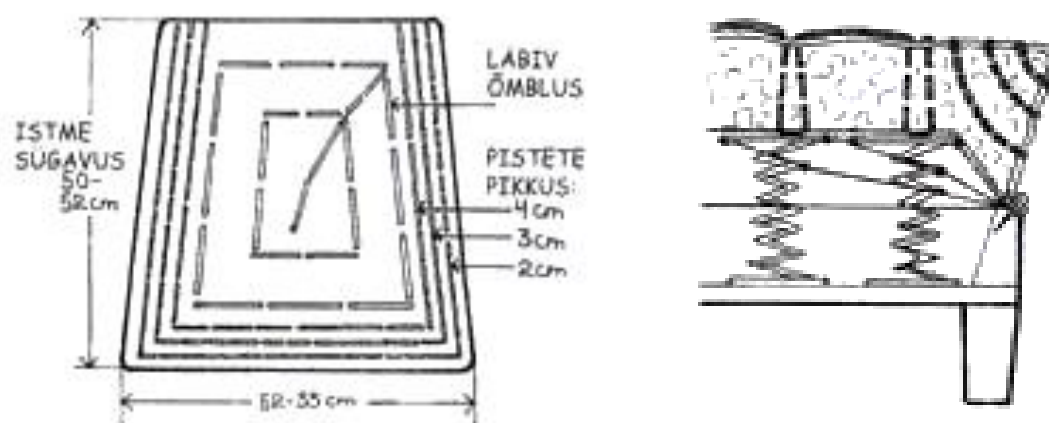

4. Vedrupolstri läbilõige

Pehme ehk vedrupolster (ill 4) on kõige kihilisem ja konserveerimise kontekstis tavaliselt kõige suuremate kahjustustega ja keeruliste väljakutsetega. Sarnaselt poolpehmele polstrile alustatakse polstri tegemist sadulavööde paigaldamisega, kuid vööd naelutatakse raami alumisele küljele. Sadulavöödele asetatakse spiraalvedrud, mille arv ja kõrgus valitakse vastavalt tooli tüübile. Vedrude alumine ring õmmeldakse vööde külge. Seejärel lüüakse raamile pikad ja jämedad naelad, millest saab alguse vedrude sidumine. Vedrude sidumiseks

³³ Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 20

on mitu erinevat viisi, kuid esmatähtsad on hästi paigutatud ja kinnitatud rihmad ning õige suurusega vedrud³⁴. Rihmad tuleb asetada vastavalt istme kujule ja suurusele nii, et vedru alumine rõngas toetuks tugevalt nende peale ja võimaldaks vedru vähemalt kolmest kohast fikseerida. Vastupidava vedrupolstri tagavad hästi asetatud ja seotud vedrud. Oluline on jälgida, et nõõrid liiguksid paralleelselt³⁵. Peale sidumist võivad välised vedrud jääda pisut servapoolse kumeraks, keskmised vedrud aga täiesti püsti.³⁶ Vedrusid seotakse nõõriga tagant ette, küljelt küljele ja diagonaalselt. Harilikult surutakse vedru sidumisega maha kolmandik tema kõrgusest. Seotud vedrud kaetakse tiheda džoutkangaga, mis naelutatakse raamile ja õmmeldakse vedrude ülemise ringi külge. Edasine, sarnaselt poolpehme polstri tegemisega, on polstri sisuosa tegemine, mis tavaliselt koosneb meriheinast ja õmblustest. Vedrupealesele kangale tehakse tugevast niidist aasad, kuhu kinnitatakse merihein. Merihein kaetakse hõreda džuudiga ning õmmeldakse pika naelaga läbi posltri keskosa (ill 5), seejärel täidetakse servad ja kangas kinnitatakse raamile. Seejärel tekitatakse kolmekordse õmblusega tugev servakant.

5. Õmbluste paiknemine istmel (pealt ja kõrvaltvaade)

1.2. Dateerimine materjalide põhjal

Polstri kõige alumisele kihile toetub kogu polster ja selle materjal ja valmistamine määrab paljus polstri vastupidavuse. Renesanss- ja barokktoolidel oli polster kinnitatud puidule, rokokoo ajastu tõi kaasa raamkonstruktsiooni, kus istme keskoht jäi vabaks ja sinna kinnitati ristpunitisega sadulavööd, mis ei veni. See sobis nii vedrude kui ka kandiga polstri aluseks.

³⁴ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk: 231

³⁵ samas, lk 234

³⁶ samas, lk 236

Erineva paksuse ja tihedusega džuutkangast kasutatakse alates 19. sajandist ning neid kasutatakse erinevates polstri kihistustes.³⁷ Polstri avamisel tuleb osata lugeda märke varasemate restaureerimiste ja kasutatud materjalide kohta. Varasemate kihistuste eemaldamisel on võimalik tuvastada vanu materjale – tekstiilikiud eemaldamata naelade ümber või puhastamata liimijälgedes.

Eestis varasemad uurimused sel teemal puuduvad, aga näiteks Inglismaal on üsna selged piirid, kuidas polstrimaterjale dateerida, rihmad, voodri- ja kotiriie, täitematerjalid ja kattekangad võimaldavad 25 aasta täpsusega määratleda mööbli valmistamisaja. Näiteks kitsad 44 mm sadularihmad, millele on sisse kootud kalasaba muster ning värviline niit jookseb piki rihma, pärinevad tõenäoliselt Inglise tööstusest 1760. aasta paiku. Laiemad, lihtsakoelisemad ja raamil tihedalt asetsevad rihmad on pigem pärit mandrilt 1800. aasta paiku. Samuti on mandril sagedamini kasutatud pruuni džuutriiet, kuid Inglismaal peenemakoelist ja pehmemat linast kangast. Nagu iga teise materjaliga, toimuvad ka polstrimaterjalidega aja jooksul muudatused - linane muutub tuhmhalliks, džuut tumepruuniks ja rabedaks.³⁸ Tänapäeval lisatakse rihmadele tugevuse ja stabiilsuse andmiseks sünteetilist kiudu – viskoosi, nailonit ja polüpropüleenit.³⁹

1.3. Polstrisisu materjalid

Polstri pehmeid kihte on läbi ajaloo valmistatud väga erinevatest materjalidest. Looduslikud materjalid nagu taimed, loomakarvad või suled olid omadustelt küll sobivad, kuid on vastuvõtlikud niiskusele ja võivad seetõttu valedes tingimustes hallitama minna. Samuti võivad nad kaotada oma elastsuse⁴⁰.

Polstri sisu materjalid annavad tihti aimu selle valmistamise ajast. Sisumaterjalid võivad erinevate piirkondade ja aegade puhul suuresti erineda. Eesti heitliku ajaloo tõttu on siinolevast mööblit palju sissetoodud mujalt. Polstri sisumaterjale pole eraldi uuritud ning kuna materjalidel puudub ühtne lähtekoht ning palju on anonüümse taustaga mööblit, on keeruline luua terviklikku süsteemi.

---

³⁷ Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 20

³⁸ James, David. Upholstery Restoration, lk 3

³⁹ James, David. Upholstery. A Complete Course, lk 59

⁴⁰ Hakala, Sari. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 23

Merihein on sitke ja elastne materjal, kuid tolwab ja imab niiskust. Tänapäevane merihein on materjali raske kättesaadavuse tõttu valmistatud hoopis palmilehtedest, mis omadustelt väga palju algsest meriheinast ei erine.⁴¹ Meriheina hea omadus konserveerimises on võimalus seda taaskasutada. Kui polstri pehme osa pole hallitanud ning heina käte vahel pigistades on tunda, et selle elastsus on säilinud, võib seda peale puhastamist uuesti kasutada. Märghpuhastamisel on oluline, et heinal oleks võimalik kiiresti kuivada, hein tuleks laotada õhukese kihina võrgule või muule materjalile, mis võimaldaks õhu ligipääsu ja üleliigse vee väljumise ka altpoolt. Kuivpuhastamisel võib tolmuimeja toru katta hõreda džuutkangaga ning peotäie kaupa puhastada hein tolmust ja juba rabedaist ja polstrisse sobimatutest osadest.

Pikeeringu täidiseks on eelistatuim hobujõhvi kasutamine. Kvaliteetse jõhvi kiud on pikad, sitked ja väga elastsed.

Polstri täidise materjalides on aja jooksul palju muutunud, kuid sulgede omadusi pole veel suudetud järele aimata. Suled on toiduainetööstuse kõrvalsaadus ning seetõttu on alati kättesaadavad.⁴² Sulgi kasutatakse tavaliselt lahtistes patjades, kõige paremini sobivad haha udusuled⁴³. Lindude sulgedel on erinevad omadused, tavaliselt eelistatakse veelindude (part, hahk) sulgi, need on kergemad ja hoiavad paremini sooja. Kuid hinnatud on ka hanesulgedest padjad, mis on kohevad ja vastupidavad tänu sule kooldunud kujule. Kodulindude, nagu kana või kalkuni sulgesid eriti ei kasutata, neil on vähe kohevust ja on üsna haprad ning raskusele või murdmisele hästi vastu ei pea. Kuigi udusuled on kõige kohevamad, elastsemad ja vastupidavamad, siis ainult udusulgi polstris ei kasutata, vaid enamasti, olenevalt polstri eripäradest, segusid erinevatest sulesortidest.⁴⁴

Mööblil võib olla mitmeid erinevaid väärtusi. Tavainimesele võib väärtus olla perekondlikult pärandatud eseme sentimentaalses kvaliteedis või lihtsalt meelepäraste stiilelementidega objektis. Mööbliajaloo jaoks on olulised stiilinäited, visuaalne terviklikkus ja eseme autentsus, mille abil saab ettekujutuse ajastute interjööridest ja eelistustest. Tänapäeval üha rohkem kasvab ka huvi ajaloolise materjali vastu ning mõistetakse vanade traditsioonide ja vormingu olulisust. Et polstrimaterjalid kasutamisel lagunema kipuvad, on paratamatu. Polstrite konserveerimine on seetõttu dilemma ees, millise ajaloolise materjali hinnaga tagada objekti üldine säilimine.

---

⁴¹ Hakala, Sari. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 2

⁴² James, David. Upholstery Restoration, lk 68

⁴³ Hakala, Sari. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 25

⁴⁴ James, David. Upholstery Restoration, lk 69

2. Polstri konserveerimise praktikad

Polstri konserveerimine ei ole uus praktika. Mujal Euroopas hakati sellest rohkem rääkima juba 1980ndate teisel poolel. Sellest ajast hakkab teema rohkem tähelepanu saama, ilmuvad polstri konserveerimise alased artiklid⁴⁵, raamatud ja muuseumide postitused, toimuvad spetsiifilised konverentsid ajaloolistest mööblitekstiilidest jmt. 2000. aastate alguses laieneb huvi veelgi. Nagu teistegi konserveerimis valdkondade puhul tuginevad teooriad alguses üksikobjektide või kollektsioonide *case study*'del. Identsete kahjustustega objekte on vähe ning õppides tundma võimalikult paljusid lähenemisi, on tõenäosem leida konkreetsete töösse tulevate objektidele kombineeritud lahendusi.

Eestis on polstri konserveerimine alles viimasel ajal rohkem tähelepanu saanud. Mööbli praktilise iseloomu tõttu on varasemalt kahjuks rakendatud restaureerivat praktikat ka paljude museaalide korrastamisel – konserveerimise asemel on polstriosa välja vahetatud rekonstruktsiooni vastu. Restaureeriva lähenemise asemel on konserveeritud originaalpolstriga esmeid lõputöödena muuseumitele (Eesti Rahva Muuseum, SA Läänemaa Muuseumid, SA Hiiumaa Muuseumid) ja erakliendile, ajalooliste mööblipolstri ja -kangaste väärtustamisele on nii töös olevate objektides kui koolitustes tähelepanu pööranud Konserveerimis- ja digiteerimiskeskuses Kanut⁴⁶.

Käesolevas peatükis tutvustan konserveerimispraktikaid ja toon iseloomulikumaid näiteid erinevatest teostatud polstri ja mööblitekstiili konserveerimise töödtest Eestis ja mujal maailmas. Et kahjustused ja nendest lähtuvalt tegevusvõimalused on mitmekülgsed, olen valinud kõige olulisemad, kuid samas püüdnud anda ülevaate vastandlikest suundadest, mida kasutatakse Euroopa ja Ameerika Ühendriikide muuseumide ja kollektsioonide konserveerimises.

Polstri all mõeldakse igasugust pehmenust, olgu siis voodi, tõlla või väiksema istemööbli oma. Tavaliselt koosneb see rohkem kui ühest kihist pehmenusest, mis on kaetud dekoratiivkangaga. Ning nagu paljude teiste objektide puhul, jääb esmapilgul nähtava kihi alla

---

⁴⁵ Toon mõned olulisemad näited raamatutest: Cook, E. S. Upholstery in America and Europe from the Seventeenth Century to World War I; Gill, K. Upholstery Conservation; ja mööblitekstiili konverents: Conservatiopn of furnishing textiles, Glasgow 30.-31.3.1990

⁴⁶ Edaspidi Kanut

varjatud osa, millele ilma sekkumiseta ligi ei pääseta.⁴⁷ Polstritööde puhul on oluline polstri vormi ja mööbli stiili ühtsus, asjatundlik polsterdus tagab disainiajaloo järjepidevuse. Mööbli konserveerimine tagab eseme säilimise, kuid ei taga selle kasutamise funktsiooni jätkumist. Mööbli restaureerimine tagab eseme jätkuva kasutamise, aitab mäletada ajaloolise ruumi tervikut.⁴⁸

Polstri kahjustuste identifitseerimiseks peab selle (kasvõi osaliselt) lahti tegema. Avamisega paljastatakse kihid, mis tavaliselt on varjatud. Konserveerimistöde oluliseks osaks on dokumenteerimine – polstri avamisel ja kattetekstiilide eemaldamisel paljastuvad ajalooliste kihtidena materjalid ja tehnikad. Iga järgneva kihi eemaldamisel kaotatakse midagi ajaloost. Märke valmistamisaja töökojast ja meistrist võib leida nii tekstiililt kui puidult, neid loetakse välja nii naelaukudest kui ka raamile lisatud sõnadest, aastaarvudest, signatuurist vmt.

Konserveerimine on protsess, mis illustreerib esemete vormi ja funktsiooni säilitamise ja esitamise iseloomulikke pingeid. Teaduslik polstri konserveerimine tekib uurimise, analüüsi, sekkumise ja interpretatsiooni tsükliks, mis põhineb pideval väärtuspõhisel hindamisel ja ümberhindamisel. Eseme iga konserveerimise lugu jutustab oma osa sellest, kuidas kordub seisundi hindamine, sekkumine ja interpretatsioon. Seetõttu on polstri konserveerimise keskne raskus eetilise ja praktilise tasakaalu saavutamises, mida aitavad lahendada uurimistöö, dokumenteerimine ja interdistsiplinaarne koostöö. Konserveerimine pole kunagi fikseeritud projekt, vaid järg-järgult avanev tundlik protsess.⁴⁹

Paljud nii muuseumis kui erakätes olevad objektid on restaureeritud traditsiooniliste võtetega ning on seeläbi kaotanud ajaloolist infot. Juba 1992. aastal kirjutati Victoria & Albert Muuseumi konserveerimisajakirjas artikkel vajadusest tuua polstri konserveerimine konserveerimis-valdkonna peavoolu, et see lähtuks samadest eetika ja praktika reeglitest ning et polstri konserveerimine ei oleks ainult sõna otseses mõttes kõige pinnapealsema – kattekanga – konserveerimine, vaid kuuluks eraldi spetsialisti pärusmaale, kes oskab vaadata ja hinnata erinevaid polstri materjale ja tehnikaid.⁵⁰

---

⁴⁷ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 1

⁴⁸ Raal, Mati. Täiendkoolitus konservatoritele ja muuseumitöötajatele.
https://evm.ee/uploads/files/Kanut/M_Raal_I_loengutsykkel.pdf, (vaadatud 1.1.2019)

⁴⁹ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 8

⁵⁰ Upholstery conservation,
<http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/issue-02/upholstery-conservation/> (vaadatud 19.4.2019)

Mööblieseme väärtused on ajas muutuvad ning võivad kanda erinevaid rolle. Enne konserveerimistööde alustamist tuleb otsustada, millist rolli hakkab polsterdatud objekt tulevikus kandma, sellest lähtuvalt koostada tegevuskava. Valikuid on palju ning see on otseses seoses püstitatud eesmärkidega. Üldiselt on kaks suunda: konserveeriv ja restaureeriv. Restaureerimise puhul võib taastada arvatava esialgse välimuse täiesti uute materjalidega, mida polstri puhul võib nimetada ka rekonstrueerivaks lähenemiseks. Restaureerimine konserveeriva lähenemisega tähendab uute materjalide lisamist ajaloolise materjali kõrvale näiteks kulunud materjalide kahjustuste ja kadude likvideerimisel, seejuures säilitades vana võimalikult palju. Konserveerimise puhul tegeldakse ajaloolise materjali minimaalse sekkumisega ning piirduakse üksnes uurimise, edasiste kahjustuste vältimise ja dokumentatsiooni tegemisega.⁵¹ Siinkirjutaja kogemus mööbli puhul on peamiselt olnud nimelt kombineeritud lahenduse – konserveerivate võtete ja restaureerimise – sümbioosis, sest objekti terviklik säilimine nõuab vana materjali osas tihti kompromisse. Pehme mööbli konserveerimisel peavad konservaatoril olema küllalt laialdased teadmised, ühelt poolt mööbli konstruktsiooni osas, kuid ka arusaam erinevatest traditsioonilistest polstritehnikatest ja tekstiili konserveerimise meetoditest.

2.1. Vedrude konserveerimine

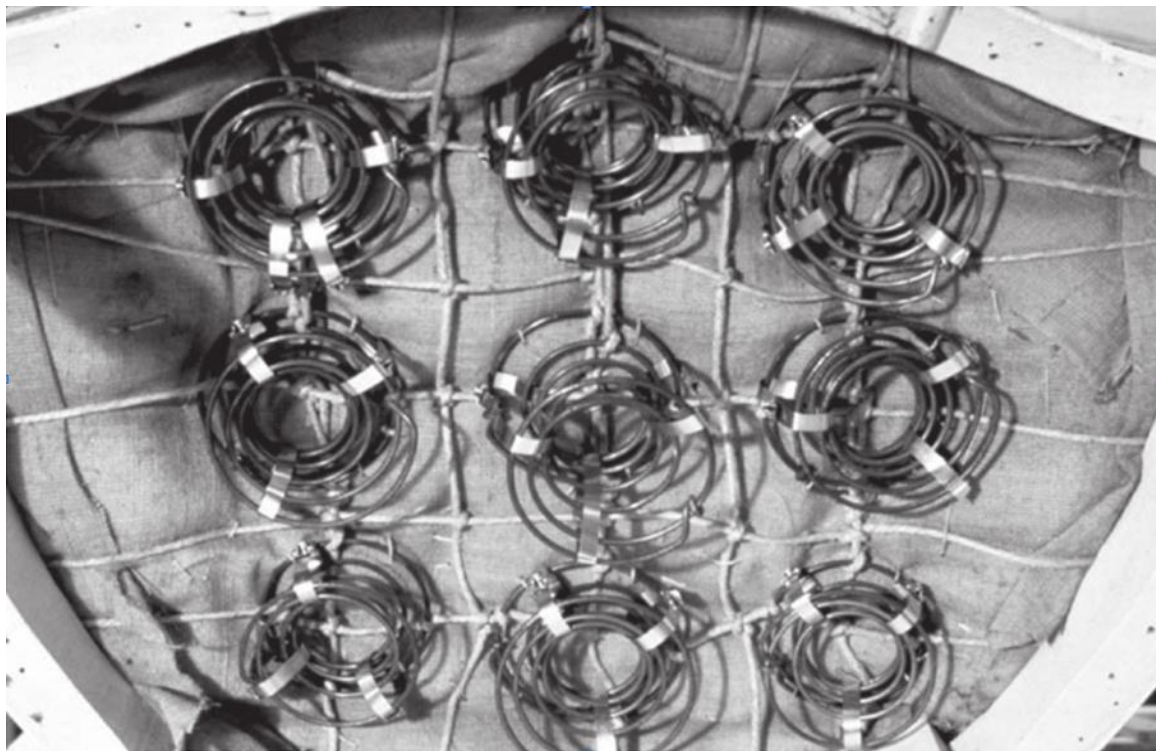
Nõrgim osa polstris on metallist vedrude ja tekstiili kokkupuute koht. Vedrud on kahelt poolt õmmeldud tekstiili vahele. Alumisel küljel kasutatakse Eestis (n-ö Soome koolkonna järgi) tavaliselt sadulavööd, kuid võib kasutada ka tugevat kangast, mis naelutatakse raami külge nii, et põhja keskele või kahele poole serva (olenevalt polstrist) jääb toetav, kahekorra keeratud volt. Vedrude peale läheb tihe džuutkangas ning mõlemalt poolt õmmeldakse vedru lõpetav ring tekstiili külge. Kuna vedrud on lisaks veel pingesse seotud, siis pidev istumine ja pinge muutumine vedrus tekitab hoolimata õmblustest vedru ja kanga vahelist hõõrdumist. Lisaks võivad vedrud aja jooksul roostetama hakata, mis kokkupuutes kangast kahjustab. Kui kahjustub vedru all olev kangas, võivad vedrud läbi põhja vajuda, sest tekstiil ei jõua polstri raskust enam kanda. Kui katkeb vedrude peal olev kangas, vajub polster läbi raami sisse, sisumaterjali ei hoia altpoolt enam midagi kinni ja see kukub aegamisi vedrude vahele. Kui katkevad vedrude sidumisnöörid, deformeerub polster ülespoole. Vedrud seotakse pinge

---

⁵¹ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 2

alla (umbes kolmandik vedru pikkusest), ning kui sidumisnöör katkedes enam seda kinni ei hoia, sirutub vedru välja ning teeb polstri pinnale mügarikud.

Vedrude poolt kahjustatud kangaste läbi kulumise tõttu on polster tavaliselt deformeerunud. 19. ja 20. sajandi traditsioonilised polsterdajad parandasid sellist olukorda tavaliselt uute rihmade panemisega või alternatiivina puhastati mööbel raamini ja ehitati üles täismahus uus polster. Talupoja mõistusega isetegijad on lisanud ka puitplaate, sadulavöösid või uusi kanga kihte. Ajaloolise polstri kihtide eemaldamisel ja lisamisel läheb säilitamise seisukohast palju ajaloolist infot kasutatud materjalide kohta kaduma ning ühtlasi võib polster kaotada oma esialgse tugevuse. Konserveerimispraktikas on välja arendatud vedrude toetuse ja kinnitussüsteemid, mis on mööblitekstiilile ja konstruktsioonile vähem kahjustavad ning võimaldavad säilitada rohkem originaalmaterjali.⁵²

6. Vedrude kõrguse fikseerimine metallist kinnitiga

Polster ehitatakse tavaliselt alt üles, vedrudest pealiskanga poole, mille vahele jäävad erinevad kihid, materjalid, õmblused. Kui polstri kahjustus on vedrude piirkonnas, oleks kahju kogu polster pealt lammutada. Selle vältimiseks hakati polstri konserveerimises polstrit avama altpoolt. Oluline selle meetodi puhul on objekti asetamine töölauale nii, et polstrile pealtpoolt (mis nüüd on all) miski survet ei avaldaks, ehk toetuspind peab olema mujal. Esmalt

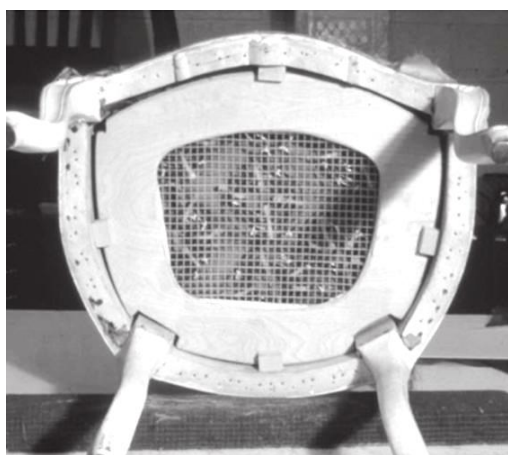
---

⁵² Trupin, Debora Lee. http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)

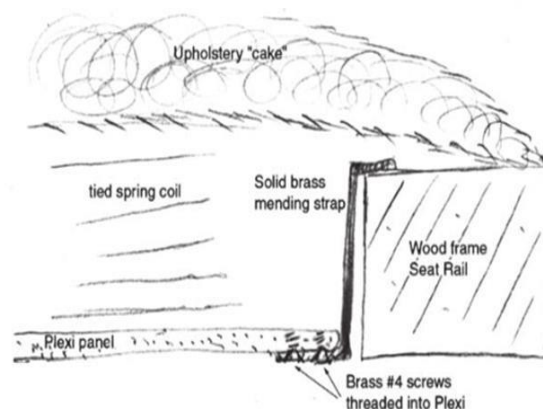

eemaldatakse alumine kangas ja sadulavööd. Peale seda tulevad nähtavale seotud vedrud ning on võimalik hinnata ja pääseda ligi sealsetele probleemidele: vedrudega kokkupuutes olevate kangaste rebendid või kaod, katkenud sidumisnöörid, roostes vedrud või kõik eelnev.

Vedrude fikseerimiseks, et polstrile tekiks sobiv kõrgus, on kasutatud ka terasest kinniteid (ill 6). Kui vedrude alusest kangast ja sadulavöödest pole midagi alles, on võimalik tooli raami sisse teha lisaraam (ill 7), mis kinnitatakse klambritega sarjele (ill 8). Sellisel puhul tuleb vedrud alla siduda rohkem kui nad on algselt seotud olnud ning selle jaoks sobivadki tugevad kaablisidemed kõige paremini. Klamber on siiski säilinud sidumisnööride kõrval kasutamiseks liiga suur ning tänapäeval peetakse seda tülikaks ja kahjustavaks lahenduseks. Kasutust on need leidnud vedrude hoiustamiseks ajaloolise materjalina väljaspool polstrit.⁵³

7. Lisaraam istmeraami sees

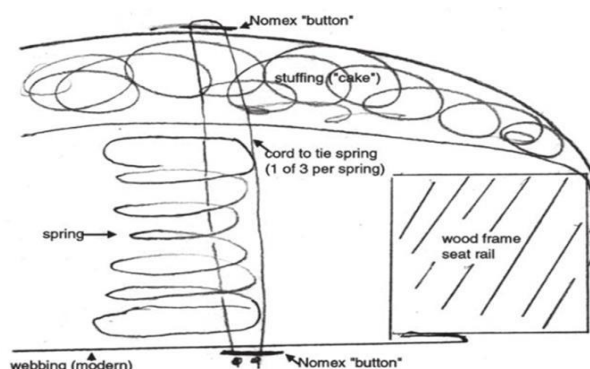
8. Klambri kinnitumine raamile

Terasest sidemete asemel kasutatakse ka traditsioonilise polstrimaterjalina kasutatava kanepi sidumisnööri eristuvaid värvilisi polüesternööre, millega fikseeritakse vedrude kõrgused, et vältida ülemäärast survet kattekangale ja polstrile. Veel üheks võimaluseks polstri pinna korrigeerimiseks on traditsioonilises polsterdamises kasutatav läbiõmblus. Vedrude sidumisnööride katkemise tõttu läheb polster tavaliselt liiga puhvi, sest miski ei tõmba vedrut enam alla. Selle meetodi kasutamiseks peab polstril olema eemaldatud pealmine dekoratiivkangas ja kasutatud originaalmaterjalid suhteliselt heas korras ja tugevad. Vana materjali puhul tuleb seda kindlasti eraldi hinnata. Pika nõelaga minnakse läbi polstri, pinnal läbitakse nõop või muu tugev ja laia põhjaga materjal (Ameerika Ühendriikides kasutatakse nõopide tegemiseks Nomexit⁵⁴) ja nõel liigub tagasi polstri sisse (ill 9). Niidid jooksevad läbi

⁵³Trupin, Debora Lee. http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)

⁵⁴ Nomex on patenteeritud jäik ja vastupidav polümeer, millel on suurepärane termiline, keemiline ja kiirgusresistentsus. Hinnatud materjal, mida kasutatakse laialdaselt võidusõidu, tuletõrje, sõjaväe jms riietuses. <https://en.wikipedia.org/wiki/Nomex> (vaadatud 1.5.2019)

polstri ja jäävad kahe nööbi vahele. Selliseid õmblusi tehakse polstrile mitmeid ning alles siis kui kõik nöörid ja nööbid on kinnitatud, hakatakse tasapisi pingutama. Pingutusest tekkivad lohukesed täidetakse sobiva täitematerjaliga enne uue pealiskanga panekut.⁵⁵

9. Polstri kõrguse fikseerimine läbiõmblusega

2.2. Polstri konserveerimine Eestis

Polstri konserveerimisega on Eestis tegeletud üksikudel puhkudel ning seda laiemas kontekstis väga uuritud ei ole. Konserveeriv lähenemine objektile, mille funktsioon seisneb praktilisuses, on mõnes mõttes raskendatud. Ning just praktilisuse tõttu on sageli materjalid sedavõrd kahjustunud, et sekkumiseta, st lisamata restaureerivaid võtteid, võib objekti säilimine muutuda kaheldavaks. Kuigi muuseumiobjektide puhul pole kasutamine alati eesmärgiks, on mööbli kulumine ja mustus põimunud polstrisse nii põhjalikult, et eseme säilimine või eksponeerimine sekkumiseta ei ole võimalik.

Kõrgemas Kunstikoolis Pallas on polstri konserveerimisega tegeletud paaril korral, kuid mõlemal puhul on pööras olnud pigem mööblitekstiili konserveerimisel. Tegemist on kahe lõputööga, mis tegelesid säilinud originaalpolstri ja rikkaliku dekooriga viimistluskangaga emma-tüüpi tooliga. Mõlema tooli konstruktsioon ja polster olid piisavalt heas korras, et polstri rekonstrueerimine ei olnud vajalik ega ka soovitatav, vastasel juhul oleks kahjustada saanud pealiskanga viimistlus.

2.2.1. Kullamaa tool

Miina Orase lõputöö⁵⁶ tegeles Kullamaalt leitud tooli (ill 10) konserveerimisega ning koosnes taustauuringust, põhjalikust seisundi uuringust (lisaks visuaalsele vaatlusele ja mikroskoobile

⁵⁵ Trupin, Debora Lee. http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)

⁵⁶ Oras, Miina. 2015. Kullamaa tooli uuringud ja konserveerimine. Lõputöö

ka röntgenuuringud, infrapunaspetskoopia jmt), uuringu tulemuste rakendamise, konserveerimiskava koostamisest ja tööde läbiviimisest. Kullamaa tooli elegantne ja rikkalik kujundus lubas oletada, et tegemist on originaalpolstriga, kuid kuna polstri seisukorda pole alati võimalik väliselt hinnata, kasutati polstri sisemuse uurimiseks röntgenit (ill 11).

10. Kullamaa tool peale konserveerimisit

11. Röntgenfoto toolist külgvaates

See tuvastas polstri vedrude võrdlemisi hea korrasoleku ning ühtlasi varasemast kihistusest pärinevate naelte puudumine kinnitas polstri algupärast päritolu. Üheks polstri suurimaks kahjustuseks on vedrude korrosioonist tekkivad tekstiilikahjustused ning on sage pilt, kus rooste on “söönud” tekstiili sisse ringikujulised vaod. Vedrud on kahelt poolt õmmeldud kangaga, tavaliselt tiheda džootkanga või alumiselt poolt ka sadulavöö külge. Ka Miina lõputöö puhul olid selged märgid korrosiooni kahjustustest tekstiilile ning peale pikka kaalumist otsustati polster avada altpoolt (ill 12). Alumise kanga eemaldamisel selgus, et ka vedrude peal olev tekstiil on osaliselt katki. Et seotud vedrude lahtivõtmine oleks tekitanud liigseid ja pöördumatuid kahjustusi originaalpolstrile, otsustati need paigata (ill 13). Vedrud puhastati ja alumine kangas dubleeriti originaalilähedase linase kangaga. Roosteringidega tekstiil pandi ajaloo huvides uuesti tagasi (ill 14).⁵⁷

⁵⁷ Oras, Miina. 2015. Kullamaalt leitud tooli konserveerimine. <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 22.4.2019)

12. Polstri avamine altpoolt

13. Vedrude puhastamine ja kangaste paikamine

14. Põhjale kinnitatud originaalkangas

2.2.1. 19. sajandi emma tugitool

Koit Kernumehe lõputöö⁵⁸ oli polstri konserveerimise mõttes sarnaste probleemide ees. Erasikule kuuluval tugitoolil (ill 15) oli säilinud originaalpolster koos pealiskangaga. Tekstiilil esines kadusid (ill 16), rebendeid (ill 17) ja putukakahjustusi. Konserveerimistöö tegi keerulisemaks osaliselt lahti olev konstruktsioon ja käetoed. Sarnaselt Miina tööga avati polster altpoolt, vedrud puhastati ja paigati nendega kokkupuutuvad ja kahjustatud kangad (ill 18). Tekstiil konserveeriti.

Mõlema töö juhendaja oli Janika Turu.

15. Tugitool peale konserveerimist

16. Tekstiilirebund käetoe ja istmepolstri ühenduskohas

⁵⁸ Kernumees, Koit. 2017. 19. sajandi tugitooli konserveerimine. Lõputöö

17. Käetoe kanga seisukord enne konserveerimist

18. Vedrudepeale kanga paikamine

2.2.3. Kabina mõisa tool

Üheks erandlikuks näiteks polstri konserveerimise puhul on ka otsus jätta polster rekonstrueerimata. Selline on näiteks Eesti Rahva Muuseumis asuv Kabina mõisa salongitool (ill 19) (A 1031:5 1-14).⁵⁹

19. Kabina mõisa tool peale konserveerimist

20. Kabina mõisa tool enne konserveerimist, lisaks kaks detailfotot

Tool oli säilinud tükkidena (ill 20) ning kogu polster oli kadunud. Seljatoeraami küljes oli säilinud pisut kangafragmente, mis säilitati *in situ*. Et kasutuskorda seadmine pole muuseumi jaoks eesmärgiks, tegeleti konserveerimistöode käigus säilinud viimistluse kinnitamise ja tooli konstruktsiooni kokkupanemisega – tapid ühendati ja tihendati spooniga, kui ei liimitud. Ka polster jäeti tegemata, tool säilitati raamina.⁶⁰

⁵⁹ Kabina mõisatooli konserveerimine <https://blog.erm.ee/?p=9840> (vaadatud 1.1.2019)

⁶⁰ samas

Kuna esemest on säilinud interjöörifoto (ill 21), on alternatiivina ainult originaalmaterjali säilitamisele võimalik ka tänapäevaste konserveerimisvõtetega puidust konstruktsiooni oluliselt kahjustamata rekonstrueerida sobiv polstrivorm ja eksponeerimiseks sobiv terviklikkus.

21. Kabina mõisa härrastemaja interjöörivaade ning suurendus toolist

Ajalooline mööbel on mitmesuguste kahjustustega, harva tuleb ette, et polster pole säilinud, kuid konstruktsioon on tugev. Tavaliselt on polstri puudumisel ka ulatuslikud puidukahjustused, mis traditsioonilise polsterduse välistavad. Sooviga taastada eseme terviklikkus on uudse meetodina polstri konserveerimisel võetud kasutusele polüetüleenvaht. Lihtsalt vormitavast materjalist tehakse sobiva kujuga padjand, mida saab ilma rohkete naelte ja klambrite abita raamile asetada ning kahjustused on minimaalsed.⁶¹

2.2.4. Hiiu-Suuremõisa diivan

Lõputöö tegemise ajal tuli töölauale veel üks polstri konserveerimise objekt. Polstri kuju oli halvas seisus, oli selge, et vasakul esiservas vedrude osas on mingi oluline kahjustus, mida saab likvideerida ja uurida paremini pealtpoolt. Polstri konserveerimises peab sisu avamiseks olema põhjus. Konserveerimisse tuleb harilikult kasutuses olnud istemööbel, mistõttu on kangal sellest alati jäljed. Kui aga polster avada pealtpoolt ning kohendada või teha muudatusi polstris, on polstri kattedekanga pealepanek väljakutse, sest polstrikuju on muutunud – iga

⁶¹ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 3

kühmule vastav tekstiilikulumine jääb näha. Ka polstri kõrguse paika saamine, et kangas istuks ilusti, on paras katsetamine.

Olulise infona on säilinud foto diivanist ajaloolises interjööris (ill 22). Foto järgi võib aimata, et toleaeagne tekstiil ongi säilinud tänaseni, praegune on seesama, mis fotol. See teeb ülesande seda huvitavamaks. Rabadaks muutunud kangas tuleb kindlasti oma kohal säilitada, kuid kuna polster on amortiseerunud (ill 23), on see vaja eemaldada.

22. Hiiu-Suuremõisa interjööri (Herderi Instituudi kogust)

Polstri avamisel ilmnis selle täielik amortisatsioon (ill 24): polstri sisumaterjal oli vajunud läbi vedrupealse kanga vedrude vahele. Sisu peal olevast kangast olid alles hõreda džuudi fragmendid. Õmmeldud kant oli tugev, kuid pealiskanga eemaldamisel ei hoidnud seda enam midagi koos ning see vajus üle serva.

23. Istme kahjustus väljastpoolt

24. Vedrude sidumise segadus

Polstri kahjustused ei olnud tingitud üksned kasutamisest, vaid ka materjali ja tehnika sobimatuses. Sobiv termin võiks olla ring-lamp-sidumine, ehk kasutatav meetoodika ja materjalid olid juhuslikud (ill 25) (marli, kangatükid, juhe, erinevad nõõrid) ning lisaks tavapärasele sirgele eest-taha, küljelt küljele ja diagonaalsidumisele oli kasutatud ringjat, suvalist tehnikat, mille tugevus väljendus polstri kujus. Naela augu testis märgitakse erinevate värvidega järk-järgult üles eemaldatavate kihtide naelte asukohad ning kui järele jääb märkimata auke, võib olla kindel, et tegemist on hilisema restaureerimisega. Ka sel puhul kinnitas test, et tegemist ei ole esmase polstriga.

25. Vedrude seisukord polstri avamisel

26. Uuesti seotud vedrud

Algselt planeeritud kangaste ühest küljest peale jätmine ei olnud enam mõttekas, sest polstri sisu tuli uuesti üles ehitada. Vedrude all oleva kanga ja vedrude õmbluse selle külge säilitasin. Samuti sai sisu tolmust ja mustusest puhastatud. Vedrude kõrgused varieerusid üle 10 sentimeetri. Hilisemaks polstri sobiva kõrguse saavutamiseks võtsin vedrude kõrgustest keskmise. Peale vedrude sidumise rekonstrueerisin polstri lahtivõtmisele tagurpidises järjekorras nii nagu see algselt oli tehtud. Esialgsest polstrist (ill 27) eemaldatud tekstiilid (ka sisukangad) panin tagasi (ill 28).

27. Esialgne polstri kuju

28. Polster peale konserveerimist

2.3. Polstri konserveerimine mujal

Eesti pigem traditsioonilise polsterdamise (või restaureeriva) suunalise konserveerimise kõrvalt on mujal maailmas välja töötatud uusi konserveerimislahendusi. Säilinud objekte

käsitletakse vastavalt kahjustustele. Valisin näited iseloomustamiseks sagadamini ettetulevate probleemide praktilisi lahendusi.

2.3.1. Bostoni komplekt

Bostoni Kaunite Kunstide muuseumis⁶² tuli töösse komplekt diivanist (ill 29) ja toolist (ill 30), millel olid sadulavööd lahti ja vedrud koos polstriga vajunud läbi raami.

29. Diivan enne konserveerimist

30. Tool enne konserveerimist

Objekte hinnates otsustati, et polstri sisuosa on heas seisus ja lähenema peaks alt. Diivani vedrude töötlemiseks ehitati konstruktsioon (ill 31), mis võimaldaks polstrile läheneda polstrit pealtpoolt survestamata.

31. Pahupidisesse asendisse fikseeritud diivan

32. Vaade alt lahtiõetavale polstrile

Et tegemist ei olnud originaalpolstriga (ill 32), eemaldati rihmad, vedrud toestati ning, et mitte rohkem kahjustada juba varasema kolme polstri naelu kandnud konstruktsiooni, ehitati lisaraam (ill 33), millele kinnitati uued sadulavööd vedrude põhja kinnitamiseks (ill 34).

⁶² *Boston Museum of Fine Arts*

Raami alumised küljed tooniti (ill 35), et vältida liigset kontrasti ja lisati klambrid, mis seda sarje peal kinni hoiavad.⁶³

33. Konstruktsiooni sisse käiv raam

35. Alt toneeritud raamile on lisatud sadulavööd

34. Tooli raami konstruktsiooni sisse paigutatud lisaraam ja sadulavöö külge uuesti õmmeldud vedrud

2.2. Polstrikuju imiteerimine

Kõige uuenduslikum suund mööblikonserveerimise materjalides käsitleb täielikult kadunud polstri välimuse taastamist minimaalsete kahjustustega puidule. Meetodi sisu on vahtplast Ethafoami kasutamine. See on tugev, elastne, keskmise tihedusega, suletud rakuga valge polüetüleenvaht ning vastuvõetav kasutamiseks ajalooliste esemete säilitamisel⁶⁴. Ethafoam on keemiliselt stabiilne ja materjali keemiline olemus ei soodusta bakterite ja eoste paljunemist ja bioloogilise elu teket polstris.⁶⁵ Seda meetodit on nimetatud ka 21.sajandi polstri konserveerimiseks⁶⁶.

⁶³ Conservation Project: Upholstered Furniture, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniture (vaadatud 4.4.2019)

⁶⁴ Ethafoam, http://www.conservationresources.com/Main/section_10/section10_16.htm (vaadatud 26.4.2019)

⁶⁵ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk: 91

⁶⁶ McClean, Lynn jt. Twenty-first century sofa: conserving an eighteenth century object for modern museum display, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19455224.2018.1463918?journalCode=rcon20> (vaadatud 26.4.2019)

2.2.1. Šoti Rahvusmuuseumi diivan

Šoti Rahvusmuuseumis konserveeriti 18. sajandist pärit sohva, et võimaldada selle eksponeerimist püsiekspositsioonis. Konserveerimistöõde käigus eemaldati lisatud 20. sajandi polstrimaterjalid ning seati raam algvormi. Konstruktsioon oli osaliselt kinnitatud kruvidega ning esmalt tehti kindlaks nende asukohad. Eemaldamisel pidi jälgima, kuidas kruvide peal olevat kullatist ja *gesso* kihte võimalikult vähe kahjustada. Vana polstri eemaldamisel märgiti üles tekside asukohad ning eemaldati need ettevaatlikult. Kõik eemaldatud materjalid uuriti läbi ning dokumenteeriti. Käetugede ja seljatoe jaoks tehti pöögist raamid, mis istusid täpselt sohva karkassi sisse. Et polster on kurviline, lõigati ethafoamist ribad, mis vormiti sobivaks ning kinnitati raamile (ill 36). Vormitud polster on eemaldatav ning ei ole kinnitatud karkassi külge (ill 37).

36. Ethafoamiga raampadjandid konstruktsioonis

37. Ethafoamiga järeleaimatud polstrikuju

Vormimisel kasutatakse suuremate lõigete tegemiseks tikksaagi, peenemate vormide juures jaapani saagi ja viimistlemisel erinevaid viile. Vahekanga ja kanga pealepanemiseks tehakse käsitsi õmblused. Viimistluseks telliti reproduktsioon-kangas naturaalsest siidist ning 18. sajandile kohaselt kasutati kanga kudumiseks kitsaid telgesid ning sohva katmiseks õmmeldi sobivad tükid. Et siid on niiskusele tundlik, loodi konserveerimistöökohas eksponeerimisele võimalikult sarnased tingimused, et kangas väljapanekul ei kortsuks. Töökoja õhuniiskust tõsteti ja hoiti võimalikult stabiilsena.⁶⁷

⁶⁷ Spencer House sofa, <https://www.nms.ac.uk/explore-our-collections/stories/art-and-design/spencer-house-sofa/> Artiklile lisatud ülevaatlilik video tehtud töödest (vaadatud 26.4.2019)

2.2.2. Leroy Graves'i diivan

Ameerika Ühendriikides on pika töökogemusega mööblikonservaator Leroy Graves, kes töötas *Colonial Williamsburgis* ligi 50 aastat ning on üks tuntumaid Ethafoami kasutajaid. 2015. aastal andis ta välja ka põhjaliku raamatu “*Early Seating Upholstery: Reading The Evidence*”, kus on detailselt kirjeldatud ka selle konstruktsiooni mittekahjustava meetodi võimalusi. Kõige rohkem viiteid leiab tema Ethafoami lahendusega 1760ndate Inglismaalt pärit sohva. Konserveeritud Ameerika Ühendriikides, materjalideks mahagon ja pöök (ill 38).

38. Eemaldatavate osadega diivan

Ethafoamil on mitmekülgsed kasutusvõimalused ning iga objekt vajab ikka erinevat lähenemist ja hindamist. Polstri kuju varieerub suuresti ning alati peab arvestama puitkonstruktsiooni olukorraga, kuidas vähete kahjustustega lisaraamid kinnitada. Vahel on parimaks need kinnitada klambrite või neetidega. Leroy Gravesi meetod on üles ehitatud minimaalsele sekkumisele ning võimalikult palju ajaloolise materjali säilitamisele.⁶⁸ Sarnaseid projekte on teostatud veel mitmel pool mujalgi⁶⁹.

Tänapäevase ethafoami kasutamisel polstri vormimisel on peale käelise osavuse vaja ka teadmisi polstri ajaloo, ehitusest ja vormi kujunemisest. Tegemist on suhteliselt jäiga ja kasutamiseks ebamugava materjaliga, mistõttu sellest pehme istme kuju vormimine, et see ei

⁶⁸ Trent, Robert F. *Early Seating Upholstery: Reading The Evidence* <https://www.incollect.com/articles/early-seating-upholstery-reading-the-evidence> (vaadatud 26.4.2019)

⁶⁹ Calinescu, Irena jt. . *Low-interventive upholstery conservation at Lacma – A crash course*. <https://cool.conservation-us.org/waac/wn/wn18/wn18-3/wn18-306.html> (vaadatud 26.4.2019)

jääks lame või mitteusutav, võib olla väljakutse. Selle jaoks otsitakse enamasti eeskujuks polstrid sama tüüpi või sama ajastu mööbli hulgast. Peale polstrikuju vormimist peab läbi mõtlema kanga kinnitamise võimalused, sest tulemus peab jääma selline, nagu traditsioonilise polsterduse puhul – nagu oleks see raami külge naelutatud. Üheks võimaluseks on kattekanga serva kinnitada tugev Aramid polümeer⁷⁰ paberi riba, mille saab kinnitada Ethafoami külge. Seesugune lähenemine polstrile annab võimaluse ajalooliselt korrektselt ja terviklikult eksponeerida mööblit, mille polster on hävinud ning mis ei tekita lisakahjustusi ja kõik tehtud tööetapid on vajadusel pööratavad kui uut ja erinevat infot peaks ilmne.⁷¹

2.2.2. Marie Antoinette'i tool

Victoria & Alberti muuseum on loonud metoodilise konserveerimislahenduse (ill 39) Marie Antoinette'i toolile⁷².

39. Käetugi eemaldatud polstriga ja konstrueeritud alus struktuuriga

Varasemast polsterdamistest tugevalt kahjustatud puidule oli vaja tekitada pind, mis võimaldaks ajalooliselt korrektse ja traditsioonilises tehnikas polstri vormimist originaalpuidule naela löömata. Pind pidi olema piisavalt jäik, et polstri tegemisel mitte tugevust kaotada, samas olema piisavalt elastne, et järgida kumeraid pindu. Lahendusena

⁷⁰ Aramiid polümeer on tugev ja väga kõrge sulamistemperatuuriga sünteetiline kiud, mis on kasutusel lennunduses, turvariides, rattakummides jmt kohtades. <https://en.wikipedia.org/wiki/Aramid> (vaadatud 14.5. 2019)

⁷¹ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 90-99

⁷² The Conservation of Marie Antoinette's Chair, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-our-collections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4. 2019)

valmistati Buckrami kangast⁷³ kiht-kihi haaval konstrueeritud vorm (ill 40), mis vastas kõikidele nõuetele.

40. Käetoe konstrueerimine

41. Käetugede puidust toestus

Enne viimase kangakihi liimimist pandi selle alla kumerad puidust (papist) toed (ill 41), millele oli võimalik kinnitada uued polstrikanaga naelad. Polstrisisu (ill 42) tehti hobujõhvist.

42. Käetoe uus polster

Seljatoe valmistamiseks kasutati lisaraami (ill 43) abi, mis kinnitati tooli karkassi sisse. Põhimõtteliselt on tegemist Ethofoamile sarnase lähenemisega, kuid polster rekonstrueeritakse traditsiooniliste võtetega (ill 44), mitte ei vormita vahtplastist.

---

⁷³ Buckrami kangas on jäik puuvillane või linane kangas, mida immutatakse nisutärklise pasta, PVA või mõne muu materjaliga, mida saab vormida ja mis kuivades säilitab tugeva kuju <https://en.wikipedia.org/wiki/Buckram> (vaadatud 26.4.2019)

43. Seljatoe raam

44. Seljatoe traditsiooniliselt tehtud polster

Marie Antoinette'i tooli konserveerimises osales palju erinevaid konserveerijaid ning spetsialiste ja tulemusena saadi eksponeerimiseks originaalilähedane tulemus (ill 45)

45. Marie Antoinette'i tool peale konserveerimist

2.3. Mööblitekstiili konserveerimine

Huvi mööblitekstiili vastu on kasvamas koos teadlikkusega mööbli polstri ajaloolistest väärtustest. Kui kattedekangaste hindamine liigub rohkem spetsialisti või muuseumitöötaja

töölaualt ka tavainimese teadvusse, on suurem võimalus, et osatakse säilitada ka praegu veel vähe populaarseid katkiseid, kulunud ja määrdunud ajaloolisi mööblitekstiile⁷⁴.

Mööblikangaste konserveerimisega on Eestis tegeletud rohkem kui polstriga. Peamised tehnikad ja võtted on analoogsed tekstiili konserveerimisega, kuid mööblikangad, juhul kui need pannakse polstrile tagasi, vajavad täiendavat tähelepanu.

Mööblikangas on kõige silmapaistvam osa polstrist ning seetõttu ongi nendega rohkem tegeletud. Siiski on selles osas veel pikk tee minna, et ajalooliste mööblitekstiilide säilitamine ja väärtustamine muutuks üldlevinuks. Aukude ja rebendite parandamine ning määrdunud tekstiili puhastamine ei ole tänapäeval (väljaspool konserveerimist) kuigi tihti kasutatav praktika. Ka värvid on tihti kulunud ja luitunud ning uute kangaste valik suur. Seetõttu rändavad väärtuslikud mustritega, värvide ja ajalooga mööblitekstiilid tihti prügiskasti. Oma rolli mängib siin ka kanga vahetamise lihtsus. Katteriide vahetamine on kõige kiiremini tulemust andev tegevus, mis ei nõua erioskusi ning annab nii objektile kui ruumile uue ilme. Seetõttu on veelgi haruldasemad need mööbliesemed, mis on säilitanud oma algse välimuse koos kattekangaga.

Selles peatükis toon mõned näited konserveeritud mööblitekstiilidest ning kasutusse mineva eseme mööblikanga spetsiifilistest võimalustest, millega ühelt poolt lahendada kahjustusi, teisalt võimaldada pehme polstrile kinnitatud tekstiili säilimine kasutamisel.

Konserveerimismeetodide valik sõltub konserveerimisülesandest või eesmärgist. Oluline vahe erakliendi ja muuseumi objekti vahel on kasutamise iseloom – eraklient tahab tavaliselt objekti kasutada sihtotstarbeliselt, kuid museaali puhul on oluline eksponeerimiseks vajalik visuaalne ja võimalikult autentne eseme terviklikkus. Vahel võib ka eseme kunstilist ja ajaloolist väärtust hindav omanik jätta tooli praktilise väärtuse tahaplaanile, et säilitada ajaloolist materjali. Iga ese ei sobi kasutamiseks, kui materjalid on muutunud nii hapraks, et need kasutamisel puruneks või häviks.

Püsiekspositsiooni valitava mööbli puhul peab alati tähelepanu pöörama tekstiili vastupidavusele. Kui kangas on juba habras, võib selle pidev “avatud” olek seda veelgi kahjustada (päikesevalgus, niiskus, tolm jmt). Sellisel puhul võib kaaluda osaliselt või

---

⁷⁴ Ajalooliste mööblikangaste populariseerimisele aitab kaasa nende välja toomine muuseumis. Foto Stockholm Nordiska Museet'ist, kus eraldi väljapanek toolide kattekangastest Lisa 1

täielikult kanga asendamist koopiaga ning originaalkanga säilitamist hoidlas. Originaalkangaga mööbli eksponeerimisel kasutatakse ka meetodit, kus tekstiil kaetakse sünteetilise võrguga (sünteetiline *crepeline*), mis lubab originaalmaterjali vaadelda läbi hõreda kanga. Sellise mööbli funktsionaalne kasutamine ei ole lubatud, kuid katteriie kaitseb originaali, kui seda tolmuimejaga puhastada (palju kasutatakse losside interjööris oleva mööbli puhul). Tänapäeva võimaluste juures saab ka tellida originaalilähedasi asendustekstiile. Seejuures ei ole oluline ainult värv ja muster, vaid ka lõim, kude, kaal ja värvivarjundid, mis on vana kanga juures iseloomulikud.⁷⁵

2.3.1. Toestamine

Tekstiilide toestamine on mööblitekstiilide puhul levinud konserveerimismeetod. Selle eesmärgiks on rebenenud, auklike või rabedaks muutunud kangaste ning terviklikkuse kaotanud objekti fikseerimine uuele alusele, mis tagaks kahjustunud materjalile mehaanilise tugevuse, kuid säilitaks seejuures objekti autentsuse⁷⁶. Pikem arutelu valdkonna püsiva dilemma – valik õblemise ja liimistamise vahel, väljuks antud töö fookusest, mistõttu kirjeldan töös kasutusest lähtuvalt pigem õmblustehnikaid. Liimide kasutamisest Eesti tekstiilikonserveerimises võib lugeda Heige Peetsi selleteemalist artiklit⁷⁷.

46. Tool enne tekstiili toestamist

47. Tool peale tekstiili toestamist

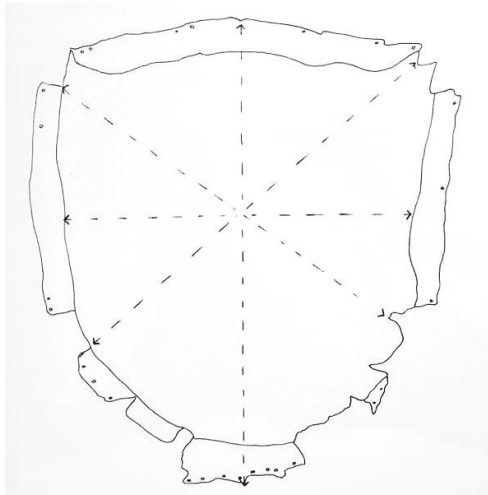
⁷⁵ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 7

⁷⁶ Peets, Heige. Tekstiilide konserveerimisest Eestis. Tekstiilide toestamine, Renovatum 2010

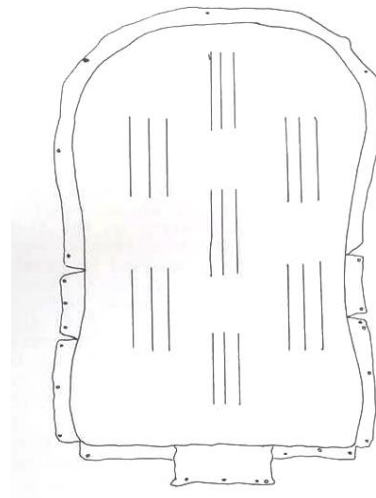
⁷⁷ samas

Toestamise puhul toonitakse sobivate omadustega taustatekstiil ning kinnitatakse kattekanga alla. Kontrast polstri pealisriide ja polstri sisu vahel on tavaliselt väga suur, mistõttu on kaod ja rebendid väga silmatorkavad (ill 46). Kui taustakanga toon ja kude on sobivad, hajutab silm kaod ja muster tuleb paremini esile (ill 47).

Üheks keerulisemaks ülesandeks mööblitekstiili konserveerimise puhul on selle polstrile pingutamine. Kui tekstiil vajab terves ulatuses toestust, jagatakse pind õmblustega vastavalt tekstiili ja objekti omadustele ja kahjustustele. Istmepinna õmblus algab tekstiili keskelt ja liigub suunaga väljapoole (ill 48), seljatoe õmblus piki tekstiili (ill 49).⁷⁸

48. Istmepõhja toestusõmblus

49. Seljatoe toestusõmblus

Ühe Raikküla mõisa kasutusse mineva tooli kanga konserveerimisel kasutas tekstiilikonservaator Janika Turu lahtist ehk jooksvat pistet (*running stitch*). Toestuskangas traageldati ühtlaste paralleelsete pistetega (ill 50) pealmise kanga külge, niidi otsad jäetakse lahti. Selline tehnika üheltpoolt kinnitab ja tugevdab pistetega selle teise kanga külge, kuid annab tooli kasutamisel piisavalt liikumisruumi (ill 51), sest kangas ei ole liiga tugevalt fikseeritud.⁷⁹

⁷⁸ Hayward, Maria. Conservation of a nineteenth century beaded chair. Conservation of furnishing textiles, Glasgow 30.-31.3.1990

⁷⁹ Vestlus Janika Turuga 19.4.2019, kirjavahetus 24.4.2019. Märkmed ja kirjavahetus autori valduses.

50. "Jooksev" piste

51. Toestatud tekstiil istmepolstril

Kuigi tekstiilikonserveerimises märgtöötlust väga enam ei soosita, on mööbliekangaste puhul see tihti vajalik, sest kangad on kasutamisest määrdunud ja tolmused. Loodusliku kiu veega puhastamisel kasutatakse ära tema paisumisvõimet. Niisutades kiud paisuvad ja mustuse osakesed saavad vee ja pesuaine toimel kanga koest eralduda. Pesemise käigus võib eralduda ka tekstiilikiude, kuid üldiselt on eralduvad kiud juba eelnevalt kahjustunud ning võivad kangas säilides lõhkuda sealseid terveid kiude.⁸⁰

Võibolla ülemäära uljas on soov koondada kokku Eestis teostatud mööblitekstiilide konserveerimisprojektid, kuid edasiste selleteemaliste uurimiste hüvanguks loetlen mõned siinkirjutajale teadaolevad mahukamad tööd. Kõrgemas Kunstikoolis Pallas, lisaks eelmainitud Miina Orasele ja Koit Kernumehe lõputööle, on mööblitekstiili konserveerimisega tegelenud Kaidi Tepaskind (2008)⁸¹, Mairi Laide (2011)⁸², Mihkel Salk (2014)⁸³, Kanutis on ajalooliseid mööblitekstiile konserveerinud Ruth Paas ja Anna Ženkevič ning õppematerjaline tehtud ajaloolise tekstiili eksponeerimine rekonstruktsioonil⁸⁴, konserveeritud Haapsalu muuseumi komplekti tekstiil⁸⁵, Hiiumaa muuseumi eelmainitud Hiiu-

⁸⁰ Flury-Lemberg, Metchthild. Textile conservation and research, lk 42

⁸¹ Tepaskind, Kaidi. 2008. Uusrokokoo ja Emma- tugitoolid. Lõputöö

⁸² Laide, Mairi 2011. 18.-19. sajandi tugitooli restaureerimine ja konserveerimine. Objekti ideaalne seisund ja väärtuste analüüs konserveerimises. Lõputöö

⁸³ Salk, Mihkel. 2014. Ülevaade Eesti kinomööbli arengust 20. sajandil, kino Sõpruse kinotoolide restaureerimine. Lõputöö

⁸⁴ Mööblitekstiili koolitusel eksponeeritud materjalid, vahendid, võtted

https://evm.ee/uploads/files/Mooblitekstiili_koolituse_materjalid_vahendid.pdf (vaadatud 7.3.2019)

⁸⁵ EK-2019-62 F-7 Kanuti tulme info

Suuremõisa diivan⁸⁶, Janika Turul töös olevad Peeter I majamuuseumis konserveeritavate baroksete toolide katted.

Mida tuleb säilitamise puhul silmas pidada on tõendid valmistamise kohta ja tõendid kasutamise kohta – kõnekad kulumisjäljed. Tihti kasutas tooli vaid üks inimene ja kulumismustrid olid individuaalsed ja näitasid selle inimese anatoomiat, hoiakuid ja kombeid.⁸⁷ Ka tänapäevased tähelepanekud mööbli kasutamisest tulenevatest kulumistest kõnelevad praegusest elust ja sotsiaalsetest tingimustest. Kui vaadata ringi bussis või EKA uues aulas. Ka ERMi püsiväljapanekul on üks kontoritool, mille esiserva poroloon on ulatuslikult kahjustunud, kuid omab kohta seal just seetõttu, et markeerib Jaan Tallinna istumis-harjumusi sellal, kui tal Skype tegemisel oli.⁸⁸ Tõendid polsterdatud eseme sotsiaalsest biograafiast vajavad samuti säilitamist. Väga tihti loetakse olulisimaks eesmärgiks võimalikult algupärase välimuse taastamist, hinnatakse meistri või disaineri esmast taotlust, milline objekt peaks välja nägema. Kuid põnevaks uurimisväärtuseks on ka mööbli, kui tarbeeseme, kasutamise harjumused.⁸⁹ Ka näiteks Haapsalu raudteemuuseumi (SA Läänemaa muuseumid) raudteejaama ooteruumi puust pingid küll konserveerimise käigus kergelt puhastati, aga kriimud, suitsukonide kustutusjäljed, kirjutused ja kraaped säilitati, et need ka edaspidi kannaksid oma lugu. Ka varasemate restaureerimiste ja koduste parandamiste jäljed võivad olla kõnekad, milliseid materjale ja vahendeid ja võttes on kasutatud. Meriheina puudumisel näiteks asendati see vatijope või -tekiga, kanga puudusel õmmeldi varjatuks jäävatesse kohtadesse teistsugune ja tavaliselt vähem väärtuslik kangas või asendati osaliselt teise sarnasega.

---

⁸⁶ EK-2017-367 F-38 ; EK-2017-368 F-39-1_2 ; EK-2017-369 F-40-1_2 (Kanuti tulme info)

⁸⁷ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 5

⁸⁸ Kerge, Rainer. ERMi värskemad eksponaadid: kalapüügivarustus ja ärkamisaegsed T-särgid <https://www.linnaleht.ee/761860/ermi-varskeimad-eksponaadid-kalapuugivarustus-ja-arkamisaegsed-t-sargid>, vaadatud (30.12.2018)

⁸⁹ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 5

3. Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekt

Eesti Kunstimuuseumi⁹⁰ välismööbli kogusse kuuluv ja esimese Eesti Vabariigi ajal Kadrioru lossi jõudnud diivanikomplekt (ill 52) (diivan ja kaks tugitooli) pärineb tõenäoliselt Peterburist Melzeri mööblivabrikust ning on dateeritud aastatesse 1876-1900.⁹¹ Tugitoolide dokumentatsioonist selgub, et 1971. aastal viis Jüri Kuuskemaa küsimuse Ermitaaži, kus näitas fotot komplektist T. Sokolovale, kes atribueeris mööblikomplekti Melzeri vabriku toodanguks.⁹²

52. Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekt 2019. detsembris

Melzeri vabrik loodi pereettevõttena kahe venna poolt 1860ndatel aastatel ning saavutas kiiresti suure populaarsuse. Suuremahulised tellimused keisri õukonnast kindlustasid ka jõukama keskklassi huvi mööblivabriku toodangu vastu. Nutikad ja koolitatud vennad leidsid uusi võimalusi kuidas kasutada soodsamaid materjale ja pinnaviimistluses imiteerimisvõtteid, mis võimaldasid viia luksuse massidesse.⁹³ Kuid vabrik ei tegelenud ainult mööbli valmistamisega, vaid kujundas terveid interjööre. Ning et vabrik oli Venemaa viimase keisri Nikolai II soosingus, telliti Melzeri juurest sisustus Aleksandri paleesse, mööblit Tsarskoje Selosse ja talvepaleesse ja paljudesse mõisatesse.⁹⁴ Esimese maailmasõja puhkedes lõpetati

---

⁹⁰ Edaspidi EKM

⁹¹ Diivan rokokoostilis (komplektist) <https://www.muis.ee/museaalview/100311>

⁹² KRD-86 Raal, Mati. Restaureerimispass; KRD-81 Heinla, Jaanus. Restaureerimispass. Kanuti arhiiv

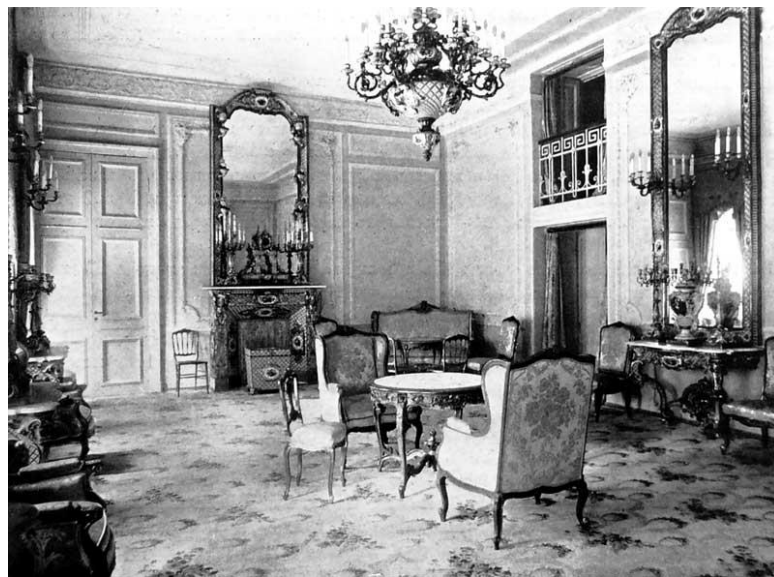
⁹³ Торговый Дом «Мельцер Ф. и К», <http://ifominov.narod.ru/histori4.htm> (vaadatud 30.3.2019)

⁹⁴ Яркий след в истории – все о мебельной фабрике Мельцеров, <https://www.mascaron.su/blog/yarkiy-sled-v-istorii-vse-o-mebelnoy-fabrike-meltserov/> (vaadatud 30.3.2019)

mööbli tootmine ja tehase ressursid rakendati sõjategevuse toetamiseks, peale Oktoobrirevolutsiooni lõpetas tehas tegevuse.⁹⁵

Idamaa-vaimustusest juba 1770. aastal sündinud ja 20. sajandi alguses suuremahulise interjööri uuenduskuuri läbinud Hiina teatris Tsarskoje Selos on ühel säilinud fotol (ill 53) näha just samasugust mööblikomplekti.⁹⁶ Võimalik, et tegu on sama mööblikomplektiga, mis on sattunud Kadriorgu.

53. Tsarskoje Selo Hiina teatri interjäär

Esimese Eesti Vabariigi aegu osteti Peterburist mööblit ka Eestisse. Restaureerimis-dokumentatsioonide järgi on kõnealune komplekt ostetud Kadrioru lossi 1930ndatel. 1956. aastal anti see rekvisiidiks Tallinna Draamateatrile, teadaolevalt küll ainult tugitoolid. Restauraator Mati Raal mäletab Draamateatri rekvisiitide ladu Suur-Sõjamäel, kus oli hästi palju 50ndatel ja 60ndatel teatril antud mööblit. Ideoloogiliselt ebasobivaks tunnistatud mööbli seas oli palju kallatiseaga mööblit, mis olevat olnud äärmiselt halvas seisus. Restauraatorid käisid aegajalt seal töösolevate projektide kadunud paarilisi otsimas.⁹⁷

---

⁹⁵Фабрика Мельцера: фаворит императорского двора, <http://s-pb.in/stati/fabrika-meltsera> (vaadatud 30.3.2019)

⁹⁶ Martin, Christine. Chinese Theater, <http://www.alexanderpalace.org/palace/chinesetheater.html> (vaadatud 1.4.2019)

⁹⁷ Telefonivestlus Mati Raaliga 2.aprill 2019. Märkmed autori valduses.

1979. aastal anti tugitoolid kasutada Tallinna Purjeregati pressikeskusele. Mati Raal mäletab sellest huvitavat seika, et peale tugitoolide viimist pressikeskuse oli ukseavasid ümber ehitatud, mistõttu nende sealt ära toomisel nad uksest välja enam ei mahtunud ning kummalgi tugitoolil saeti maha üks tagumine jalg.⁹⁸ Otsisin erinevatest andmebaasidest (Muis, ERR arhiiv jmt) kujutisi tugitoolide kasutusest, kuid tulemusteta. Spordimuuseumist aitas fotosid otsida Kaarel Antons, kes leidis küll digiteerimata fotode hulgast toonaseid kaadreid nii Pirita ku Rae VIP pressiruumist, kuid otsitavaid tugitoole fotodel ei paistnud.⁹⁹ Kunstimuuseumile tagastati toolid aastal 1981 peale pressikeskuse likvideerimist.

1980ndate teisel poolel tugitoolid restaureeriti Riiklikus Restaureerimiskeskuses RKM. Kuivõrd kõik komplekti osad on väga erinevas seisukorras ja erinevate restaureerimise-konserveerimise lugudega, käsitlen neid edaspidi eraldi.

Kui ajalooline objekt läheb erakätest avalikku ruumi, nt muuseumisse, muutub sellega kogu identiteet - kasutatavast esemest või esemete kogust saab kasutatava asja asemel hoitav. Kõiki edasisi tegevusi, ka tegevusetusi, võib võtta sekkumisena ning iga sekkumine on kantud selle ajahetke väärtustest. Otsus muuta kangast oleks minevikus võinud minna hoopis teist lahendust järgides ning ilmselt toimitaks tulevikuski praegusest erinevalt, olenevalt sellest, milliseid väärtusi sel hetkel oluliseks peetakse. Konserveerimisluu annab võimaluse luua üldisem teooria või raamistik, mis selgitab oluliseks peetud omadusi, tehtud otsuseid ja võimaldab ka tagantjärele ümberhinnata edasisi tegevusi. Ka peavad konservaatorid olema teadlikud väärtustest, mida nad kaudselt toetavad teisi välja jättes ja, nagu iga objekti puhul, neid tuleb regulaarselt uuesti hindama.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Telefonivestlus Mati Raaliga 2.aprill 2019. Märkmed autori valduses

⁹⁹ Kirjavahetus Kaarel Antonsiga 2.4.-12-4-2019. Autori valduses

¹⁰⁰ Ducey-Gessner, Aimée jt. Building an Effective Decision-making Model for Conservation of the Acton Collection, Villa La Pietra, New York University in Florence
http://www.icom-cc.org/ul/cms/fck-uploaded/documents/DEMHIST%20_%20ICOM-CC%20Joint%20Interim%20Meeting%202012/16-Trupin_Ducey-Keynote-DEMHIST_ICOMCC-LA_2012.pdf, (vaadatud 30.12.2018)

3.1. Tugitool nr 1

Autor: Melzeri vabrik, Peterburi

Omanik: Eesti Kunstimuuseum (välismööblikogu)

Number: EKM j 31832 VMö 109¹⁰¹

Dateering: 1876-1900

Mõõdud: 128 x 69 x 69

Materjalid: pärn, kask, tekstiil, merihein

Tehnikad: vedrupolster, kuldamine, puidulõige

54. Tugitool 2018. aasta detsembris

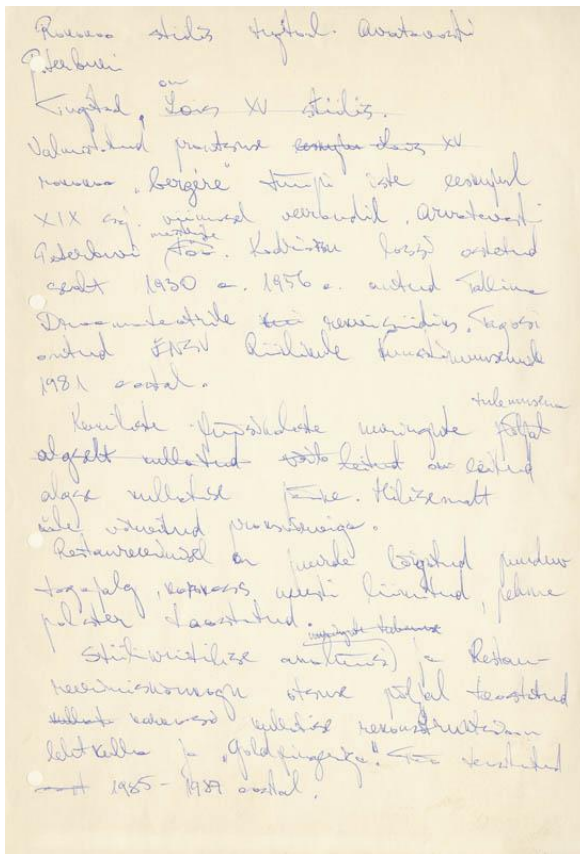
Tugitooli (ill 54) puiduosa on kaetud rohke puidulõikega (ill 55), lõiked on viimistletud kullatisega, mis hiljem on üle retušeeritud. Visuaalsel vaatlusel näib, et kõrgemad pinnad kaetud kullalehega, taanduv osa värvitud kontrastselt mati pronksvärviga. Seljatugi ja iste on vedrudega, seljatoe “kõrvad” poolpehme polstriga. Istmel on eraldi naelutusega kinnitatud õmmeldud tugev esikant, millele lisanduv sulgpadi ei ole säilinud ega rekonstrueeritud. Tugitooli seljatoe kangas on konserveeritud ning ainsana kattetekstiiliga viimistletud. Ülejäänud polstriosa katab valge kattedekangas. Tagumisele küljele on naelutatud rohekas siidiriie.

¹⁰¹ Tugitool rokokoostiilis (komplektist) <https://www.muis.ee/museaalview/100312> (vaadatud 3.5.2019)

55. Näited puidulõike dekoorist

1986. aastal restaureeris tugitooli Mati Raal, restaureerimis-dokumentatsioon on Kanuti arhiivis säilinud. Protokoll on käsikirjaline ja venekeelne, üks lehekülg eestikeelne (ill 56) ning 8 fotot. Täismahus dokument on töö lõpus (Lisa 2).

56. Konservatori käsikirjaline ülestähendus

“Rokokoo stiilis tugitool. Arvatavasti Peterburi.

Tugitool on Louis XV stiilis. Valmistatud prantsuse rokokoo “bergere” tüüpi iste eeskujul XIX sajandi viimasel veerandil. Arvatavasti Peterburi meistrite töö. Kadrioru lossi ostetud sealt 1930 a. 1956. a. Antud Tallinna Draamateatrile rekvisiidiks. Tagasi antud ENSV Riiklikule Kunstimuuseumile 1981. aastal. Keemiliste-füüsikalite uuringute tulemusena on leitud algse kullatise jääke. Hilisemalt üle värvitud pronksvärviga. Restaureerimisel on juurde lõigatud puuduv tagajalg, karkass uuesti liimitud, pehme polster taastatud. Stiililise analüüsi ja Restaureerimisnõukogu otsuse põhjal teostatud karkassi kullatise rekonstruktsioon lehtkulla ja “Goldfingeriga”. Töö teostatud 1985-1987 aastal.”¹⁰²

Tugitooli oli 1985. aastal restauraatori töölauale jõudes väga halvas seisus (ill 57 ja 58). Dokumentatsioon¹⁰³ seisab:

Tugitooli jõudis töölauale katkiselt. Seljatugi on istmeraamist lahti. Parempoolne kõrv on murdunud ja mõned detailid on puudu. Üks tagumine jalg on tapist katki. Teisel tagumisel jalal on kaduma läinud alumine jalaosa. Karkassi halva seisukorra tõttu on tugevalt kannatada saanud ka pehme iste ja seljatoe ja käetugede vooder. Seljatoe tekstiil on niiskuse tõttu hallitama läinud. Katkise käetoe materjal on rebenenud ja deformeerunud. Vedrud on läbi põhja vajunud. Nähtavasti oli tool algselt kaetud lehtkullaga. Kullatist on väga vähe säilinud. Esijala siseküljel on näha kullalehe jälgi. Hiljem oli tool kaetud pronksvärviga. Osaliselt on pronksvärvi kiht koos krundiga alusest lahti. Puukoi jälgi pole näha.”¹⁰⁴

¹⁰² Mati Raal 1986. Nummerdamata lehekülg, järjekorras 13. Sama tekst ilmus tugitooli restaureerimise kohta Renovatumis 1988, lk 3

¹⁰³ Dokumentatsiooni aitas mõista ja tõlkida Kanuti maalikonservator Maria Lillepruun

¹⁰⁴ Mati Raal 1986, dokumentatsioon lk 2-3

57. Tugitool enne restaureerimist 1985. aastal

58. Tugitool enne restaureerimist, polster eemaldatud

Ka kangas oli halvas seisus. Tugitooli seljatoel säilinud siidbrokaatkanga konserveeris Heige Peets 1985. aastal olles Leedus stažuuris. Kahjustused on üles loetletud Renovatumi artiklis: üldine määrdumine, hallitusplekid, metallniitide oksüdeerumine ja sellest põhjustatud rohelised plekid tekstiilil, riide äärtel vana liim ja roosteplekid (kinnitusnaeltest), katkenud metallniidid, rebendid. Tekstiili konserveerimise käigus eemaldati vana liim, oksüdatsiooniproduktid metallniitidelt ja riidelt ning tehti üldine märgpuhastus neutraalse pesuvahendiga.¹⁰⁵

Sel ajal olid leedukad välja töötanud meetodi siidi toestamiseks aluskangale akrüülliiimiga (A-45K), mida taheti Eestis kasutusele võtta. Uuriti eritöötlust vajavate (õblemist mitte võimaldavate) kangaste toestamise võimalusi. Üheks võimaluseks on toestusriide katmine liimiga ja originaaltekstiil fikseerida liimliite abil uuele alusele. A45-K moodustab liimliite soojendamisel, töötlus tehakse kuumaspaatliga (originaalipind allpool) temperatuuril 65-75 °C.¹⁰⁶

Leedukad tutvustasid liimainet, selle kasutamist ja läbiviidud katseid Ottawas ICOM-i konverentsil 21.-25.9.1981. Ettekande eesti keelde tõlgitud sisu on töö lõpus Lisas 3.

1986. aastal eksponeeriti tugitooli (peale restaureerimist) esimesel Baltiriikide Konservatorite Trienaalil Eesti näituseosas. Tooli valmistas ette Merike Neidrop, kes töötas

¹⁰⁵ Renovatum Anno 1988, lk 2

¹⁰⁶ Intervjuu Heige Peetsiga. 18.4.2019. Intervjuu teksti leiab Lisas 4

siis Kanutis tekstiilikonservaatorina.¹⁰⁷ Ja 1988. aasta Renovatumis ilmus konserveerimisest-restaureerimisest kaheleheküljeline artikkel (Lisa 5).

Praeguseks hetkeks on tekstiil tugitooli seljatoel muutunud pudedaks ja hapraks. Tekstiili värv nii siidi kui brokaadi osas varieerub silmatorkavalt kanga ülemises ja alumises osas. Ilmselt on tegemist vasesooladega, mis niiskuse tõttu brokaadist siidi kiududesse on liikunud ja seda lõhkunud. Oma haprale seisukorrale vaatamata on kattekanga säilitamine ajaloolise materjalina oluline ning on kohane museaali käsitleva põhimõttega – säilita nii nagu leidsid.

3.1.1. Uuringud

Info tugitoolide ja diivani kohta on tulnud järk-järguliselt ning mitmed uuringud on kinnitanud samu tulemusi. Jaanuari alguses oli võimalus teha katseid Tartu Ülikooli Chemicumis Signe Vahuri juures ning otsustasin uurida, kas on võimalik teada saada, milliste ainete jäljed on tekstiilil säilinud ja mis on seda kahjustanud. Tekstiilikübemed võtsin tumenenud taustakanga ja brokaatniidi kõrvalt mureneva lõhe servast (ill 59).

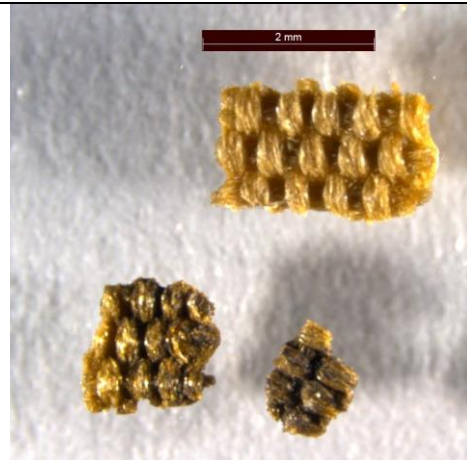
59. Proovi võtmise koht

---

¹⁰⁷ Intervjuu Heige Peetsiga. 18.4.2019. Intervjuu teksti leiab Lisas 4

Proove vaatlesin esmalt mikroskoobi (Leica M165 FC optiline stereomikroskoop) erinevate suurendustega (ill 60, 61, 62, 63).

Kokku oli kolm proovi, mis olid sama kahjustuse juures erinevalt värvunud.

60. 10x suurendus

Kiu pinnal on näha heledaid, läikivaid ja valgust peegeldavaid tükikesi.

61. 25x suurendus

Proovi pind on ühelt poolt siledam ja vähem katva ainega koos.

62. 40x suurendus

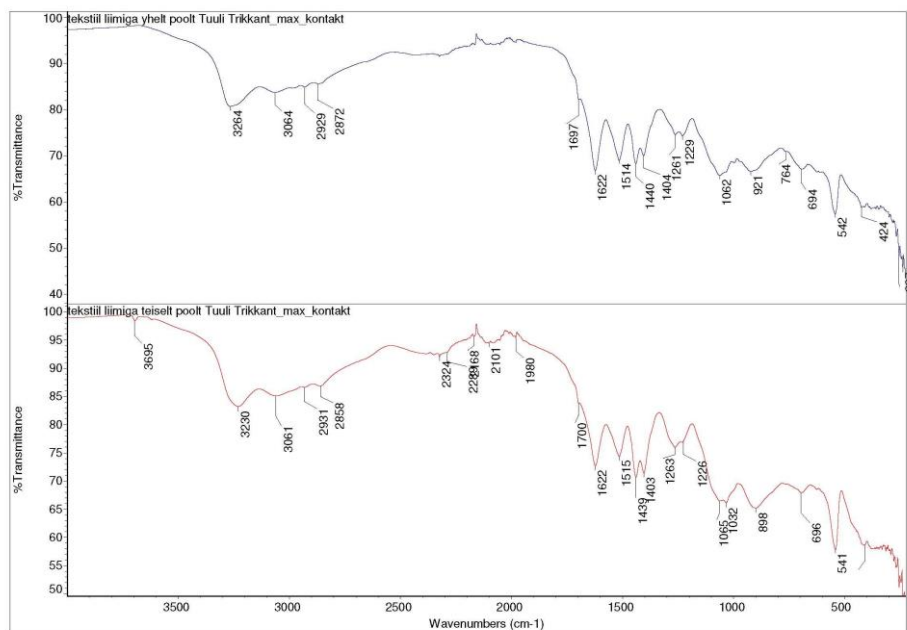
Tumeda proovi ühes servas paistab olevat sama aine (läikiv ja kristalliline?) korp moodustis. (Liimaine?)

63. 50x suurendus

Infrapunaspektroskoopia (ATR-FT-IR)¹⁰⁸

Infrapunaspektroskoopia saab uurida nii orgaanilisi kui anorgaanilisi aineid ning seda on konserveerimises palju kasutatud. Piikide võrdlusest (ill 64) tuli selgelt välja ainult vastavus siidiga, kuid ka vihjeid loomse päritolu liimiainele, kõige sarnasem nahaliimiga. Varasem teadaolev konserveerimispraktika seda ei toeta ning tegemist võib olla saastumisega.

64. Infrapunaspektroskoopia tulemus

¹⁰⁸ Nicolet 6700 FT-IR spektromeeter Smart Orbit analüsaator

Konserveerimisplaan

Tugitooli konstruktsioon ja polster on heas korras ning kogu polster sai kaheksakümnendatel täiesti uue sisu. Praegu polstrit avades ei annaks see infot rohkem kui saadud olemasolevast dokumentatsioonist ja vestlusest toonase restauraatoriga, mistõttu ei ole mingit põhjust seda avada. Tugitooli konserveerimisülesande põhiosa on seotud kullatisega – kuidas ühtlustada 1980ndatel ülekullatud ja värvitud tugitooli puidulõike dekoori komplekti teiste osade viimistlustega.

3.2. Sinise katteriidega tugitool

Autor: Melzeri vabrik, Peterburi

Omanik: Eesti Kunstimuuseum (välismööblikogu)¹⁰⁹

Number: EKM j 31832 VMö 110

Dateering: 1876-1900

Mõõdud: 128 x 69 x 69

Materjalid: pärn, kask, tekstiil, merihein

Tehnikad: vedrupolster, kuldamine, puidulõige

65. Sinise katteriidega tugitool 2018. aasta detsembris

---

¹⁰⁹ Tugitool rokokoostiilis (komplektist). <https://www.muis.ee/museaalview/100313> (vaadatud 3.5.2019)

Tugitool (ill 65) on olemuselt sarnane eelmise tugitooliga ning pisut erinevate kahjustustega jõudis kaheksakümnendate keskel restaureerimisse. Tööd teostas konservaatore Jaanus Heinla 1987. aastal, dokumentatsioon sellest on säilinud Kanuti arhiivis (Lisa 6). Dokumentatsioon on venekeelne, 12 lehekülge ja 7 fotot. Restaureerumispassi lisas on ka uute pealepandud tekstiilide näidised.

66. Tugitool enne restaureerimist

67. Tugitool enne restaureerimist II

Enne eelmist restaureerimist oli tugitool väga avariilises seisus (ill 66 ja 67). Tagumised jalad olid osaliselt puudu, polster täielikult amortiseerunud. Dokumentatsioonis seisab: parem käetugi ja jalg konstruktsioonist täiesti lahti, kuid alles. Kadunud on vasakpoolne tagumine jalg ja parempoolne jalaots. Kõik tappühendused on lahti, puidulõikes osaliselt detaile puudu. Seljatoe, istme ja külgede polsterdatud osad on kaotanud algse kuju ja väljanägemise, padi on kadunud. Voodrikangas on rebenenud ja väga must. Esialgne kullatis ja pronksvärv kulunud.¹¹⁰

Kuigi tugitoole restaureeriti enam-vähem samal ajal ja kahjustused olid võrdlemisi sarnased, on restaureerimislahendused erinevad. Sinise katteriide saanud tugitoolile läheneti pigem restaureerivalt. Originaaltekstiili ei säilitatud, vaid asendati tooli stiilile sobiva kangaga. Heige mäletas, et kangas oli rippunud Kanuti endise direktori Endel Valk-Falgu kabinetis. See oli

¹¹⁰ Heinla, Jaanus. Restaureerimispass KRD-81, säilik 1, Kanuti arhiivis

pärit olnud kuskilt kirikust ja seda oli alles ainult suhteliselt pikk ja peen riba.¹¹¹ See seletab ka tugitooli seljatoel ja padjal olevad õmbluse.

Huvitava vastuoluna rekonstrueeritud polstrile ja otsusele viimistleda see uue kangaga, on puidu uued osad jäänud viimistlemata. Konservator Jaanus Heinla arvas, et küllap oli restaureerimisnõukogu sellise otsuse teinud.¹¹² Dokumentatsioonis on sellekohane märge: polstri valmistamisel lubatud moderniseerimine. Iste valmistatud vedrudega ajaloolisi eeskujusid järgides¹¹³.

Tugitoolide dokumentatsioone võrreldes ilmneb, et tekstid ja etapid on võrdlemisi sarnased, kohati sõna-sõnaliselt. Sarnaste kahjustuste tõttu on loomulik, et osa töödest kattuvad. See kehtib mõistagi väga paljude polstritööde kohta, kus tööde järjestus võib olemuselt olla identne. Kuid sinise tekstiiliga kaetud tugitooli dokumentatsiooni tekstis on ka viide siidbrokaatkanga konserveerimisele, mida selle tugitooli kanga puhul ei tehtud. Samuti on sinise kattega tugitooli fotode seas kahe erineva seljatoe (ja erinevate seljatugede tekstiili) fotod. Ühel neist identsed esimese tugitooli peal (ka hetkel) olemasoleva konserveeritud kanga kahjustustega. Ilmselt on tegemist kogemata teise dokumentatsiooni sattunud pildiga. Sinise katteriide saanud tugitooli seljatoe tekstiil on kaduma läinud.

3.3. Diivan

Autor: Melzeri vabrik, Peterburi

Omanik: Eesti Kunstimuuseum (välismööblikogu)

Number: EKM j 31832 VMö 108¹¹⁴

Dateering: 1876-1900

Mõõdud: 128 x 77 x 153

Materjalid: pärn, kask, tekstiil, merihein

Tehnikad: vedrupolster, kuldamine, puidulõige

---

¹¹¹ Vestlus Heige Peetsiga, 18.4.2019. Märkmed autori valduses

¹¹² Vestlus Jaanus Heinlaga, 18.4.2019. Märkmed autori valduses

¹¹³ Heinla, Jaanus. Restaureerimispass KRD-81, säilik 1, Kanuti arhiivis

¹¹⁴ Diivan rokokoo stiilis (komplektist)<https://www.muis.ee/museaalview/100311> (vaadatud 1.5.2019)

68. Diivan enne konserveerimist 2018. aasta detsembris

Kõige avariilisemas olukorras on diivan (ill 68). Teiselt poolt aga on see suurematest restaureerimistest (eriti polstri osas) ja konserveerimistest viimastel aastakümnetel puutumata jäänud, mistõttu on siin kõige suurem tõenäosus leida rohkem säilinud algset materjali.

Seisund enne konserveerimist

Konstruktsioon on amortiseerunud, kõik tapid on lahti ja osadest kohtades murdunud (käetoe kumerused). Kohati on suuremaid ja väiksemaid puidulõikekadusid ja dekoori murdusid (ill 69) ning lõikeviimistlus on üle värvitud (ill 70)

69. Murd seljatoe dekooril

70. Dekoori viimistlus

Polster, niipalju kui seda on säilinud, on pealtnäha suhteliselt heas korras ning võimalusel võiks seda säilitada. Tekstiil on väga kahjustunud ja ulatuslike kadude ja rebenditega. Säilinud kanga konserveerin. Puuduoleva kanga jaoks otsin erinevaid võimalusi selle asendamiseks. Selle jaoks digiteeritakse muster, et oleks võimalik mustrit ja kahjustusi paremini hinnata. Naelaugu testiga tegin kindlaks, et tegemist ei ole siiski originaaltekstiiliga. Lisaks tuli polstri avamisel välja veel üks erinev kattetekstiil. Kõige pealmine brokaatkangas on väga halvas seisus, brokaatniidid on korrodeerunud ja murenevad. Tekstiil on niitide hapruse tõttu jäik, siid on rabe ja pudeneb väikeste tükkidena, mistõttu on kanga liigutamine keeruline. Kangal on palju kulumisjälgi, mustust, korrosiooni ja üldist määrdumist. Ka servadesse pandud ilupaela liim on kangast tugevalt kahjustanud, mistõttu ka paela ettevaatlikul eemaldamisel rebib see kangatükki kaasa.

Brokaatkanga all on hallikas puuvillane kangas, mida leidsin nii käetugedelt kui seljatoelt. Kanga servades on näha lehtkuldamise jälgi, mis annab alust arvata, et mingil hetkel on tehtud ka kullatisele värskendus. Halli kanga all, küll ainult käetugedel, tuli välja sinine lillemustriga tekstiil, mis võib kuuluda esimese polstri juurde. Kahjuks on helesinist kangast säilinud ainult kahe käetoe pealse jagu, mille järgi kogu mustrit kokku panna ei ole ilma spekulatsioonideta võimalik. Kahe kangatükil oli siiski osaline ühilduvus, mis võimaldas saada pisut suurema mustri (ill 71). Käetugede polstri sisestruktuuri katab peenekoeline kotiriie, mille servades on arvatavalt kullatise alla käinud polümendi värvikiht. Ilmselt on polster tehtud sinnamaani valmis, seejärel kullatud ning alles siis kaetud kattekangaga.

71. Käetoe kõige alumisem kattekangas

Saatsin leitud helesinise kanga näidise ka Prantsusmaale, Lyoni, Preme'i kangakudumistöökohta. Nende kangakogudes on sellised rokokoo stiilis *rocaille* mustrid

harvad leiud, Vene õukondades jällegi on need sagedased. Prella saatis võrdluseks vastu ühe nende kogus oleva sarnase mustri näidise (ill 72):

72. Prella'i rocaille mustri näidis

2018. aasta lõpus Kanutisse jõudnud diivanikomplekti konserveerimiseesmärgiks on saavutada objektidele ühtlane (ja võimalikult algupärane) välimus, mis võimaldaks nende eksponeerimist Kadrioru lossis. Suurimaks takistuseks on kattekanga ulatuslik puudumine. Selle lahendamiseks otsustasin koos juhendaja ja mööblisakonna juhataja Viljar Visseli ja muuseumi esindajaga tellida komplektile vajaminevas mahus uus rekonstruktsioonkangas. Et selleteemalisi näiteid Eestis väga pole, alustasin suhteliselt nullist kaaludes erinevaid võimalusi selle realiseerimiseks.

4. Kanga rekonstruktsiooni tellimine

Vajadus uue koopiakanga järele oli ülesandesse algusest peale sisse kirjutatud. Et säilinud originaalmaterjali oli alles vaid ühe tugitooli seljatoel, diivani seljatoel ning käetoe polstril, oli puuduoleva kattekanga osakaal märkimisväärne.

Kanga rekonstruktsiooni tellimine ei ole mööbli puhul tavaline praktika. Osaliselt seetõttu, et praegune kangavalik on materjalide poolest väga lai ning ka seetõttu, et rekonstrueermisega on seotud palju kitsaskohti. Tihti ei ole teada kus, millal ja kuidas on kangas valminud, ei ole võimalik kasutada algupäraseid materjale, taasluua masinate ja kangakudumistehnikate olukorda. Samuti on kanga täpne rekonstrueerimine ajamahukas töö. Vajaliku mustri väljajoonistamise ja kudumise vahele jääb lisaks palju tööd kangakiudude (paksuse, kaalu, sileduse ja toonide) määramisel ning neile tänapäevaste vastete leidmisel. Kõik see kokku teeb kanga rekonstrueerimisest väga kalli töö ning seda võetakse ette võrdlemisi harva ja ainult unikaalsete objektide puhul.

4.1. Rekonstruktsioonkangaste kasutamine Eestis

Eesti restaureerimispraktikas ei ole kangaste rekonstrueerimine võõras teema ning viimastel aastatel on seda mitme projekti puhul ette võetud. Peamiselt on see olnud kasutusel seoses arheoloogiliste leidudega ning kootud kangas on olnud villane. Kuid iga ajaloolise kanga rekonstrueerimine seisab silmitsi sarnaste probleemidega – kui sarnane saab olla tänapäeval kootud kangas võrreldes näiteks Kukruse memme rõivakangastega¹¹⁵. Rõivakangaste puhul muidugi lisandub spekulatsioon võimaliku väljanägemise kohta, mis olemasoleva mööblikanga puhul asendub mitmete analüüside ja katsetega. Sarnasel teemal on kirjutanud Ave Matsin (varakeskaegse sõba rekonstruktsioon)¹¹⁶ ja Astri Kaljus (vaipseeliku rekonstrueerimine)¹¹⁷.

Mööblikanga rekonstrueerimisele kõige lähem ning ilmselt kõige suurem ja tuntum projekt on Raekoja 600. sünnipäevaks taasloodud gobeläänvaibad. 16. sajandil flaami vaibameistrilt

---

¹¹⁵ Kaljus, Astri. 12. sajandi lõpu Kukruse “memme rõivakangaste rekonstrueerimise lugu käsitöölise vaatenurgast, <http://ojs.utlib.ee/index.php/SV/article/view/13361> (vaadatud 2.2.2019)

¹¹⁶ Matsin, Ave. Varakeskaegse naise sõba rekonstruktsioon Siksali (Siksälä) kalmistu leiu põhjal. – Muinasaja teadus 21, lk 171–192.

¹¹⁷ Kaljus, Astri. Rekonstruktsiooni valmistamine Paistu vaipseelikust. – Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 52. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, lk 82–97.

tellitud gobeläänid on säilinud tervikliku komplektina, kuid nende seisund ei võimaldanud enam eksponeerimist. Seitsmest gobeläänist koosnev vaibakomplekt osteti algselt 20 korraliku tööhobuse hinnaga ning neid kasutati ainult eriliste ja pidulike sündmuste puhul. Raekoja suurte sünnipäevapidustuste eel taheti taastada endine hiilgus ja nii telliti kolme gobelääni rekonstruktsioonid Inglismaa meistritelt, kes sarnaselt eeskujule koovad ajalooliste gobeläänide koopiaid samuti horisontaaltelgedel. Idee sünnist vaipade valmimiseni kulus kaks aastat. Kudumisele eelnes põhjalik eeltöö, kus vaibad detailselt üles pildistati ning koos mõõtude, värvinäidiste, figuuride üles joonistuste ja kirjeldustega Inglismaale saadeti.¹¹⁸

Kanga-kudumise traditsioon pole Eestis kuhugi kadunud, kuid tihti, nagu ka Raekoja vaipade puhul, ei ole siin tehnilisi võimalusi nii suurte projektide läbiviimiseks. Kuid siidkanga kudumise traditsiooni Eestis ei ole. Euroopas on selles vallas kõige pikema traditsiooniga Prantsusmaa ja Itaalia kui luksuslike õukondade vajaduste elluviijad. Ilmselt on see ajalooliselt seotud ka toormaterjali puudusega¹¹⁹.

Siid on üks kallimaid ja luksuslikumaid tekstiile ning selle tootmine on pikk ja peen protsess. Siidikiudu toodavad siidiussid, kes enne koiliblikaks muutumist ehitavad enda ümber kookoni, mis koosneb katkematust looduslikust siidiniidist, mis võib olla kuni 900 meetri pikkune. Niit on väga peen, läikiv ja umbes 10 mikromeetri paksune ning ühe kilo siidi saamiseks kulub ligikaudu 4000-6000 kookonit. Siidiniidi saamiseks keritakse kookon lahti ning kanga kudumiseks keeratakse nendest eelnevalt kokku kaks või rohkem niiti.¹²⁰ Et siidi valmistamisel võib niidile anda erinevaid omadusi, siis on selge, et siid ei ole kunagi lihtsalt siid, vaid olenevalt niidist võib olla erinevate omaduste amplituud. Samuti suudab siid imada niiskust kuni kolmandiku enda raksusest enne kui märgub¹²¹, mida ka konserveerimisvaldkonnas on oluline meeles pidada – kui siidi kasutada kõrvuti mõne teise kangatüübiga, reageerivad nad keskkonningimustele erinevalt.

---

¹¹⁸Raevaipade renessanss, <http://raekoda.tallinn.ee/kulastamine/giidile/raevaipade-renessanss-naituse-tekstid-giididele/> (vaadatud 17.3.2019)

¹¹⁹Praegu küll müüakse Eestis siidikiudu, kuid peamiselt kasutatakse seda nunotehnikas, näiteks viltimisel villa omaduste parandamiseks siidi omaduste lisamiseks. Kirjavahetus siidikiudu müüva ettevõttega Pilvelambad – <http://www.pilvelambad.ee> (kirjavahetus 17.3.2019 autori valduses)

¹²⁰ History of textile, <http://www.textileasart.com/weaving.htm> (vaadatud 17.3.2019)

¹²¹ Siidi saamine, ajalugu, <https://myfairart.weebly.com/siidi-saamine-ajalugu.html> (vaadatud 17.3.2019)

4.2. Rekonstruktsioonkanga tellimine

Rekonstruktsioonkanga tellimiseks on palju võimalusi. Esmane ja olulisim tegevus on soovitud kanga materjalide ja valmistusviisi võimalikult täpne väljaselgitamine.

Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekt on kaetud siidbrokaat kangaga – siidpõhjal värvilistest siidiniitidest kootud muster ja vaskbrokaat (siidisüdamiku ümber keeratud vasklindid). Värvitoone mustris on 13, brokaat neljateiskümnes. Kanga laius on 130 cm, mustri laius 64 x 67 cm.

Täiuslikem ja algsele kõige lähedasem võimalus oleks kududa uus siidbrokaat-kangas, mis kasutaks originaalkangaga võimalikult sarnaseid materjale, tehnikat ja kudet. Teine võimalus oleks kasutada tänapäevastest variantidest alternatiivseid materjale – viskoosi, polüestrit vmt. Alternatiiv kudumisele on trükitud koopiakangas, mille puhul trükitakse mustripilt sobivale kangale. Lisaks peab alati kaaluma ka mitte-midagi-tegemist – säilitada olemasolevat nii palju kui võimalik ning ülejäänud kohtades jätta polstri kuju markeerimiseks valge vahekangas, nagu see lahendati Eesti Kunstimuuseumi komplekti 1986. aastal restaureeritud tugitooli polstrikuju puhul Mati Raali poolt (vt peatükk 3). Kuid EKM soov taastada komplekti ühtne välimus ka viimistluse osas jättis valikusse uue kattekanga tellimise.

Otsisin internetist ettevõtteid, kellel oleks kogemusi ajalooliste kangaste rekonstreerumises ja/või siidbrokaatkanga kudumises. Samuti otsisin alternatiivseid võimalusi tänapäevaste materjalide ja tehnikate kasutamisel. Kokku võtsin ühendust viie töökojaga, kellest kahega pidasin pikemaid ja sisulisemaid läbirääkimisi. Kõikidele ettevõtetele saadetud esimene kiri oli identne ning sisaldas kanga ja mustri mõõtusid, teadaolevaid koostismaterjale, fotosid ja lühikest ülevaadet komplekti taustast. Järgnevad alapeatükid annavad ülevaate kõikidest ettevõtetest, kellega suhtlesin ning olulisemast asjassepuutuvast infost.

4.2.1. Töökojad

Et sellist mööblikanga rekonstruktsiooni projekti pole minule teadaolevalt varem tehtud, võtsin eesmärgiks anda võimalikult täpne hetkeülevaade koopiakanga tellimise võimalustest. Ettevõtted valisin nende eesmärkide ja põhimõtete kirjelduste ja varasemate tööde alusel, pidades silmas, et kaetud saaksid erinevad valiklahendused.

1) *Thistle Hill Weavers* Ameerika Ühendriikides reklaamib ennast ajalooliste kangaste, vaipade ja kardinade taasloojana (ill 73). Nad on kudunud koopiaid erineva taustaga tekstiilidele, millest vanimad pärinevad 17. sajandist. Tööd pakuvad neile nii eraisikud, kolleksionäärid kui muuseumid. Rekonstruktsioonkangaste tööde hulgas on väga erinevaid algmaterjale: säilinud tekstiili tükke, muustrinäidiseid ja kudujate tööjooniseid, mida kasutatakse ajalooliselt korrektse kanga loomiseks.¹²²

73. 1830ndatest pärit kootud vaip, vasakul reproduktsioon, paremal originaal (kuulub Long Island'i Antiigi Ühingule)¹²³

Minu koostööpakkumisest pidid nad siiski keelduma vajaliku tehnoloogia puudumise tõttu.

2) *Tassinari et Chatel* on pika ajalooga kangakudumisettevõtte, mis asutati 1680. aastal. Selle asutaja, Louis Pernon, oli hõbeda ja kullakangaste kuduja. Ta lõi oma esimese ateljee Lyoni, millest sai luksuslike siidkangaste kudumise häll. Läbi sajandite on seal loodud luksuslikke kangaid (ill 74): sameteid, damaskkangaid, siide ja siidbrokaate. 19.sajandil tellis Napoleon just neilt oma losside uue tekstiilikujunduse.¹²⁴

20.sajandi lõpp oli aeg, mil Prantsusmaal restaureeriti intensiivselt oma pärandit ning alates 1945.aastast on *Tassinari et Chatel*'i suurimaks tööalaks losside – Versailles'i, Compiègne'i, Elysee palee ja Fontainebleau' interjööride taastamine.

---

¹²² Historically accurate fabrics, carpets, furnishings and trims, <https://thistlehillweavers.com/> (vaadatud 4.2.2019)

¹²³ samas

¹²⁴ History, <https://lelievreparis.com/en/tassinari-et-chatel/histoire> (vaadatud 28.12.2018)

74. Tekstiilinäidised *Tassinari et Chatel*'ist ¹²⁵

3) *La Manufacture Prelle* on samuti Lyonis tegutsev ettevõte, kelle põhiliseks tegevusvaldkonnaks on luksuslike kangaste kudumine (ill 75). 18. sajandi keskpaigast saati, läbi viie põlvkonna perefirma toiminud töökojas on veel praegugi üleval, ainsana aastasadu samas kohas paiknenud teljed, millega saab kududa kindlat tüüpi sametit, siidi ja siidbrokaati. Tehtud tööde hulgas leiab palju nimekaid paleesid, muuseume ja kolleksioone Euroopa erinevatest riikidest ja Ameerika Ühendriikidest. ¹²⁶

75. Kangakudumine *Prelle*'is

4) **Sartor** on Tšehhi töökoda ¹²⁷, mis keskendub siidi ja siidbrokaadi kudumisele (ill 76). Tegemist on tänapäevase ettevõttega, kes toodab erilisi ja ajaloolisi kangaid, kuid kasutab

¹²⁵ Collections, <https://lelievrepairs.com/en/collections> (vaadatud 28.12.2018)

¹²⁶ Heritage restoration, <http://www.prelle.fr/> (vaadatud 28.12.2018)

¹²⁷ Historical textiles, <https://www.sartor.cz/44-historical-textiles> (vaadatud 28.1.2019)

seejuures ka uuemaid ja tänapäevaseid materjale, näiteks polüestrit ja viskoosi, kuid ka siidi ja erinevaid segusid neist. Samuti tegelevad nad ajalooliste kangaste koopiatega.

76. Tekstiilinäidised Sartorist

Sartori puhul ei ole tegemist Tšehhis tegutseva kangakudumistöökojaga, vaid ettevõttega, mis koondab erinevaid töökodasid üle maailma. Seetõttu on nende valikus väga erineva materjali ja võimalustega telgesid nii käsitsi kui masinkudumiseks. Töökodade haldamiseks ja uute kontaktide loomiseks käiakse erinevates riikides, kus jälgitakse töö kvaliteeti ja võimalusi.

5) Lipuvabrik on Tallinnas tegutsev ettevõte, kes tegeleb lippude ja tekstiiltoodete valmistamisega¹²⁸. Trükitud kangas on sisuliselt kõige täpsem lahendus koopiakangale, sest tehaksegi realselt koopia, st trükitakse, mitte ei koota ega rekonstrueerita. Kangatrüki tehnika on viimasel kümnendil väga palju arenenud, värvid on erksad, pildid detailsed ning võrreldes kudumisega on see ka kindlasti kiirem ja odavam. Võimalused, mida Lipuvabrikus pakutakse, on väga laiad ning tehnikad loovad ja huvitavad¹²⁹. Kuigi trükitud kangas võib tulemuselt kootud kangale pisut alla jääda, on tegemist ka mujal maailmas konserveerimises kasutatava lahendusega. Konserveerimise eesmärk ei ole varjata teostatud töid, vaid nende eristamise võimalikkus originaal- või töötlemata materjalist. EKM komplektile jäävad kõrvuti konserveeritud ja uus kangas, mistõttu on erinevus, hoolimata kanga valmistamise viisist, tahes-tahtmata nähtav.

Koopiakanga tellimiseks Lipuvabrikust on erinevad võimalused (ill 77). Lipuvabriku valikus on 23 erinevat tekstiili, nende hulgas erinevast materjalist, paksusest, erineva koega kangad: looduslik kiud (puuvill, lina), polüester, ning vajadusel on võimalik tellida trükk oma tekstiilile. Trükitud kanga detailsuse parimaks näiteks võib hea faili olemasolul olla koemustri jäädvustamine kangale.

¹²⁸ Meist, <https://www.lipuvabrik.ee/lipuvabrikust/> (vaadatud 18.3.2019)

¹²⁹ Kohtumine Lipuvabriku tegevjuhi Karina Tõeleid'iga Lipuvabrikus 20.3.2019

77. Trükitehnika näidised Lipuvabrikus

Kuna looduslikule kiule trükivärvid väga hästi ei kinnitu, on võimalik linasele või puuvillasele kangale peale pressida õhuke polüesterkiht, millele on lisaks soovitud mustri trükitud ka näiteks soovitud kanga koemuster (ill 78).

Eesti Kunstimuuseumi koopiatekstiili jaoks sobivaim oli puuvillane lõuendi tüüpi labase koega kangas, mis oli visuaalselt olemasolevale kõige sarnasem. Samuti puudus elastsus ning kangas oli piisavalt tugev sobimaks mööbli katmiseks, õhem oleks võinud jääda läbikumav. Kuivõrd originaalkangas on tugevate rebendite, kadude ja aukudega, pakkus Lipuvabriku kujundaja võimalust ka mustri taastamiseks ja trükivalmis faili loomiseks. Ning valmis kangas võiks tulla visuaalselt identne originaaliga, samas kulumisastmes, kuid kadude ja aukudeta.

Konserveerimises on oluline, et tehtavad muudatused oleksid tagasipööratavad, nähtavad ja originaalist eristatavad. Inimese silm ühtlustab vaadatavat kujutist, kuid lähem vaatlus toob erisused esile. Ka kangatrüki tulemus on visuaalselt piisavalt tõene, juba meetrikauguselt ei ole erinevus nähtav. Kuid lähemalt vaadates ei ole kangas nii struktuurne ja koeline nagu on kootud kangas.

78. Polüestriile trükitud pilt linase kanga struktuuriga pressitud linasele kangale

4.3. La Manufacture PELLE, Lyon, Prantsusmaa

Kirjavahetus PELLE'iga kestis pisut üle kahe kuu, mille jooksul oli vaja kanga kohta saata erinevaid täpsustusi ning siis täpsustada täpsustusi.

Nagu varem mainitud, on PELLE pika siidkanga kudumise traditsiooniga ettevõtte. 18. sajandi ja varasemate siidkangaste laius oli tavaliselt kitsam kui Kunstimuuseumi 130 cm laiune tekstiil, peale PELLE'i on vähestel võimekust nii laia siidkanga kudumiseks (ill 79).

79. PELLE'i töökoja vaade

Prelle'i pika ajaloo tõttu on neil ka ajalooliste tekstiilide mustirraamatud. Kuigi Eesti Kunstimuuseumi kangas on kindlasti hilisem ja pärineb pigem 19.sajandi Venemaalt, on mustrite hulgas mitmeid Kunstimuuseumi tekstiilile sarnaseid. Kuivõrd mustri väljajoonistamine on kogu protsessi juures üks aja- ja töömahukamaid, oleks sama mustri leidmine olnud täiuslik lahendus. Kui ei muud, siis väljendavad need ajastu vaimu ja eeskujude levikut maailmas.

80. Muster P6353

81. Eesti Kunstimuuseumi tekstiil

Prelle on kudunud siidkangaid ajalooliste mustrite eeskujul. Kunstimuuseumi kangale (ill 81) kõige sarnasem Prelle'i muster P6353 (ill 80) kooti Prelle'is uuesti 1895. aastal kliendi näidise järgi, kanga laius oli 55 cm ja mustri kõrgus 46,5cm. Muster P6435 (ill 82) kooti uuesti 1897. aastal näidise järgi, kanga laius 54 cm. Muster P6997 (ill 83) kooti uuesti 1911. aastal. Muster P6253 (ill 84) taaskooti 1892. aastal ühe 18. sajandist pärit Louis XVI stiilis mustri järgi Prelle'i kogus.¹³⁰

¹³⁰ Kirjavahetus Oksana Vanoverberghe'ga Prelle'ist. Kirjavahetus autori valduses

82. Muster P6435

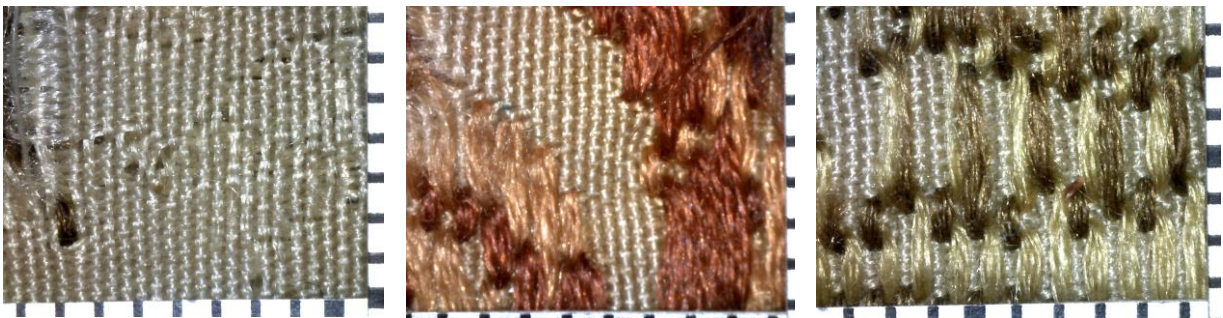

83. Muster P6997

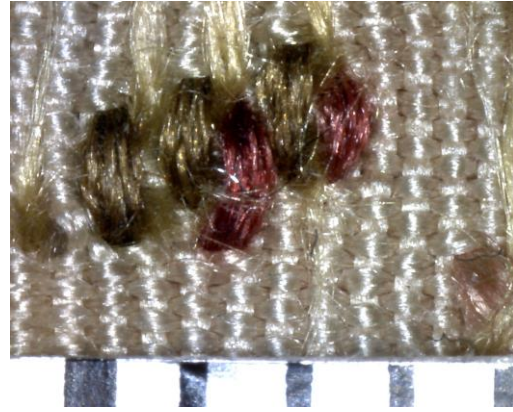
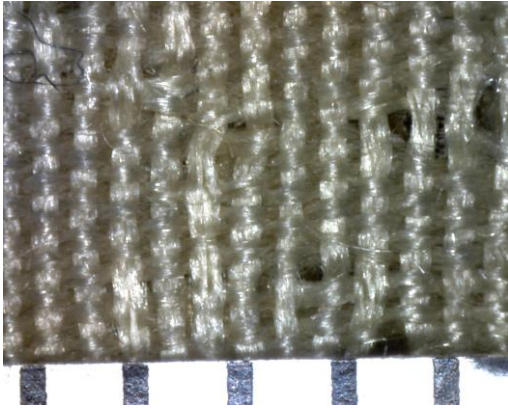
84. Muster P6253

Siidikangaid on väga palju erinevaid: pongee, chiffon ja habotaisiid jne, igäühel erinev tekstuur, tihedus, kude, paksus, kaal ja palju muud. Õige tulemuse saamiseks on oluline teada, kui jäme on kasutatud siidniit, on see on läikiv, sile, raske, kare vmt. Kiu pinna uurimiseks (ill 85 ja 86) ja pildistamiseks kasutasin Dino-Lite digitaalset mikroskoopi. Pildid saatsin Lyoni.

85. EKM kanga kiu-uuringud

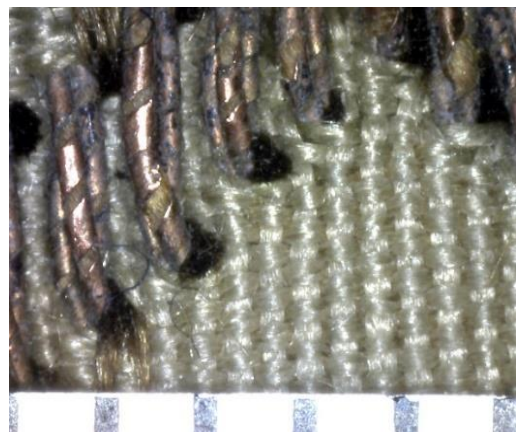
86. EKM kanga uuringud

Eraldi uurimist vajas brokaatniit. Visuaalse vaatluse alusel võis oletada, et tegemist on vaskniidiga, mida kinnitas ka 1988. aasta Renovatumis ilmunud lühitutvustus - “/.../puuvillase südamiku ümber keerutatud peenike vaskne lint”¹³¹ ning diivani seljatoe kanga all vasakus nurgas roheline korrodeerunud ala (ill 87).

87. Korrodeerunud ala diivani selajtoe kanga all vasakus servas

Vaskniidi (ill 88) puhul on võimalik, et viimistlemisel on kasutatud selle vääristamist. Vääristamise puhul kaetakse vask õhukese kihina kulla või hõbedaga. Aja jooksul võib pealispind korrodeeruda, kuluda ja tuhmuda.

88. Vaskbrokaat niit

¹³¹ Renovatum Anno 1988, lk 2

Kulla ja hõbeda olemasolu (või puudumise) kindlaks tegemiseks tegin Heige Peetsi abiga Kanuti laboris mõned katsed (ill 89).

89. Proovi ettevalmistus, vaatlus, kuumutamine piirituslambil

Esmalt tõstsin proovi Petri tassile ja vaatlesin brokaati mikroskoobi all. Brokaat oli äratuntavalt vase punakat tooni, pinnal olid näha oksüdeerimise kolded tumedate täppidena. Petri tassilt panin väikese lõigu brokaatniiti klaasalusele. Proovist lõikasin skalpelliga lisaks väikse tüki kordusproovi jaoks ja jätsin selle klaasalusele proovi kõrvale. Fotod on tehtud Dino-Lite digitaalse mikroskoobiga (ill 90).

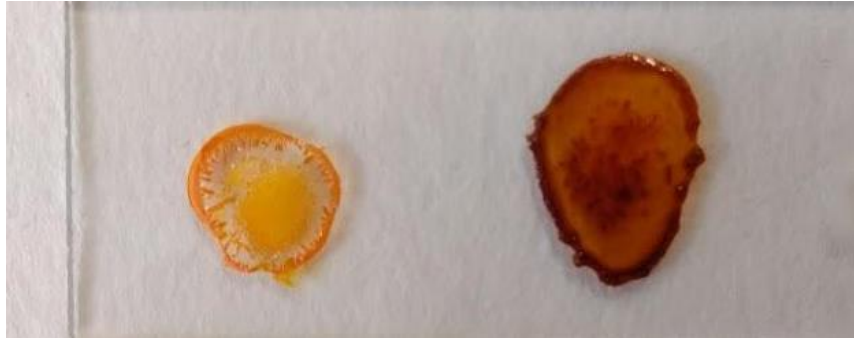
90. Brokaatniidi tuvastamise katse etapid

Proov klaasalusel. Proovi pind oli punakas, aeg-ajalt tumedad laigud, isegi natuke sinakat ja musta.
Proovi parema eristamise heaks panin klaasalusele alla paberi, pildilt on näha paberikiudusid.

<p>Võtsin pipetiga lahjendatud lämmastikhapet ning tilgutasin proovile. Proov reageeris aeglaselt ning hakkas ennast lahti kerima. Värv muutus erksamaks, mustus tuli lahti ja vasklindid tulid paremini nähtavale.</p>	
<p>Protsessi kiirendamiseks tõstin proovi klaasalusega piirituslambile ja kuumutasin. Reaktsioon oli nõrk. Lisasin pipetiga veel lahjendatud lämmastikhapet, mille tulemusena hakkas proov aktiivselt reageerima (mullidena). Lahus muutus sinakas-roheliseks. Kulla osakesi ei eraldunud, lahuses näha ei olnud.</p>	
<p>Lisades proovile kontsentreeritud lämmastikhapet (HNO₃), järgneb tugev reaktsioon, hape lahustab vase.</p> $\text{Cu} + 4\text{HNO}_3 = \text{Cu}(\text{NO}_3)_2 + 2\text{NO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$	
<p>Vase kadumisel jäi lahusesse kiud, mida kattis läbipaistev kiht, mis kiudusid koos hoidis. Ilmselt on tegemist siidikiuga, puuvillase oleks hape lahustanud.</p>	

Hõbeda olemasolu kindlakstegemiseks võtsin eelmise katse lahusest pipetiga tilga ja panin uuele klaasalusele. Lahusesse lisasin kaaliumdikromaadi (K₂Cr₂O₇) lahust, ühtlasi tilgutasin proovi kõrvale kontrolliks ja võrdluseks puhta kaaliumdikromaadi tilga. Hõbeda olemasolul tekib proovi tumepunane sade. Katse ajal seda ei juhtunud, kuid paari tunni pärast kontrollimisel oli proov muutunud oluliselt punasemaks (ill 91) Et hõbeda oksüdeerumisele iseloomulikku musta kihti brokaadi peal näha ei ole, siis võib järeldada, et vasklint ei olnud kaetud ei hõbeda ega kullaga, kuid brokaatlindi koostises võis olla väike lisand hõbedat.

91. Hõbeda olemasolu määramine kaaliumdikromaadiga, vasakul puhas kaaliumdikromaat, paremal proovist võetud tilk kaaliumdikromaadi lahuses

Prelle kinnitas, et 18. sajandil ei olnud vaskbrokaadi kasutamine levinud, mistõttu nende praktikas varasem kogemus puudus. Kuigi 19. sajandi lõpu Venemaal tehti mööblit ja kangaid Prantsuse eeskujul, tehti lisaks ka muudatusi ja uuendusi. Kunstimuseumil säilinud siidbrokaadi roosad, kollased ja punased toonid oleks vasega sobinud hästi.

Vaskniidi kasutamise kogemuste puudumise tõttu tuli Prella'il uurida oma koostööpartnerite võimalusi vasklintbrokaadi tellimiseks. Tootja pakkus välja kaks lahendust: kasutada päris vaskbrokaati või vasekarva metalloplastikut. Metallniidi kasutamisel tuleb arvestada, et ka kõige kontrollitumas keskkonnas võib metall aja jooksul oksüdeeruda ning hakata ülejäänud kangast kahjustama. Arvestades, et mööblikomplekt läheb Kadrioru muuseumi püsiekspositsiooni, kus käib palju inimesi, võib õhuniiskus ja temperatuur varieeruda. Samuti on metall raske ja siid habras ning kangasisestes pingetes jääks siid alla (mida on näha mitmel pool ka EKM komplekti kanga peal). Seetõttu otsustati metalloplastikust niidi kasuks. See on omadustelt püsivam, vähem pretensioonikas ning tootja sõnul näeb väga sarnane välja.

Hinna kujunemise juures oli üheks argumendiks edasiste analüüside tegemine originaalmaterjaliga. Prella jaoks on täpse tulemuse saamiseks oluline ligipääs tekstiilile. Kuid kui töövahendiks oleks ainult fotod, minu katsete tulemused ja mikropildid, oleks hind kujunenud kallimaks.

4.4. Sartor Bohemia, Praha, Tšehhi

Kirjavahetus Tšehhi töökojaga erines väga palju suhtlusest Prella'iga. Ilmselt rohkem ka laiatarbe kangaid vahendava firmana oldi väga konkreetsed hinnavahemikus ning kindlad rekonstruktsiooni heas tulemuses. Kohe alguses kinnitati ka, et originaalmaterjali peavad nad saama ise analüüsida.

Nagu eelpool mainitud, vahendab Sartor erinevaid kangakudumistöökodasid üle maailma, mistõttu on neil väga erinevaid võimalusi. Erinevatel telgedel on iseärad, millise materjali, kvaliteedi, tehnika või laiusega kangast saab neil kududa. Üsna ruttu sai selgeks, et Sartorist tellides tuleb ilmselt teha tulemuses kompromisse ning kogu ülejäänud vestlus oli ühtlasi arutelu, kuidas saavutada olemasolevate võimalustega parim tulemus.

Sartoris tegeletakse palju ka ajalooliste kangastega, neil on mitmeid näiteid tehtud töödest, kus olemasoleva tekstiili tüki järgi on rekonstreeritud muster ning seejärel kootud kooiakangas (ill 92 ja 93).

92. Arvatavalt kuningas Karl IV surirüü osa, kuulub Praha lossi kollektsiooni

93. 13./14.sajandi Itaalia siidi reproduktsioon

Sartori töötajad on õppinud ajaloolisi kudumistehnikaid ja on käinud õppimas Itaalia meistritelt Lisios. Kuid tänapäeval nad kangakudumisega ei tegele. Peamiselt teevad koostööd Aasia töökodadega, kus kasutatakse Pärsia tüüpi telgesid. Iga-aastaselt käiakse Indias ja Hiinas tehnikaid juurde õppimas ja kontakte loomas. Nende loodud kangad ja ka ajaloolised rekonstruktsioonkangad on mõeldud peamiselt eraisikutele ja kollektsionääridele. Muuseumide jaoks tehtavad tööd on tihti keerulisemad ning seetõttu ajamahukamad, kuid osaliselt ka väljakutse tõttu neid ette võetakse. Et sellised projektid end ära tasuksid, tuleb tellida kangast suurem kogus.

Sartori materjali-, telje- ja tehnoloogia valik on lai ja seotud telgede ja materjali sobivusega. Üheks võimaluseks pakuti kasutada siidi ja viskoosi segu 70/30 lihtsalt seetõttu, et puhast siidi kuduvad kangasteljed ei võimalda soovitud mustri jaoks piisava laiusega kangast kududa. Samuti on oluline ka materjali üldine tihedus ja paksus. Kangaste tihedus ja kaal määravad kasutatava materjali koguse ja seega hinna. Ning kõikidel telgedel pole võimalik mööbli jaoks sobivaid kangaid kududa. Kaal antakse tavaliselt grammides ruutmeetri kohta, kuid kuna EKM komplekti kanga hapruse tõttu ei olnud võimalik seda kokku lappida ja kaaluda, pidin lähenema loominguiliselt ning kaalusin vaid olemasoleva käetoetüki, arvutasin selle pindala ja tegin ristkorrutise, et saada ruutmeetri raskus (ill 94).

Kanga mõõdud:

Kõrgus: 0,25 m

Laius: 0,15 m

0,0375m² - 16,54g

1m² - 441,066g

Ilmselt on kanga kaal siiski pisut väiksem, sest brokaadi osakaal käetoe tükil on oluliselt suurem kogu kanga suhtes.

94. Kanga kaalu arvutamine

Kunstimuuseumi tekstiili mustrilaius on 64 cm ning Sartori partneritel on ainult mõned masinad, mis piisavalt laia kangast koovad. Ühe kaasaegsel kangasteljel võiks siidikiu kudumisel selline võimekus küll olla (maksimaalne laius 60 cm), kuid sellel pole nii paljude värvidega midagi kunagi kootud, mistõttu ei saa õnnestumises täiesti kindel olla. Samuti koob see masin žakaar (*jacquard*) tüüpi ehk sisse kootud mustri kangast ning koeniidid ei ole tagumisel küljel lahtiselt nii nagu originaalkangal.

Teise variandina pakuti välja teljed, mis koovad üksnes tehiskiudu (polüestrit), kuid kangas ise tuleb mööblikangale sobivalt tugev, tihe ja ilus. Maksimaalne mustrilaius on 75 cm, mis tähendaks, et diivani istmepadja keskele tuleks kindlasti õmblus, sest kangas oleks originaalist poole kitsam. Samuti on võimalik, et polüesterkanga pind jääb läikivam.

Lisaks on Sartoris olemas viskoosi- ja siidkanga segu jaoks kudumismasin, mille maksimaalne mustrilaius on 18 cm, ning üks käsikudumise kangastelg mustrilaiusele mitte rohkem kui 30 cm. Kumbki nendest paraku kaalumisele tulla ei saa.

Et parima tulemuse (ja täpsema hinna) jaoks oli vaja kangas Tšehhi saata, valisin saatmiseks ühe väiksema tekstiilitüki, millel oleks nii kootud mustrit kui brokaati. Kanga pakendasin mikalenti, murdekohtadesse panin toetusrullid ja saatsin Tšehhi postiga.

Meievahelised kõnelused katkesid lühikeseks ajaks aprillis, kui Sartori töötajad olid Aasias töökodades. Kuid et saadetud kanganäidis jõudis enne Tšehhi, võeti see kaasa ja erinevate töökodade juhatajatega analüüsiti kangakudumisvõimalusi. Uue kontaktina leidis Sartori

esindaja Hiinast EKM kanga jaoks sobiva töökoja, kellel on võimalik väga sarnast kangast kududa. Maksimaalne laius on sellel 140 cm ja see koob ka siidkangaid. Et Aasiast tulnud uudised jõudsid Eestisse alles aprilli lõpus, jätkuvad edasised täpsustused veel peale lõputöö valmimist.¹³²

Rekonstruktsioonkangaste kudumise valik ja võimalused on mitmekesised. Seda protsessi ette võttes peab meeles pidama eesmärki, mille jaoks seda teha ning vastavalt arvestama ka võimalustega. Huvitaval kombel oli kolme ettevõtte (Prelle, Sartor ja Lipuvabrik) hinnavahe samm kümnekordne. Et Sartori lõplik hind on hetkel veel teadmata, ei ole ka muuseumi otsus kindel.

---

¹³² Kirjavahetus Sartori esindaja Marcela Marin'iga alates 23.1.2019

5. EKM diivanikomplekti konserveerimine

Mööbli ja polstri kulumine kasutades on paratamatu. Aja jooksul materjalid kuluvad ning asendatakse uutega. Kasutuses mitteolevate objektide seisundit saab teatud määral stabiliseerida, kuid kui on soov taastada eseme terviklikkus ja funktsionaalsus, tuleb teha kompromisse. Üldiselt on mööbli konserveerimise puhul kaks suunda: konserveeriva lähenemise puhul säilitatakse olemasolev materjal minimaalse sekkumisega ning restaureeriva suuna puhul tehakse traditsiooniliste võtetega uus polster. Nende vahele jääb veel mitmeid sümbioose. Mööbli puhul tundub konserveerimine restaureerimisülese mõistena, st polstri konserveerimise puhul on peaaegu võimatu sekkumata objekte käsitleda. Kuna kõik kihid on tugevalt kinnitatud eesmärgiga, et need püsiks mitukümmend aastat, siis järgi annavad nõrgemad materjalid. Polstri sisse kogunenud tolmu, mustust ja hallitust ei saa puhastada polstrit avamata, kuid avamine mõjutab alati juba peaaegu kõiki kihte, mis ühtsena sinna on konstrueeritud.

Diivani ja kahe tugitooli polstrid olid töölauale jõudes kõik väga erinevas seisus. Ühel tugitoolil oli vahetatud kogu polster koos pealiskangaga. Teisel konserveeritud seljatoe kangas, ülejäänud osale jäetud polstrikuju markeeriv valge vahekangas, seejuures oli polstri põhjal puudu istmepadi, mistõttu oli põhjal ja seljatoel vahel vahe. Diivani polster oli säilinud kõige väiksemate muudatustega ning oli kõige halvemas seisus. Iga kihi avamisega kaasnes põhjalik vaatlus ja hinnang, kas on vajalik ka järgneva kihi avamine. Keeruliseks tegi töö asjaolu, et ka konstruktsioon vajab eraldi läbivaatamist ja kõik tapid uuesti liimimist, mis polstri kihte avamata või osaliselt avamata polnud võimalik.

5.1. Tugitoolid

Konserveerimine on varasemate materjalide, tehnikate, oskuste säilitamise praktika. Ajaga muutub see keerulisemaks, sest säilitamise mõistes on huvitavad ka aja jooksul teostatud muudatused. Milline on see moment, mille säilitamise seisukohalt võetakse n-ö nullpunkt, mida peetakse säilitamisvääriliseks ja olulisimaks? Iga restaureerimine on jälg ja tihti uued jäljed katavad ja varjavad varasemad. Objekti algseisundi taastamine pole enam võimalik ning selle taasloomine või reproduktsioon ei kõneleks objekti pärinevusest – keskkonnast, ajastust või ajaloost kuigi palju. Väärtuslikum objekti sünnihetkest on see teekond, kuidas see on

jõudnud tänapäeva ja milliste muudatusega. Seetõttu on nii praeguste kui varasemate muudatuste ja restaureerimiste dokumenteerimine oluline, sest märgib ära ajahetke objekti elus, mille juurde on võimalik tagasi tulla, kuigi ainult sõnas ja pildis.

Eesti Kunstimuuseumi tugitoolid on mõlemad teinud läbi väga erinevad, kuid ühtviisi huvitavad restaureerimise-konserveerimise. Sinise tugitooli puhul on polstri vormistus lõpuni viimistletud uue kanga ja ilupaelaga, kuid konstruktsioonis tehtud parandused ja puudused, nagu uued jalad, jäeti viimistlemata. Teise tooli puhul konserveeriti algne kangas seljatoel, ning ülejäänud polster fikseeriti vahekangani, kuid konstruktsioon ja puiduosa said uue viimistluse kullatise ja värviga. Konservator Jaanus Heinla mäletamis mööda oligi eesmärk näidata erinevaid lähenemisi: teha üks tugitool n-ö valmis ja teine konserveerida.

Mõlema tugitooli polster ja konstruktsioon on heas korras ning info kaheksakümnendate restaureerimise käikudest üsna detailselt olemas. Teadaolevalt oli polster enne kahekümnendate restaureerimist väga avariilises seisus ning kogu polster on rekonstrueeritud. Seetõttu ei ole mingit põhjust neid uuesti avada ning pikemalt siin peatükis neid ei käsitleta.

5.2. Diivan

Diivan oli 2018. aasta detsembris Kanutisse jõudes väga halvas seisus, kuid oli komplektne ja suuremate kadudeta. Konstruktsioon oli kõikidest tappidest lahti ja liikus. Raamil, käetugedel, seljatoel ja jalgadel esines löikekadusid, seljatoe dekoori murd on ilmselt tekkinud puidu kuivamise pingete tõttu. Parempoolse esijala ots oli ilmselt kulumise tõttu sentimeetri jagu teisest lühem.

Konserveerimisplaani koostades pidin arvestama vajadusega pääseda ligi tappidele, mis on polstrit eemaldamata keeruline. Eesmärk oli säilitada olemasolevast võimalikult palju ning vajadusel materjale toetada. Etapiline polstri avamine võimaldas järk järgult hinnata materjalide seisukordi ning sekkumise vajadust.

Tabelis (ill 95) toodud seisundi-kriteeriumile 'hea' vastab stabiilne, kriteeriumile 'rahuldav' säilimist mittekahjustav ning kriteeriumile 'halb' ebastabiilne ja sekkumist vajav seisund.

95. Kahjustuste tabel

Kahjustus	Seisund	Kommentaar
Polster	rahuldav	Polster säilimist ei kahjusta, kuid vajab puhastamist.
Konstruksioon	halb	Konstruksioon on väga ebastabiilne, tapid on lahti ning kinni hoiab seda mitmel pool ainult polster. Polstri kinnitused kahjustuvad iga liigutamise või tõstmisega.
Puit	rahuldav	Konstruksiooni liikumine tekitab puitühendustele kahjustusi, mitmel pool esineb kadusid.
Pealiskangas	halb	Esineb palju kadusid ja rebendeid, metallniidid korrodeerunud ja kahjustavad siidikangast.
Puidulõige	rahuldav	Puidulõike olukord säilimist ei kahjusta, kuid terviklikkuse taastamiseks on vaja murdeid parandada ja kaod asendada.
Istmepolster	rahuldav	Vedrude piirkond tundub olevat stabiilne, kuid konstruktsiooni liikumine rebestab polstri kangaid.
Padjand	halb	Puudub.

5.2.1. Polstri avamine

Enne polstri avamist arutasin juhendaja Viljar Visseliga läbi tööde kava. Teada oli, et polster on väga must ja konstruktsiooni liimimiseks peab polstrit kindlasti mingil määral avama. Et polstri sisestruktuuride olukorda on raske väljastpoolt hinnata, otsustasime järkjärgulise avamise jooksul iga kihi juures uuesti hinnata järgmist tööde käiku. Visuaalsel vaatusel selgus, et ka diivanil on hilisemaid lisandusi (puidulõike viimistluses, ilupaelad jmt). Spekuleerides võib oletada, et need võivad pärineda kas Eestisse jõudmise ajast või teostati juba Peterburis. Uurimistöö koha pealt on huvitav vaadata, kas diivani polstrist on säilinud midagi algupärast.

Polstri avamine algas ilupaela eemaldamisega. Ilupaela leidsin diivanil kolme sorti (ill 97), osalt oli poole pealt teisega jätkatud (ill 96), mis lubab oletada, et see on hilisem lisandus. Pael on liimitud kondiliimiga, ning eemaldamisel tahtis tekstiili kaasa rebida. Selle vältimiseks tilgutasin süstlaga sooja vett, et aidata paelal eralduda. Mõnes kohas tuli kangas raami küljest lahti koos paelaga (ill 98). Paelad pesen, sirutan ja säilitan polstri viimistluse jaoks.

96. Paela üleminek

97. Diivani ilupaelad

98. Kanga eemaldamine

Tekstiilide eemaldamise muutis keeruliseks paela kinnitus - liim koos roostes naeltega oli tekstiili servad hapraks ja muredaks muutnud. Eemaldamiseks kasutasin väikeseid tange,

sõrga, vilditükki, et mitte viimistlust kriimustada, skalpelli ja kannatlikkust. Kõiki rebendeid vältida siiski ei õnnestunud.

Siidbrokaatkanga (ill 99) all oli vatikiht, millel olid kattekangaga identsed kaod (ill 100). Vatikihhi all oli ühevärviline sinakas puuvillane kangas, millel keskosas olevad niiskuskahjustused sobisid vati ja kattekanga kahjustustega.

99. Diivani tekstiil enne eemaldamist

100. Vatikihht

Helesinine vahekangas (ill 101) oli heas seisus ja rebendeid või kadusid, muus osas kui naelte korrosiooni tekitatud, ei olnud. Kanga servades oli mitmel pool kullalehe jälgi (ill 102). On tavaline, et mööblit kullatakse peale vahekanga ja enne pealiskanga panekut. Tekstiili keskosas oli ilmselt niiskusest ja mustuse poolt tekitatud oreooliga piirkond. Helesinise kanga all oli õhuke kiht vatti ning seejärel läbiõmblusega hõre hall džuuatkangas.

101. Helesinine vahekangas

102. Kullalehe jäljed tekstiili servas

Käetugede polstri avamisel olid kihid (ill 103) järgmiselt: pealne siidbrokaatkangas oli väga halvas seisus ning säilinud praktiliselt ainult servad. Kuid servades on näha keskkonna mõjudest varjul olnud kanga algne värvierksus (ill 104). Vatikihht selle all oli peaaegu olematu. Helesinine kangas oli säilinud paremini, vaid mõne rebendiga. Selle alt tuli välja veel üks kuldse ja helesinisega läikiv kattekangas.

103. Käetoe polstri avatud kihid

104. Värvierksuse kontrast

Alumise pealiskanga all oli õhuke kiht vatti ning seejärel polstri sisu kattev peen puuvillane tekstiil. Tekstiili servades, puidu pinna kõrval, oli kogu ulatuses kollakas-punakas lai värvikiht (ill 105). Selliste toonidega on tavaliselt boolussavi, mis läheb kullatise alla. Taoline kangas ei ole polstri sisumaterjalina levinud. Võimalik, et tegemist on algmaterjaliga ning võimalusel see säilitatakse.

105. Käetoe sisupolstri kattekangas

Seljatoe tagumise külje kangaste eemaldamine on võrdlemisi lakooniline. Pealmise katteriide (ill 106) all oli helesinine vahekangas (ill 107), mis oli kinnitatud kolmest küljest, alumine osa oli lahtine. Selle eemaldamisel oli seljatoe ülaosas õhuke kiht vatti, seejärel pruun linane kangas (ill 108), milles jooksis läbi peen punane joon. Kangas on heas seisus.

106. Katteriie

107. Vahekangas

108. Linane kangas

5.2.1. Istmepolstri avamine

Istmepolstril oli puudu padi, padja alla jäävat polstri pealmist osa pealiskangaga ei kaeta. Esikant on sellist tüüp polstrite puhul tehtud eraldi ja raami külge naelutatud (ill 109). Esikandi kangas oli rebenenud ja halvas seisus, ees vasakul oli ilmselt hilisema lisandusena paigutatud teise kangaga (ill 110).

109. Eraldi naelutusega esikant

110. Paik

Istmepolstri sisuosa (ill 111) peal oli helesinine vaheriie (ill 112), mis oli heas seisus, üksnes naelte tekitatud augud sees. Kangale oli servadesse juurde õmmeldud tugevam puuvillane kangas.

111. Istmepolster vaheriidega

112. Eemaldatud vaheriie

Helesinise vaheriide all oli õhuke vatikiht (ill 113), mille all hobujõhv (ill 114), mis kinnitus aasadesse. Hobujõhv oli heas seisus ning selle pesen ja panen tagasi.

113. Istmepolster vatikihiga

114. Istmepolsti hobujõhvi kiht

Vedrude-pealse kanga (ill 115) olukord oli võrdlemisi hea, kuid esines väiksemaid auke. Vedrud ei olnud kanga külge õmmeldud. Servades oli samast linasest kangast tehtud kant (ill 116), mis oli raami külge eraldi naelutatud. Naelatesti järgi on tegemist esimese polstriga.

115. Vedrudepealne kangas

116. Kant

Esikandi eemaldas ja avasin vedrudepealse kanga esiserva, osaliselt ka küljed ja tagumise serva otsad, mis võimaldasid konstruktsiooni liimimise. Liimimine (ill 117) tappe täielikult avamata on keerukas ja riskantne protsess, sest tappe ei saa korralikult liimiga kokku teha. Kasutasin liimimiseks *TiteBond Liquid Hide Glue*'d, mis on hiljem tagasipööratav ning ühtlasi pika kasutusajaga. Liimimisomaduste parandamiseks ja hõlbustamiseks süstisin enne liimimist tappidesse piiritust. Liimimine toimus mitmes osas, diagonaalide (ill 118) võrdseks saamiseks kasutasin sobiva pikkusega pitskruvi puudumisel koormarihma.

117. Konstruktsiooni liimimine

118. Diagonaalide sättimine

Vedrud olid hästi seotud (ill 119) ning ei esinenud roostetamise jälgi. Tolmuimeja ja mini-otsikutega puhastasin vedrude-vahelise tolmu ja muu prahi. Vedrude aluse kanga all olevad sadulavööd on paigutatud hõredalt, ning põhi on pisut allapoole vajunud. Kuid kuna tegemist on museaaliga ning diivanil istuma ei hakata, hindasin praeguse seisukorra piisavalt rahuldavaks, et lisavöödega konstruktsiooni kahjustama ei hakka.

119. Seotud vedrud

Diivani sarje esinurkades olevad nurgaklotsid olid tehtud väga halvasti ning neil puudus kasutegur. Nurkadele tugevdusena lisaks pandud kruvid ei ulatunud läbi klotsi sarje sisse. Kuna nurgaklotsid olid ühtlasi ka katki, otsustasin teha uued, konstruktsiooni tugevduseks lisasin uued klotsid ka tagumisse nurka. Sarje ühendamiseks olid diivani tagaosas ka sarje peal klotsid. Ühel neist oli naela küljes kild vaheriidest ja natuke kullatist. Sarjeklotsid säilitasid oma algse kuju ja “panused” ning panin tagasi kohale.

Kahel pool kanti on polstril väiksed lisaklotsid (ill 120 ja 121), mis on mõeldud pealiskanga paremaks vormistuseks ja kinnitamiseks. Kaks klotsi neljast olid naelte poolt lõhutud, neid ei olnud võimalik tagasi panna.

120. Uus lisaklots

121. Uus lisaklots II

Polstrikangaid võrreldes on päris kindel, et istmepolstri ja seljatoe vedrude polstri tegemine oli üheagne, sest linane kangas peene punase triibuga on identne. Naelatesti tulemus andis samuti üheselt mõista, et vedrusid uuesti seotud pole. Seljatoe polstri sisuosa ja sisupealne kangas on muust polstrimaterjalist väga erinev. Käetoe polstri sisu hobujõhv on pruunikas ja valge, kuid seljatoe osas ühtlaselt must. Siinkirjutaja hinnangul on seljatoe polster ühtlasi stiili vormistuse jaoks pisut liiga puhvis.

Sisupolstri peal olevaid tekstiile on kolm (ill 122). Käetugedel tihe ja peen kangas, istmepolstril jäme pruunikas linane ja seljatoel hall hõre džuu. Tekstiilide analüüsi (ja naelatesti) tulemusel võib öelda, et istmepolstri kangas pärineb kindlasti esimesest polstrist ning käetoe kanga “värvine” serv viitab ka justkui samale ajale. Ilmselt on seljatoe polster hilisem lisandus.

122. Sisupolstri erinevad tekstiilid

Peale konstruktsiooni liimimist ja toetusnurkade paigaldamist, panin polstri kokku tagurpidises järjekorras. Linase vedrupealse kanga kinnitasin samade naeltega võimalusel samadest aukudesse (ill 123), kus nad varem olid. Eraldi olev kant oli samuti heas seisus ning selle naelutasin tagasi oma kohale. Vedrupealsel kangal olnud aasad olid heas korras ja kasutatavad. Pestud hobujõhvi (ill 124) panin aasadesse ning katsin õhukese uue vatikihiga.

123. Tagasi pandud vedrupealne riie

124. Hobujõhvi kiht

Padja puudumine on eraldi väljakutse. Polstri avamisel leidsin mitmeid sulgi, mis kinnitavad mööblistiili eeskujudest lähtunud eeldust, et tegemist oli sulgpadjaga. Täpse vormi kujundamiseks peab tegema võrdlusi analoogse mööbliga.

Märked konstruktsioonil

Lootused leida polstri avamisel märke Melzeri vabrikule ei kandnud vilja, kuid konstruktsioonilt tuli välja hariliku pliiatsiga tehtud käsitsi kirjutatud tekst (ill 125 ja 126), mis ei ole üheselt interpreteeritavad ning ma ei ole suutnud neid sisuliselt mööbliga siduda.

125. Tekst käetoe küljel

126. Tekst raami paremal siseküljel

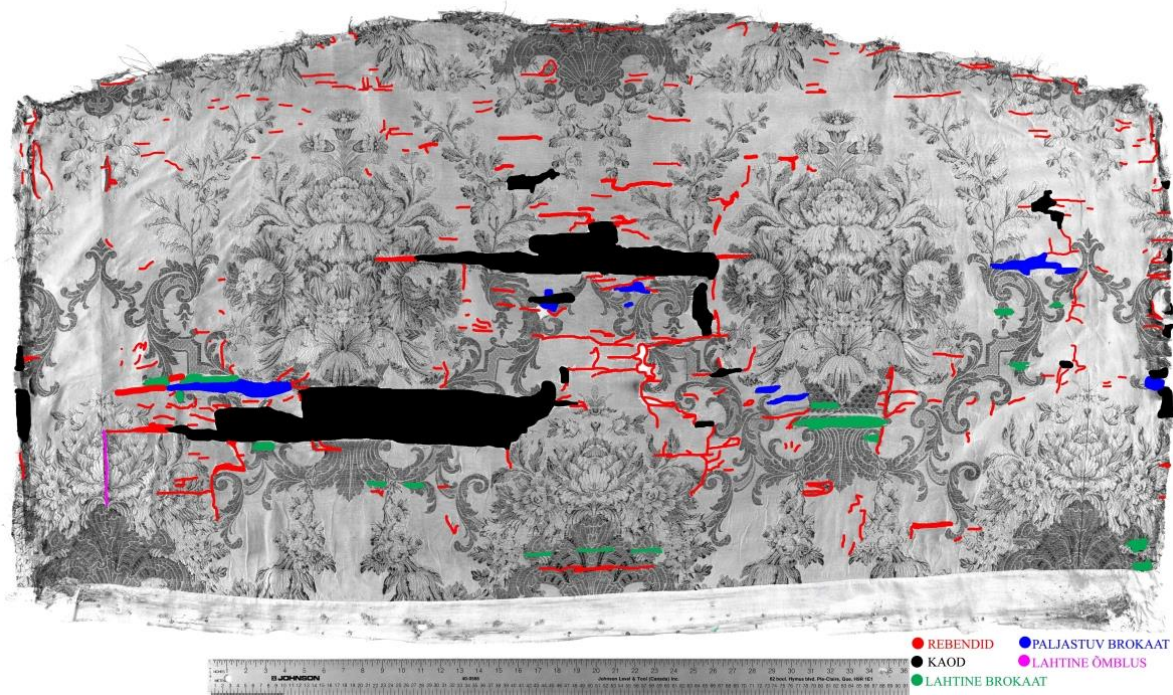

5.2. Tekstiili konserveerimine

Tekstiili konserveerimine mööblikanga puhul on alati komplitseeritud, kui see on vaja uuesti polstrile peale panna. Tavapärase polstritöö juurde kuulub kattekanga peale venitamine mõõduka jõuga, kangas ei tohi jääda peal “lokkima”. Seda saab kõige lihtsamini kontrollida, kui kahte kätt vastas servadest mööda kanga pinda istme keskosa poole tõmmata, kui käte kokku saades ühtegi volti ei teki, on kangas hästi pandud. Mööblikangad on üldiselt suhteliselt jäigad ja paksud, kuid ka kõige vastupidavam kangas venib aja jooksul ning tekitab polstrile nn kastamislohud. Museaalide puhul mööbel sihtotstarbelisse kasutusse küll ei lähe, kuid kangas tuleb siiski peale panna nii, et kangas oleks polstril võimalikult tihedalt. Aja jooksul hapraks muutunud kangastele väiksemagi jõu rakendamine võib aga kanga lõhkuda ja rebendeid suurendada.

5.2.1. Kahjustuste hindamine

Eesti Kunstimuseumi diivani seljatoe tekstiil oli suhteliselt halvas seisus. Tekstiili keskosas olid suured kaod ja rebendid. Lisaks hulgaliselt väikseid rebendeid, mis on tingitud siidi rabedusest. Vaskbrokaat on omadustelt siidist palju tugevam ning mitmel pool siidi “ära söönud”. Kahjustused grupeerisin viide kategooriasse (ill 127), millega tuleb arvestada tekstiili konserveerimiskava koostamisel. Kaod on märgitud mustaga, rebendid punasega, sinisega tähistasin alad, kus taustakangas on kadunud ning mitte mustrisse kuuluv (st muidu siidi taha jääv) brokaatniidid seetõttu paljastunud; rohelisega alad, kus siidiniidid enam brokaati kinni ei hoiä ning mustrisse kuuluv brokaat on lahtiselt. All vasakul oleva kanga jätkuõmblusest lahti tulnud lõigu tähistasin lillaga.

127. Tekstiili kahjustused

Konserveerimiskava mõtlesin läbi ja koostasin koos juhendaja ja Kanut tekstiilikonservaator Ruth Paasiga.

Tekstiili konserveerimises on kangaste toestamisel põline dilemma kahe meetoodika, niidimise ja liimimise, vahel. Kaalusime mõlemat varianti, kuid leidsime paremaks lahenduseks õmblemise. Kangal on palju mikrorebendeid (ill 128) ja kahjustusi ning ei kannata praeguses seisus liigutamist. Samuti on tulemus on paremini kontrollitav, õmblemine võimaldab teha lokaalseid parandusi ning ei pea muretsema tulevikus liimist tekkida võivate kahjustuste pärast. Üldjoontes panime tööde kava paika järgmiselt: diivanikangas õmmeldakse toestuskanga ja loorkanga vahele. Eelnevalt toestan lokaalselt kaod, mille tagant paistavad niidid, seejärel õmblen taustakanga külge lahtised brokaatniidid. Seejärel õmblen tekstiili loorkanga ja tasutakanga vahele. Et polstrile kinnitamise surve läbiõmblustega kangale liiga ei teeks, kaalun võimalust selle veel omakorda ühele tekstiilile kinnitamist.

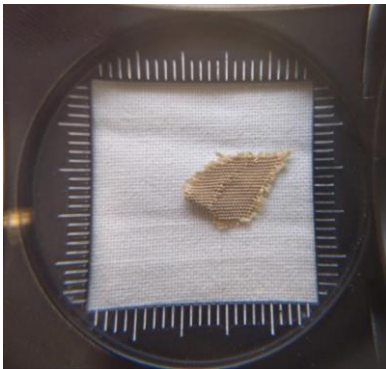
128. Rebendid ja mikrorebendid

Käesoleva töö valmimiseks paraku kõiki protsesse praktiliselt läbi teha ei ole ajaliselt võimalik.

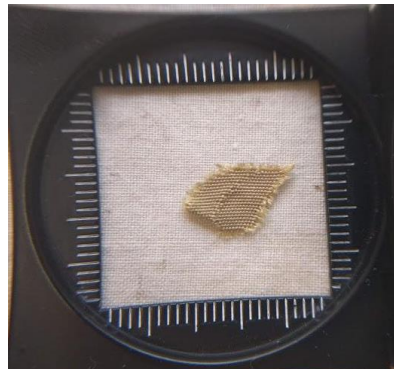
5.2.2. Tööproov

Diivani käetoelt maha võetud tekstiil oli ulatuslike kadudega ning seda tagasi panna ei olnud mõtet. Kangast olid säilinud vaid lahtised brokaatniidid ning serv. Proovitöök ja tööde detailsemaks läbimõtlemiseks leidsin selle sobivat.

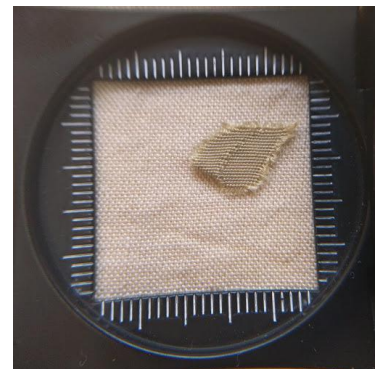
Taustakanga valimisel valisin luubi abil olemasolevate tekstiilide hulgast sobivaima koega kanga (ill 129, 130, 131).

129. Koemustri otsimine

130. Koemustri otsimine II

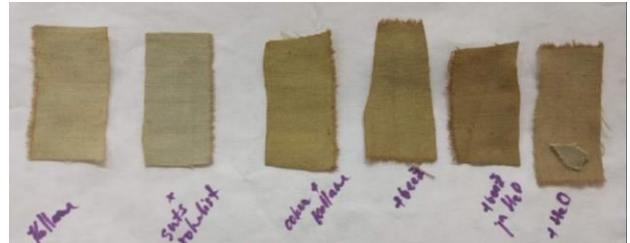

131. Koemustri otsimine III

Parima koega valitud puuvillase kanga värvimisel kasutasin ka puuvillase kanga jaoks mõeldud AS Orto kangavärve (ill 132). Proovikanga suuruse tõttu olid värvi kogused väga väikesed, kuid edaspidist tööd lihtsustades märkisin üles, milliseid värve lisasin ja mis järjekorras (ill 133). Käetoe küljest oli murenenud üks väike originaaltekstiilitükk (ill 134), millega oli hea proovide sobivust võrrelda.

132. Tekstiili värvimine

133. Värviproovid

134. Originaaltekstiili tükk värviproovil

Käetoe tekstiili siidiosast oli vähe säilinud. Muustrisse mittekuuluvad ja muidu siidi varju jäävad brokaatniidid olid nende peal oleva kanga hävitanud. Brokaatniit on tugev ning ei allu tavaliselt kuigivõrd pressimisele ja silumisele, mistõttu tuli need üksikshaaval paigale kinnitada (ill 135). Katsetasin erinevate niitidega, nii puuvillase kui siidiniidiga, mis sobiks tekstiili enda tugevusega. Krepeliin oleks ilmselt jäänud nõrgaks, polüester jällegi liiga tugev.

135. Prooviõmblus

Huvitava võrdluse annab selle kõrval 1985. aastal Leedus Heige Peetsi poolt konserveeritud tugitooli käetoe kangas, mida ta senini on hoidnud näitena teostatud töödest. Vasakpoolsel fotol (ill 136) on siidi vähem säilinud ja toestatud ainult niidiga, paremal Heige poolt konserveeritud käetugi (ill 137), millel aluskangaks oli toonitud naturaalne siid, mis kaeti liimiga ning seejärel siluti soojaspaatliga pinda toetuskanga poolelt¹³³. Mõlemast kangast foto ka pahupoolest (paremal).

136. Õmblusega toetatud käetoe kangas

137. Õmbluse ja liimiga toetatud kangas

Tekstiilinäidiste kahjustused on olnud mõnevõrra erinevad ning lahendused on kummagi jaoks hästi valitud. 1985. aasta kangas on elastne ja hästi säilinud ning ei näita kuskilt liimkahjustuse jälgi.

¹³³ Intervjuu Heige Peetsiga, 18.4.2019, Lisa 4

5.2.3. Puhastamine

Peale kanga eemaldamist polstrilt kuivpuhastasin selle minimaalse tõmbega tolmuimeja ja miniotsikutega.

Kuna kangas oli tugevalt määrdunud pidasin vajalikuks ka pesu. Esmalt mõõtsin kanga küljed, et sirutades kindel olla kanga suurus. Seejärel tegin värvijooksu kontrolli filterpaberiga. Kui kangast servast pisut niisutada, asetada alla filterpaber ja õrna surve all jätta natukeseks seisma, on näha, kas niidid annavad värvi. Tugevaid voolujooni ei tekkinud.

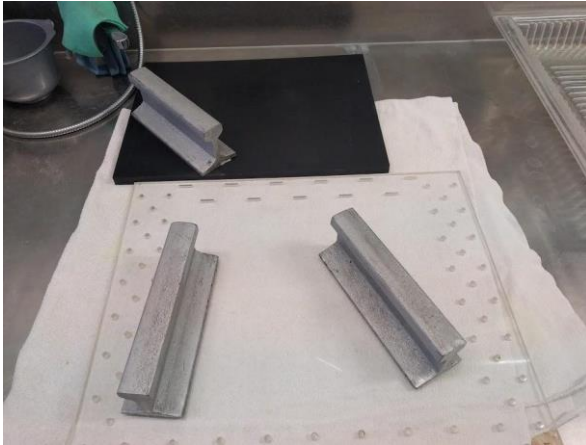
138. Diivani seljatoekanga pesu

139. Käetoe polstri pesu

Kangast pesin vannis (ill 138, 139), mis oli kaldnurga all, et üleliigne vesi ära jookseks. Esmalt märgasin ühtlaselt kogu kanga, valmistasin siidi ja villa pesuvahendi (Höbelõng, AS Flora) 1%-lise vesilahyse ning pesin naturaalse käsnaga õrnalt tupsutades.

Kuivama tõstsin puhaste kangaste vahele ja jätsin hetkeks raskuse alla nõrguma (ill 140).

140. Kanga nõrutamine

141. Lahtiste niitide sirutamine

Kuivamiseks laotasin tekstiili kangastele, sirutasin pusa niite (ill 141), kontrollisin kanga mõõdud ning jonnakate brokaatniitide ja kooldus tekstiiliosade õigele kohale saamiseks kasutasin lokaalselt filterpaberit, kilet ja liivakotte (ill 142 ja 143).

142. Lokaalsed pressid

143. Lokaalsed pressid II

Kui kangas oli puhastatud ja sirutatud, oli võimalik paremini näha kahjustusi ja kadude suurust. Tekstiil oli kasutamise tõttu veninud ning kõik kaduteta rebendid ei ole ühildatavad.

5.2.4. Digiteerimine

Seejärel kangas digiteeriti (ill 144, 145) Kanuti fotostudios süsteemi Linhof Master Digi Repro System abil¹³⁴. Kanga transpordiks ja ümberkeeramiseks kasutasin rullimistehnikat - kahele poole serva panin paberi, lisaks väikse rulli, mille peale hakkasin tekstiili keerama. Nii jäi tekstiil kahe paberi vahele ja oli võimalik seda paremini transportida.

144. Digiteerimine pealtpoolt

145. Digiteerimine pahupoolt

Digiteeritud kujutis andis võimaluse seda edaspidi töödelda ja digitaalselt uurida. See on vajalik näiteks mustri loomisel või kahjustuste detailselt määramisel.

5.2.5. Korrosiooni eemaldamine

Tekstiilis sisalduvad brokaatniidid olid tuhmunud ning mõnes kohas tugevalt korrodeerunud. Vase puhastamiseks sobib EDTA 5% vesilahusega, mida kasutasin ka brokaatniitide puhastamiseks. Et vältida kangale tekkivate oreoolide ja voolujoonte tekkimist ja vajadust uueks märgpesuks, kasutasin lahusega puhastamisel ettevaatlikult EDTA-ga niisutatud

---

¹³⁴ Digiteeris Jaanus Heinla

poolkuiva vatitikku. Lahuse kontrollitumaks doseerimiseks vatitikule kasutasin süstalt. Esmase proovi tegin mikroskoobi all, et näha, kuidas vask ja siid puhastamisele reageerivad (ill 146).

146. Proovi puhastamine mikroskoobi all

Diivani seljatoe kanga all vasakus servas on silmatorkavalt roheline laik (ill 147), mis ulatub vaseniidilt siidini. Puhastamisel saab vask pisut puhtamaks, kuid siidikiult ja brokaattikandi alt ja vahelt kihti puhastada ilma suurema kahjuta ei saa. EDTA-ga puhastamine selles etapis toimub ainult visuaalsuse parandamise eesmärgil ja kiudusid sügavuti ei puhastata. Roheline kahjustus pisut taandub, kuid ka neljakordsel pesemisel ei kao (ill 148).

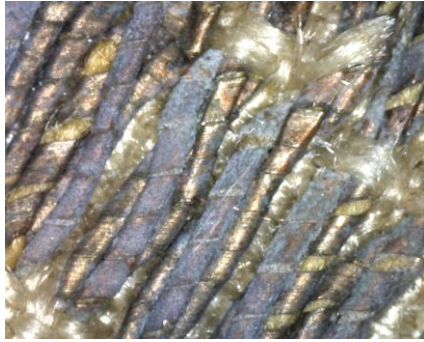

147. Korrosioon enne puhastamist

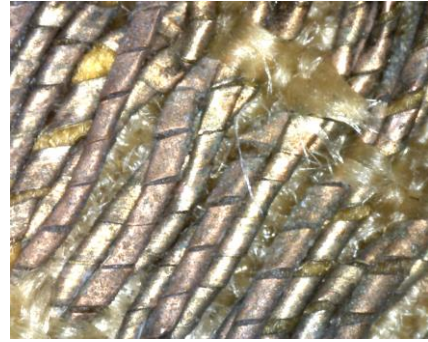

148. Korrosioon peale puhastamist

Brokaatniitidel esinevaid kahjustusi on erinevaid. Sinakas-hall kiht brokaadil (ill 149) on ulatuslikult katnud pea kogu brokaatmusteri. Hall kiht tundub EDTA-ga puhastamisel algul andvat head tulemust, peale märgumist tuleb vase punakas toon ja läige välja (ill 150). Kuid kuivades on sinakas-hall varjund tagasi.

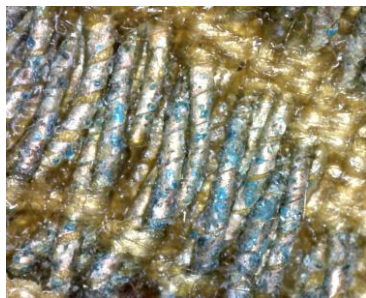

149. Sinakas-hall kiht brokaadil

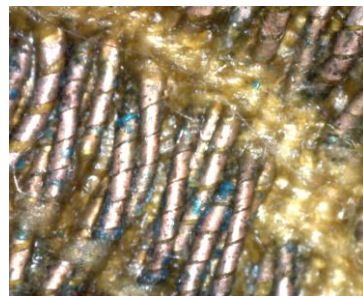

150. Brokaat peale märgumist

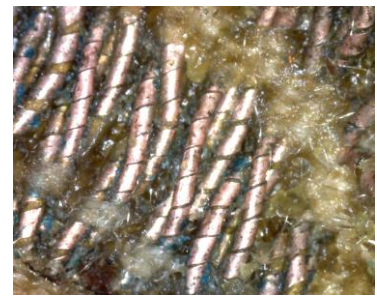
Lisaks on piirkondi, kus brokaatniidil on sinised korrosioonikolded (ill 151). Mitmekordset puhastamisel (ill 152) õnnestub saada rahuldav tulemus (ill 153).

151. Korrosioonikolded

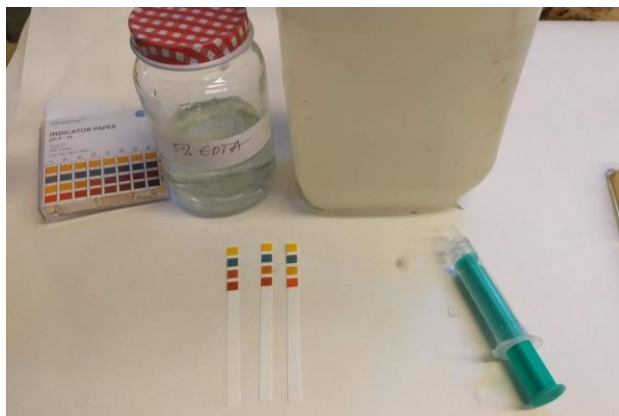

152. Peale kahekordset puhastust

153. Peale neljakordset puhastust

Hall korrosioonikiht EDTA 5% vesilahusega puhastamisele väga suurt muudatust ei andnud. Konsulteerisin Kanuti metallikonservaatori Helmut Väljaga ning leidsime, et kuna korrosiooni põhjustavad erinevad tegurid ning ka olemasoleva vaskbrokaadi täpset koostis teada ei ole, võib proovida katse puhastuslahust pisut leeliselisemaks muuta lisades EDTA lahusele ammoniaaki (25%-list) (ill 154). Et pH ei muutuks liiga aluseliseks, mis võiks tekstiili liigselt kahjustada, kontrollisin pH-d indikaatorpaberiga (ill 155).

154. Katse leelisema lahusega

155. pH 8

Puhastasin uue lahusega väiksemat piirkonda kuus korda (ill 156, 157, 158), kuid tulemusena oli näha vaid õrna vahet. Et tekstiili selline puhastamine mingil määral alati seda siiski kahjustab, otsustasin katsega mitte jätkata.

156. Kahjustunud brokaat

157. 3 x puhastatud

158. 6 x puhastatud

5.2.6. Toestuskangas

Toetus- või taustamiskangaks otsisin naturaalsiidi, mis oleks koe poolest sobiv ning sobiva paksusega. Kiudude manipuleerimine võib anda erinevaid tulemusi ning täissiidide seas on väga erinevaid (väga läikivaid, toonitud, krepitud, karedamaid, läbipaistvaid, venivaid jne). Et taustakangas peaks jääma peaaegu märkamatuks, ei tohi kangas olla silmapaistvalt läikivam ning peaks olema võimalikult sarnase koega. Koe tüübilt oleks võibolla isegi paremini sobinud mõni puuvillane või linane kangas, kuid kuna originaalmaterjali ulatuslike kahjustuste tõttu tuleb teha palju õmblusi üle kogu kanga, on oluline, et tekstiilid reageeriksid keskkonnale sarnaselt.

Kanga paksuse jälgimine on oluline hilisemaks polstri peale panemiseks – kui taustamiskangas on liiga paks, jäävad nurgad liiga paksud ja mitmekordsed voldid visuaalselt näha.

Eesmärk oli leida võimalikult lihtsa koega heledat siidi. Mööblikangale liiga õhuke siid ei sobi, originaalkangas brokaatniidiga on võrdlemisi raske ning sel juhul ei peaks taustakangas koormusele vastu. Sobiva siidi leidsin Trendtekstiili valikust. See oli kreemikarva ja seega varasemalt tööstuslikult värvitud, mistõttu soovitud tulemuse saavutamine oli värvimata tekstiili toonimisest keerulisem. Siidi jaoks sobivad paremini happelised (villa)värvid, kuid mitmel korral toimus värvumine ainult ühes ebasobivas suunas (ill 159) ning pidi mitu korda uuesti alustama.

159. Õige tooni otsimine

160. Õige tooni otsimine II

Väikeste tekstiili tükkide värvimine suures potis on lihtsam kui suure kanga värvimine. Esimesel korral kui olin saavutanud täiusliku värvi proovitüki peal, oli pigmenti suure kanga jaoks sedavõrd vähe, et see uut tooni praktiliselt külge ei võtnud. Sestap pidin tegema sama värvi kangema lahuse, et kogu kangale värvi anda. Kangem lahus tähendas tumedamat tooni ka väiksele proovitükile (ill 160). Tumeroheliseks värvunud tekstiilitükis võisin selle heledamat varianti ainult aimata ning kogu siidi panemine tumerohelisse vette oli omaette katsumus. Värvilahusesse asetatavad siidid olin eelnevalt märjaks teinud, et värv ühtlasemalt kinnituks. Värvile ja veele lisasin soola, mis aitab värvainel paremini värvilahusest kiule liikuda, keetsin tekstiili värvilahuses 30 minutit ning jätsin ilma tuleta kanga veel lisaks paariks tunniks lahusesse jahtuma, et värv kiupinnale kinnituks. Seejärel loputasin kanga, jätsin hetkeks puhaste rätikute vahele nõrguma ning mõne aja pärast triikisin kuivaks. Saavutatud toon oli soovitud lähedane (ill 161).

161. Toonitud siid originaalmaterjaliga

Taustasiidi toon varieerub diivani seljatoe kanga erinevates piirkondades rohelisest kollaseni. Allpool on ilmselt brokaatniidi korrosioon (vasesoolad) siidi värvust rohkem muutnud.

Soovitud taustakanga aluseks valisin kanga keskosas kõige suurema ja silmapaistvama tekstiilikao juures oleva tooni.

Siidi rabaduse tõttu peab originaaltekstiili lisaks katma läbipaistva loorkangaga. Et vältida siidi edasisi kahjustusi, sealhulgas õblemisest tingitud kahjustusi, tuleb siid kinnitada tausta ja loorkanga vahele õmmeldes rebendite servi pidi ja nõelda siidi mitte. Sobivaima lahenduse leidmiseks proovisin erinevate materjalide võimalusi. Et erisused paremini välja tuleks, esitan need kolmestest blokkides, muster on erinevate materjalidega kaetud paremalt (ill 162, 163).

162. Vasakult: valge beež ja kollane krepeliin

163. Vasakult: helepruun, tumepruun krepeliin, rohekas nailon

Võrdlesin ka kahte polüester võrku, vasakul pool tihedam ja väiksema auguga, seetõttu vähem läbipaistev, mis on varem tekstiilikonserveerimises laialt kasutuses olnud. Keskmisel fotol on tänapäevasem ja peenema auguga võrk, mida toonides jääb värvimuutus vaevu märgatavaks (ill 164). Värvimata valge võrgu puhul muutuvad värvid tuhmiks, tumedam toon teeb värvid erksamaks. Sobivaimaks valisin viimase variandi – toonitud tänapäevase polüester võrgu.

164. Vasakult: tihe võrk, tänapäevane võrk, toonitud tänapäevane võrk

Sünteetilise kiu (nailon) värvimiseks kasutasin samuti villavärve. Eesmärgiks oli saavutada eelnevalt värvitud siidile lähedane värv. Võrgu läbipaistvuse tõttu oli värvi proovitükil keeruline tajuda, aru saamiseks pidi kanga mitmekordseks keerama (ill 165). Katsetustes selgus, et hele toon jätab brokaatkanga värvid tuhmiks, tumedam toob värvid paremini esile. Taustatooniga sarnase tulemuse saavutamisel hajutab silm värvi kõige neutraalsemalt nii, et suurt kontrasti ei teki.

165. Polüestervõrgu tooni otsimine

Värvitud taustakanga ja võrgu kokkupanemisel on tulemus rahuldav (ill 166). Tekstiilikao taustaks toonitud siid ja mustri parem pool kaetud toonitud loorkangaga.

166. Toonitud siid ja võrk originaalkangal

5.2.7. Õmblemine

Tekstiilikahjustuste erinevast iseloomust tingituna kasutan õmblemisel erinevaid tehnikaid. Osal kadudest paistavad välja muidu kanga pöördele jäävad koeniidid (ill 167), mis muidu siidi varju oleks jäänud. Et mustri visuaalset tervikut hoida, toestan sellised kao kohad eraldi (ill 168).

167. Pahupoole niidid pasitmas kaost

168. Toestatud auk

Toestamiseks kasutan toonitud siidi ning sobivat siidiniiti. Originaalkanga taustatooni varieerumine tekitab kohati taustasiidiga kerge kontrasti, kuid oleks suur ettevõtmine iga augu jaoks eraldi siidi toonida.

Tekstiili kaod on ümbritsetud kootud mustrist, kus pöördel olevad lahtised niidid pinnale tulevad ning seetõttu on lokaalsetel paikadel ruumi napilt ja taustatekstiili sinna palju sirutada ei saa. Töö hõlbustamiseks teen eelnevalt paberist šabloon, mida koeniitide vahele on hõlpsam paigutada. Šabloon järgi lõikan paigale tekstiili.

Kadudes tungivad osaliselt esile ka lahtised brokaatniidid, mille fikseerin taustakangale eraldi.

Kullatise konserveerimine

Kullatisega polsterdatud mööbel konserveeritakse tavaliselt etappidena. Kui restaureerimise käigus on tehtud puiduparandusi või lisatud konstruktsioonile uusi puiduosasid, tuleb esmalt puit katta õhukese gesso kihiga. Seejärel ehitatakse polster üles kuni põhitäidise kihini. Seejärel kantakse ülejäänud gesso kihid nendele puiduosadele, mida hakatakse kuldama. Siis tehakse polster valmis kuni vahekangani. Sellele järgneb booluse ja kullalehe pinnale kandmine. Kõige peale läheb kaitsev lakk.¹³⁵

Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekti kullatise ühtlustamine võetakse ette peale polstri valmimist.

---

¹³⁵ Gill, Kathryn; Eastop, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice, lk 102

Kokkuvõte

Millegi kulgemise jälgimine õpetab seda kõige paremini hindama. Mööbli konserveerimiseks tuleb esmalt mõista konserveeritava eseme ajalugu. Üksiku eseme ajaloo tundmaõppimiseks tuleb see ese väga ettevaatlikult lahti võtta. Kõige lugupidavam on alustada eseme lahtivõtmist tema dokumentatsiooni uurimisest ja võrdlemisest teiste sarnaste esemete ajalooaga. Kui eset ümbritsev ajalugu on konserveerijale selge, oskab ta hinnata, kuidas esemele läheneda, kui palju kihte on vajalik eemaldada, ja kuidas on seda kõige parem teha. Käesolev magistritöö on kirjeldanud tegevusi ajaloolise polstri ja mööblikanga konserveerimisel ühe Eesti Kunstimuuseumile kuuluva 19. sajandi lõpust pärineva diivanikomplekti näitel, millega töö autor on tegelema Konserveerimis- ja digiteerimiskeskuses Kanut. Komplekt diivanist ja kahest tugitoolist valmib interjööri näituseks aastal 2021, töö kirjaliku osa esitamise ajal on kõigi kolme eseme polstri konserveerimine veel pooleli. Töö annab sissevaate konserveerija tööprotsessi.

Töö esimestes peatükkides on kirjeldatud polstri kujunemist läbi mööbliajaloo ja suundi polstri konserveerimises, mida praktikul on oluline oma töö planeerimisel tunda. Järgnevalt annab töö ülevaate konserveeritava diivanikomplekti restaureerimisloost. Töö viimased peatükid kirjeldavad konserveerija igapäevast tööd, tänapäevaseid võimalusi rekonstruktsioon- või koopiakanga tellimiseks ning järk-järgulist tööd polstriga, sõnas ja pildis.

Polstri konserveerimise tänapäevased võtted on kujundatud objekti eesmärgist ja väärtustest lähtuvalt. Originaalpolstri olemasolul polstri avamine alumiselt küljelt on võimalus polstrit tugevdada ja säilitada sisu häirimata. Kuid eksponeerimiseks vajalik mööbli terviklikkus on puuduoleva polstri puhul lahendatav ka üksnes välise kuju imiteerimisega, mis säilinud puitkonstruktsiooni kahjustab oluliselt vähem kui traditsiooniline polsterdamine. Polstrikuju imiteerimine Ethafoamiga ei ole Eestis veel kasutust leidnud praktika ning nagu öeldud, on see võimalus relevantne vaid teatud olukordades. Traditsiooniliste meetodite kõrval võib see tunduda harjumatu lahendus, sest materjal ise on tänapäevane ning justkui ei sobi kokku ajaloolise säilinud mööbliga. Kuid konserveerimispraktika arenedes tuleb ette uute materjalide ja meetodite kasutuselevõttu ning kui nende rakendamine on põhjendatud originaalsubstantsi mittekahjustamise ja võimalusega anda objekti kunagise terviklikkuse taastamine, võib seda kindlasti ühe võimalusena kaaluda.

Polstri konserveerimise põhjus, ajaloolise materjali väärtustamise kõrval, on võimalus sageli anonüümsena esineva mööbliobjekti paigutamine ajalisse või geograafilisse ruumi. Kasutatavate materjalide ja tehnikate kulgemine ja kujunemine ajas on jätnud jäljed esemetesse, mille n-ö lugema õppimisega on algust tehtud.

Eesti Kunstumuuseumi diivanikomplekti konserveerimise eesmärk on saavutada eksponeerimiseks vajalik terviklikkus, säilitades võimalikult palju originaalmaterjali ning puuduolev asendada lähedase tänapäevase materjaliga. Erinevate võimaluste kaalumisel otustasime koos muuseumiga tellida kootud rekonstruktsioonkanga. Uue kanga eesmärk ei ole varjata või teeselda vana materjali. Tahes tahtmata tekib vana ja uue materjali kõrvatusel kontrast, mis ühelt poolt annab aimu kanga kunagisest erksusest, samas väärtustab seda aega, mis originaalmaterjalil on olnud ning mis on jätnud ta sellisesse kulumisse praeguses hetkes.

Mööblikonserveerimises ettetulevad dilemmad tuleb väärtuspõhiselt lahti mõtestada ning meetodika lahendada vastavalt. Polstrimaterjalide säilimise ning objekti terviklikkuse ja eksponeeritavuse konflikti saab ületada piisava analüüsi ja võimaluste tundmisega. Eesti Kunstumuuseumi diivanikomplekti näitena välja toodud lahendus kõrvuti eksponeerida vana materjali uue rekonstruktsiooniga on vaid üks võimalus, mis antud kontekstis tundus sobivaim.

Kasutatud allikad

Arhiivallikad

EK-2017-367 F-38 Konserveerimistöõde aruanne. Diivan. haapsalu

EK-2017-368 F-39-1_2 Konserveerimistöõde aruanne. Kaks tugitooli

EK-2017-369 F-40-1_2 Konserveerimistöõde aruanne. Kaks tooli

EK-2019-62 F-7 Konserveerimistöõde aruanne. Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut

KRD-81 mööbel, säilik nr 1. Heinla, Jaanus. Restaureerimispass. Kanuti arhiiv

KRD-86 mööbel, säilik nr 4. Raal, Mati. Restaureerimispass. Kanuti arhiiv

Publitseerimata käsikirjad

Kernumees, Koit. 2017. 19. sajandi tugitooli konserveerimine. Lõputöö. Kättesaadav Kõrgema Kunstikool Pallase ramatukogus

Laide, Mairi 2011. 18.-19. sajandi tugitooli restaureerimine ja konserveerimine. Objekti ideaalne seisund ja väärtuste analüüs konserveerimises. Lõputöö. Kättesaadav Kõrgema Kunstikool Pallase ramatukogus

Oras, Miina. 2015. Kullamaa tooli uuringud ja konserveerimine. Lõputöö. Kättesaadav Kõrgema Kunstikool Pallase ramatukogus

Salk, Mihkel. 2014. Ülevaade Eesti kinomööbli arengust 20. sajandil, kino Sõpruse kinotoolide restaureerimine. Lõputöö. Kättesaadav Kõrgema Kunstikool Pallase ramatukogus

Tepaskind, Kaidi. 2008. Uusrokokoo ja Emma- tugitoolid. Lõputöö. Kättesaadav Kõrgema Kunstikool Pallase ramatukogus

Kirjandus

Flury-Lemberg, Mechthild. Textile Conservation and Research: A Documentation of the Textile Department on the Occasion of the Twentieth Anniversary of the Abegg Foundation (Schriften der Abegg-Stiftung Bern). Bern: Schriften der Abegg-Stiftung

Gill, Kathryn; **Eastop**, Dinah. Upholstery conservation: principles and practice. Oxford: Butterworth Heinemann, 2001

Hayward, Maria. Conservation of a nineteenth century beaded chair. Conservation of furnishing textiles, Glasgow 30.-31.3.1990, lk

Hakala, Sari; **Kukkakallio**, Esko; **Ylönen**, Pirjo. Traditsioonitruu polsterdamine. Tallinn: Ehitame, 2003

James, David. Upholstery. A Complete Course. Lewes: Guild of Master Craftsman Publications, 1999

James, David. Upholstery restoration. Lewes: Guild of Master Craftsman Publications, 1998

Kaljus, Astri. Rekonstruktsiooni valmistamine Paistu vaipseelikust. – Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 2009 (52). Tartu: Eesti Rahva Muuseum, lk 82–97.

Kodres, Krista. Ilus maja, kaunis ruum: kujundusstiile Vana-Egiptusest tänapäevani. Tallinn: Prisma Prindi Kirjastus, 2001

Matsin, Ave. Varakeskaegse naise sõba rekonstruktsioon Siksali (Siksälä) kalmistu leiupõhjal. – Muinasaja teadus 2010 (21), lk 171–192.

Peets, Heige. Tekstiilide konserveerimisest Eestis. Tekstiilide toetamine, Renovatum Anno 2010

Internetiallikad

Aramid – <https://en.wikipedia.org/wiki/Aramid> (vaadatud 14.5.2019)

Buckram – <https://en.wikipedia.org/wiki/Buckram> (vaadatud 26.4.2019)

Calinescu, Irena; Catherine McLean, Jean Neeman. Low-interventive upholstery conservation at Lacma – A crash course. – <https://cool.conservation-us.org/waac/wn/wn18/wn18-3/wn18-306.html> (vaadatud 26.4.2019)

Collections – <https://lelievrepairs.com/en/collections> (vaadatud 28.12.2018)

Conservation Project: Upholstered Furniture – https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniture (vaadatud 4.4.2019)

Diivan rokokostiilis (komplektist) – <https://www.muis.ee/museaalview/100311> (vaadatud 1.5.2019)

Ducey-Gessner, Aimée; **Beyer**, Claudia; **Dommermuth**, Jean; **Marincola**, Michele D.; **Trupin**, Deborah Lee; **Perrone Da Zara**, Costanza. – Building an Effective Decision-making Model for Conservation of the Acton Collection, Villa La Pietra, New York University in Florence

http://www.icom-cc.org/ul/cms/fck-uploaded/documents/DEMHIST%20_%20ICOM-CC%20Joint%20Interim%20Meeting%202012/16-Trupin_Ducey-Keynote-DEMHIST_ICOMCC-LA_2012.pdf, (vaadatud 30.12.2018)

Ethafoam, http://www.conservationresources.com/Main/section_10/section10_16.htm (vaadatud 26.4.2019)

Fryanovskaya manufactory L. Lazareva – http://grabar.ru/restoration/furniture/index.php#card_item4 (vaadatud 4.3.2019)

Gothic furniture, <https://www.justcollecting.com/miscellania/gothic-furniture> (vaadatud 31.3.2019)

Heritage restoration – <http://www.prelle.fr/> (vaadatud 28.12.2018)

History – <https://lelievreparis.com/en/tassinari-et-chatel/histoire> (vaadatud 28.12.2018)

History of springs – <http://www.giffordspring.com/history.html> (vaadatud 9.4.2019)

History of textile. – <http://www.textileasart.com/weaving.htm> (vaadatud 17.3.2019)

Historical textiles. – <https://www.sartor.cz/44-historical-textiles> (vaadatud 28.1.2019)

Historically accurate fabrics, carpets, furnishings and trims – <https://thistlehillweavers.com/> (vaadatud 4.2.2019)

Jaanus Pihelgas ja Ko. Madratsi, pehme mööbli, polstri, polstritöö, sadulsepatöö ja mööbli kattekanga ajalugu. <https://antiik-restaureerimine.ee/koik-artiiklid/madratsi-pehme-moobli-polstri-polstritoo-sadulsepatoo-ja-moobli-kattekanga-ajalugu/> (vaadatud 2.1.2019)

Kabina mõisatooli konserveerimine – <https://blog.erm.ee/?p=9840> (vaadatud 1.1.2019)

Kaljus, Astri. 12. sajandi lõpu Kukruse “memme rõivakangaste rekonstrueerimise lugu käsitöölise vaatenurgast. – <http://ojs.utlib.ee/index.php/SV/article/view/13361> (vaadatud 2.2.2019)

Kerge, Rainer. ERMi värskeimad eksponaadid: kalapüügivarustus ja ärkamisaegsed T-särgid – <https://www.linnaleht.ee/761860/ermi-varskeimad-eksponaadid-kalapuugivarustus-ja-arkamisaegsed-t-sargid>, vaadatud 30.12.2018

Martin, Christine. Chinese Theater, <http://www.alexanderpalace.org/palace/chinesetheater.html> (vaadatud 1.4.2019)

McClellan, Lynn; **Porter**, Heather; **Jackson**, Stephen. – Twenty-first century sofa: conserving an eighteenth century object for modern museum display, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19455224.2018.1463918?journalCode=rcon20> (vaadatud 26.4.2019)

Meist – <https://www.lipuvabrik.ee/lipuvabrikust/> (vaadatud 18.3.2019)

Mööblitekstiili koolitusel eksponeeritud materjalid, vahendid, võtted https://evm.ee/uploads/files/Mooblitekstiili_koolituse_materjalid_vahendid.pdf (vaadatud 7.3.2019)

Nomex – <https://en.wikipedia.org/wiki/Nomex> (vaadatud 1.5.2019)

Oras, Miina. 2015. Kullamaalt leitud tooli konserveerimine. <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 22.4.2019)

Raal, Mati – Täiendkoolitus konservatoritele ja muuseumitöötajatele. https://evm.ee/uploads/files/Kanut/M_Raal_I_loengutsykkkel.pdf, (vaadatud 1.1.2019)

Raevaipade renessanss – <http://raekoda.tallinn.ee/kulastamine/giidile/raevaipade-renessanss-naituse-tekstid-giididele/> (vaadatud 17.3.2019)

Siidi saamine, ajalugu – <https://myfairart.weebly.com/siidi-saamine-ajalugu.html> (vaadatud 17.3.2019)

Spencer House sofa, <https://www.nms.ac.uk/explore-our-collections/stories/art-and-design/spencer-house-sofa/> Artiklile lisatud ülevaatlik video tehtud töödest (vaadatud 26.4.2019)

The Conservation of Marie Antoinette's Chair, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-our-collections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)

Торговый Дом «Мельцер Ф. и К» – <http://ifominov.narod.ru/histori4.htm> (vaadatud 30.3.2019)

Tugitool rokokoostiilis (komplektist) – <https://www.muis.ee/museaalview/100312> (vaadatud 3.5.2019)

Tugitool rokokoostiilis (komplektist). <https://www.muis.ee/museaalview/100313> (vaadatud 3.5.2019)

Trent, Robert F. – Early Seating Upholstery: Reading The Evidence <https://www.incollect.com/articles/early-seating-upholstery-reading-the-evidence> (vaadatud 26.4.2019)

Trupin, Deborah Lee. Bottoms Up! (Some Solutions for Supporting Sprung Seats in Historic Upholstered Furniture) – http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)

Фабрика Мельцера: фаворит императорского двора – <http://s-pb.in/stati/fabrika-meltsera> (vaadatud 30.3.2019)

Wadeley, Lyn; **Sievers**, Christine; **Bamford**, Marioin; **Goldberg**, Paul; **Berna**, Francesco; Miller, Christopher – Middle Stone Age Bedding Construction and Settlement Patterns at Sibudu, South Africa

http://science.sciencemag.org/content/334/6061/1388?__utma=109413082.789183175.1553946523.1553946523.1553946523.1&__utmb=109413082.9.10.1553946523&__utmc=109413082&__utmz=109413082.1553946523.1.1.utmcsr%3Dscience.sciencemag.org%7Cutmccn%3D%28referral%29%7Cutmcmd%3Dreferral%7Cutmccct%3D/content/334/6061/1388.full&__utmv=-&__utmk=105215619&sso=1&sso_redirect_count=1&oauth-code=0db0f78f-dc46-4179-9d2b-92e100ec116a (vaadatud 5.3.2019)

Яркий след в истории – все о мебельной фабрике Мельцеров, <https://www.mascaron.su/blog/yarkiy-sled-v-istorii-vse-o-mebelnoy-fabrike-meltserov/> (vaadatud 30.3.2019)

Muud allikad

Kirjavahetus Kaarel Antonsiga (2.4.-12.4-2019) Kirjavahetus autori valduses

Kirjavahetus Prelle esindaja Oksana Vanoverberghe'ga. (6.2.2019-26.3.2019). Kirjavahetus autori valduses.

Kirjavahetus Sartori esindaja Marcela Marin'iga (alates 23.1.2019). Kirjavahetus autori valduses.

Kohtumine Lipuvabriku tegevjuhi Karina Tõeleid'iga Lipuvabrikus 20.3.2019

Telefonivestlus Mati Raaliga 2.aprill 2019. Märkmed autori valduses.

Vestlus Heige Peetsiga, 18.4.2019. Märkmed autori valduses

Vestlus Janika Turuga 19.4.2019, kirjavahetus 24.4.2019. Märkmed ja kirjavahetus autori valduses.

Summary

Conservation of historic upholstery and furnishing textiles on the example of a sofa set from the Art Museum of Estonia

Tuuli Trikkant

The starting point of soft furniture is the moment when a person started lining his or her side with handy material like leaves and animal skin. The desire for more comfortable furniture has increased since and as a result the upholstery has undergone tremendous development.

Upholstery conservation has started to develop as a separate field since the mid 1980ties. Awareness of the importance of historical furnishing materials is growing and materials that previously would have gone to trash are now valued. In just a few decades modern solutions have been achieved in upholstery conservation, enabling the reconstruction of destroyed padding without damaging the wooden frame of the object. In contrast, traditional upholstery is quite an invasive practice.

In Estonia, only in recent years it has been possible to talk about upholstery conservation. Many museum items and objects in private hands have lost their historical value and stratification due to the use of traditional upholstery. This leads to the main dilemma in furniture preservation. Furniture in nature is practical and its primary function is to be in use. The wear and tear caused by use of the furniture is often the cause of its decomposition, but alongside the preservation of the degradable materials is necessary to preserve the integrity of the object as a whole.

Information of the time of creation of the object, the technique and materials of manufacture, the manner of use and the nature of the damage can be deduced from upholstery. The study of materials used in upholstery has now gone so far that in some areas the object can be dated within 25 years. Design and interior that went popular in the 18th century, of course, help to determine style and era, but there are still many anonymous pieces of furniture that upholstery materials can help to identify.

The Master's thesis consists of two parts. The written part consists of five chapters. The first one contains an overview of the formation of upholstery through the history of furniture. The

furniture of each period reflects the ideals of beauty in the interior and the development of the used techniques and materials. In the second chapter I describe the developed practices of upholstery conservation. As in other areas, the theory of furniture preservation is based on the practical solution of an individual object or set. That's why I give examples of specific conservation practices in Estonia and in the world.

The third chapter is devoted to research and understanding the history of the object. As a practical output, I develop a conservation plan for a sofa set belonging to the Art Museum of Estonia. The set dates back to the late 19th century and was originally made in St. Petersburg in the Melzer furniture factory. As one of my goals, I have tried to collect all the known information about the set. Exploration of history has not yet been very fruitful, but conservation-restoration history found of the armchairs is thus more exciting.

A new challenge in the practical part of the Master's thesis is the commissioning of the reconstruction fabric. Only some of the cover textiles of the Art Museum's sofa set have been preserved and the missing parts have to be covered somehow to ensure visual integrity and exhibitability. In the fourth chapter I describe various modern ways of making a reconstruction or copy fabric. I contacted five different companies involved in this field and corresponded with them to get specific offers for the museum.

The last chapter describes the process of the conservation as much as the time allowed within the Master's thesis workframe. The final date for the preservation of the sofa and two armchairs belonging to the furniture collection of the Art Museum of Estonia is 2021, when an exhibition on interior design will be held at Kadriorg Art Museum. Therefore, some of the practical work will be excluded from the Master's thesis.

At the end of the work, a list of illustrations with the data of the author or owner of the photographs is provided.

Illustratsioonide nimekiri

1. Vasakult: käsitsi keeratud vedru, ots traadiga eraldi seotud, ühe sõlmeline lõpetus, masinseotud kahe sõlmega lõpetus, Foto: James, David. 1999. Upholstery. A Complete Course, lk 4
2. Vasakult: õled, hobusesabajõhv, linnusuled, Foto: <https://antiik-restaureerimine.ee/koikartiiklid/madratsi-pehme-moobli-polstri-polstritoo-sadulsepatoo-ja-moobli-kattedkanga-ajalugu> (vaadatud 1.5.2019)
3. Vedrude võimalikud asetused sadulavöö ja vedrude õmblus sadulavöö külge, Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 50
4. Vedrupolstri läbilõige, Foto: Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 51
5. Õmbluste paiknemine istmel (pealt ja kõrvaltvaade), Foto: Hakala, Sari jt. Traditsioonitruu polsterdamine, lk 50
6. Vedrude kõrguse fikseerimine metallist kinnitiga, Foto: http://www.wagaic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)
7. Lisaraam istmeraami sees, Foto: http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)
8. Klambri kinnitumine raamile, Foto: http://www.wag-aic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)
9. Polstri kõrguse fikseerimine läbiõmblusega, Foto: http://www.wagaic.org/2002/WAG_02_trupin.pdf (vaadatud 15.3.2019)
10. Kullamaa tool peale konserveerimisit, Foto: Arp Karm. <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 1.5.2019)
11. Röntgenfoto toolist külgvaates, Foto Andres Vindi. <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 1.5.2019)
12. Polstri avamine altpoolt, Foto: Arp Karm, <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 1.5.2019)
13. Vedrude puhastamine ja kangaste paikamine, Foto: Arp Karm, <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 1.5.2019)
14. Põhjale kinnitatud originaalkangas, Foto: Arp Karm, <https://blog.erm.ee/?p=6536> (vaadatud 1.5.2019)
15. Tugitool peale konserveerimist, Foto: Andrus Kannel
16. Tekstiilirebend käetoe ja istmepolstri ühenduskohas, Foto: Koit Kernumees

17. Käetoe kanga seisukord enne konserveerimist, Foto: Koit Kernumees
18. Vedrudepeale kanga paikamine, Foto: Koit Kernumees
19. Kabina mõisa tool peale konserveerimist, Foto <https://blog.erm.ee/?p=9840> (vaadatud 1.5.2019)
20. Kabina mõisa tool enne konserveerimist, lisaks kaks detailfotot, Fotod <https://blog.erm.ee/?p=9840> (vaadatud 1.5.2019)
21. Kabina mõisa härrastemaja interjöörivaade ning suurendus toolist, Foto 1. EAA.1691.1.141. Rahvusarhiiv. <https://blog.erm.ee/?p=9840> (vaadatud 1.5.2019)
22. Hiiu-Suuremõisa interjäär, Foto Herderi Instituudi kogust
23. Istme kahjustus väljastpoolt, Foto: Jaanus Heinla
24. Vedrude sidumise segadus, autori foto
25. Vedrude seisukord polstri avamisel, autori foto
26. Uuesti seotud vedrud, autori foto
27. Esialgne polstri kuju, Foto: Jaanus Heinla
28. Polster peale konserveerimist, Foto: Jaanus Heinla
29. Diivan enne konserveerimist, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos (vaadatud 1.5.2019)
30. Tool enne konserveerimist, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos (vaadatud 1.5.2019)
31. Pahupidisesse asendisse fikseeritud diivan, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos (vaadatud 1.5.2019)
32. Vaade alt lahtiõetavale polstrile, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos (vaadatud 1.5.2019)
33. Konstruktsiooni sisse käiv raam
34. Tooli raami konstruktsiooni sisse paigutatud lisaraam ja sadulavöö külge uuesti õmmeldud vedrud, https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos (vaadatud 1.5.2019)

35. Alt toneeritud raamile on lisatud sadulavööd,
https://www.mfa.org/collections/conservation/feature_upholsteredfurniturephotos
 (vaadatud 1.5.2019)
36. Ethafoamiga raampadjandid konstruktsioonis, Foto: <https://www.nms.ac.uk/explore-ourcollections/stories/art-and-design/spencer-house-sofa/> (vaadatud 24.3.2019)
37. Ethafoamiga järeleaimatud polstrikuju, Foto: <https://www.nms.ac.uk/explore-ourcollections/stories/art-and-design/spencer-house-sofa/> (vaadatud 24.3.2019)
38. Eemaldatavate osadega diivan, <https://www.incollect.com/articles/early-seatingupholstery-reading-the-evidence> (vaadatud 1.5.2019)
39. Käetugi eemaldatud polstriga ja konstrueeritud alus struktuuriga, Foto: © Loredana Mannina, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-our-collections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)
40. Käetoe konstrueerimine, Foto: © Zoe Allen, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-ourcollections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)
41. Käetugede puidust toetus, Foto: © Phil James, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-forour-collections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)
42. Käetoe uus polster, Foto: © Phil James, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-ourcollections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)
43. Seljatoe raam, Foto: © Phil James, <https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-ourcollections/the-conservation-of-marie-antoinettes-chair> (vaadatud 26.4.2019)
44. Seljatoe traditsiooniliselt tehtud polster, Foto: © Phil James,
<https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-our-collections/the-conservation-of-marie-antoinetteschair> (vaadatud 26.4.2019)
45. Marie Antoinette'i tool peale konserveerimist, Foto: © Zoe Allen,
<https://www.vam.ac.uk/blog/caring-for-our-collections/the-conservation-of-marie-antoinetteschair> (vaadatud 26.4.2019)
46. Tool enne tekstiili toestamist, Foto:
http://grabar.ru/restoration/furniture/index.php#card_item4 (vaadatud 1.5.2019)
47. Tool peale tekstiili toestamist, Foto:
http://grabar.ru/restoration/furniture/index.php#card_item4 (vaadatud 1.5.2019)
48. Istmepõhja toetusõmblus, Foto: Hayward, Maria. Conservation of a nineteenth century beaded chair. Conservation of furnishing textiles, Glasgow 30.-31.3.1990, lk 27
49. Seljatoe toetusõmblus, Foto: Hayward, Maria. Conservation of a nineteenth century beaded chair. Conservation of furnishing textiles, Glasgow 30.-31.3.1990, lk 27

50. "Jooksev" piste, Foto: Janika Turu
51. Toestatud tekstiil istmepolstril, Foto: Janika Turu
52. Eesti Kunstimuuseumi diivanikomplekt 2019. detsembris, Foto Jaanus Heinla
53. Tsarskoje Selo Hiina teatri interjäär,
<http://www.alexanderpalace.org/palace/chinesetheater.html> (vaadatud 1.4.2019)
54. Tugitool 2018. aasta detsembris, Foto: Jaanus Heinla
55. Näited puidulõike dekooriga, Autori foto
56. Konservatori käsikirjaline ülestähendus, KRD-86 mööbel, säilik nr 4. Kanuti arhiiv
57. Tugitool enne restaureerimist 1985. aastal, Foto: Lembit Lõhmus. KRD-86 mööbel, säilik nr 4. Kanuti arhiiv
58. Tugitool enne restaureerimist, polster eemaldatud, Foto: Lembit Lõhmus. KRD-86 mööbel, säilik nr 4. Kanuti arhiiv
59. Proovi võtmise koht, Foto Jaanus Heinla, autori töötlus
60. 10x suurendus, Autori foto
61. 25x suurendus, Autori foto
62. 40x suurendus, Autori foto
63. 50x suurendus, Autori foto
64. Infrapunaskoopia tulemus, Autori foto
65. Sinise katteriidega tugitool 2018. aasta detsembris, Foto Jaanus Heinla
66. Tugitool enne restaureerimist, Foto: Lembit Lõhmus. KRD-81 mööbel, säilik nr 1. Kanuti arhiiv
67. Tugitool enne restaureerimist II, Foto: Lembit Lõhmus. KRD-81 mööbel, säilik nr 1. Kanuti arhiiv
68. Diivan enne konserveerimist 2018. aasta detsembris, Foto: Jaanus Heinla
69. Murd seljatoe dekooriga, Autori foto
70. Dekoori viimistlus, Autori foto
71. Käetoed kõige alumisem kattedekooril, Autori foto
72. Preme'i rocaille mustri näidis, Foto kirjavahetusest Preme'iga, autori valduses
73. 1830ndatest pärit kootud vaip, vasakul reproduktsioon, paremal originaal (kuulub Long Island'i Antiigi Ühingule), Foto: <https://thistlehillweavers.com/historic-reproduction-fabrics/> (vaadatud 2.5.2019)
74. Tekstiilnäidised Tassinari et Chatel'ist, Foto <https://lelievreparis.com/en/collections> (vaadatud 2.5.2019)
75. Kangakudumine Preme'is, Foto: <http://www.preme.fr/> (vaadatud 2.5.2019)

76. Tekstiilinäidised Sartorist, Foto: <https://www.sartor.cz/44-historical-textiles>
77. Trükitehnika näidised Lipuvabrikus, autori fotod
78. Polüestrile trükitud pilt linase kanga struktuuriga, autori foto
79. Preme'i töökoja vaade, <http://www.prelle.fr/> (vaadatud 2.5.2019)
80. Muster P6353, Foto kirjavahetusest Preme'iga, autori valduses
81. Eesti Kunstimuuseumi tekstiil, Foto: Jaanus Heinla, autori töötlus
82. Muster P6435, Foto kirjavahetusest Preme'iga, autori valduses
83. Muster P6997, Foto kirjavahetusest Preme'iga, autori valduses
84. Muster P6253, Foto kirjavahetusest Preme'iga, autori valduses
85. EKM kanga kiu-uuringud, autori foto
86. EKM kanga uuringud, autori foto
87. Korrodeerunud ala diivani selajtoe kanga all vasakus servas, autori foto
88. Vaskbrokaat niit, autori foto
89. Proovi ettevalmistus, vaatlus, kuumutamine piirituslambil, autori foto
90. Brokaatniidi tuvastamise katse etapid, autori foto
91. Hõbeda olemasolu määramine kaaliumdikromaadiga, vasakul puhas kaaliumdikromaat, paremal proovist võetud tilk kaaliumdikromaadi lahuses, autori foto
92. Arvatavalt kuningas Karl IV surirüü osa, kuulub Praha lossi kollektsiooni, Foto: <https://www.sartor.cz/sale-last-pieces/6866-gilded-brocade-of-king-charles-iv-green02m.html> (vaadatud 2.5.2019)
93. 13./14.sajandi Itaalia siidi reproduktsioon, Foto: <https://www.sartor.cz/1413-silk-damaskmedallion-wine-red.html> (vaadatud 2.5.2019)
94. Kanga kaalu arvutamine, autori foto
95. Kahjustuste tabel, autori foto
96. Paela üleminek, autori foto
97. Diivani ilupaelad, autori foto
98. Kanga eemaldamine, autori foto
99. Diivani tekstiil enne eemaldamist, autori foto
100. Vatikihit, autori foto
101. Helesinine vahekangas, autori foto
102. Kullalehe jäljed tekstiili servas, autori foto
103. Käetoepolstri avatud kihid, autori foto
104. Värvierksuse kontrast, autori foto
105. Käetoepolstri kattekangas, autori foto

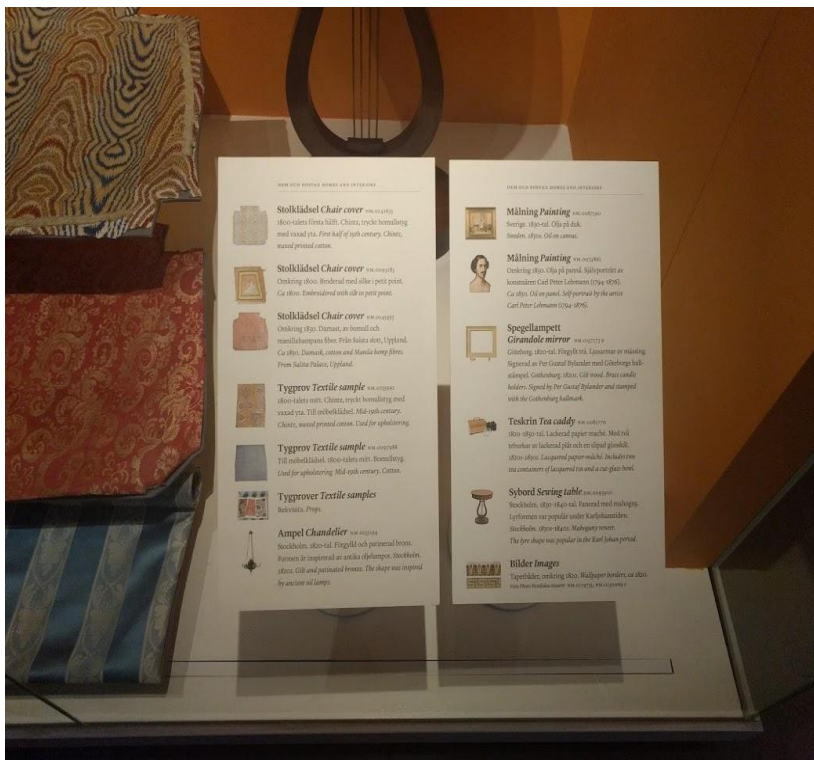

106. Katterie, autori foto
107. Vahekangas, autori foto
108. Linane kangas, autori foto
109. Eraldi naelutusega esikant, autori foto
110. Paik, autori foto
111. Istmepolster vaheriidega, autori foto
112. Eemaldatud vaheriie, autori foto
113. Istmepolster vatikihiga, autori foto
114. Istmepolsti hobujõhvi kiht, autori foto
115. Vedrudepealne kangas, autori foto
116. Kant, autori foto
117. Konstruksiooni liimimine, autori foto
118. Diagonaalide sättimine, autori foto
119. Seotud vedrud, autori foto
120. Uus lisakolots, autori foto
121. Uus lisakolots II, autori foto
122. Sisupolstri erinevad tekstiilid, autori foto
123. Tagasi pandud vedrupealne riie, autori foto
124. Hobujõhvi kiht, autori foto
125. Tekst käetoe küljel, autori foto
126. Tekst raami paremal siseküljel, autori foto
127. Tekstiili kahjustused, Foto: Jaanus Heinla, autori töötlus
128. Rebendid ja mikrorebendid
129. Koemustri otsimine, autori foto
130. Koemustri otsimine II, autori foto
131. Koemustri otsimine III, autori foto
132. Tekstiili värvimine, autori foto
133. Värviproovid, autori foto
134. Originaaltekstiili tükk värviproovil, autori foto
135. Prooviõmblus, autori foto
136. Õmblusega toetatud käetoe kangas, autori foto
137. Õmbluse ja liimiga toetatud kangas, autori foto
138. Diivani seljatoekanga pesu, autori foto
139. Käetoe polstri pesu, autori foto

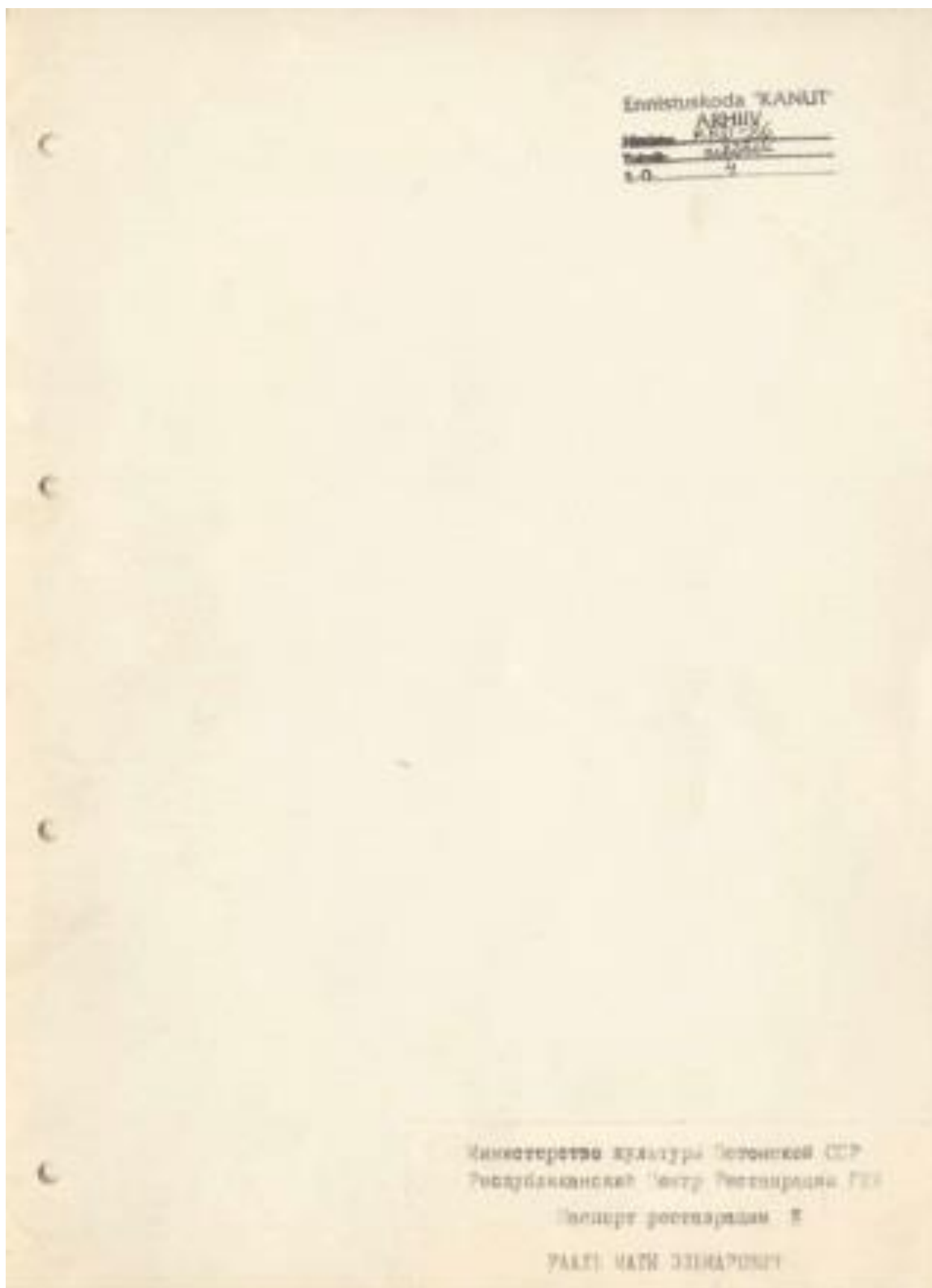
140. Kanga nõrutamine, autori foto
141. Lahtiste niitude sirutamine, Foto: Sille Siidirätse
142. Lokaalsed pressid, autori foto
143. Lokaalsed pressid II, autori foto
144. Digiteerimine pealtpoolt, autori foto
145. Digiteerimine pahupoolt, autori foto
146. Proovi puhastamine mikroskoobi all, autori foto
147. Korrosioon enne puhastamist, autori foto
148. Korrosioon peale puhastamist, autori foto
149. Sinakas-hall kiht brokaadil, autori foto
150. Brokaat peale märgumist, autori foto
151. Korrosioonikolded, autori foto
152. Peale kahekordset puhastust, autori foto
153. Peale neljakordset puhastust, autori foto
154. Katse leelisema lahusega, autori foto
155. pH 8, autori foto
156. Kahjustunud brokaat, autori foto
157. 3 x puhastatud, autori foto
158. 6 x puhastatud, autori foto
159. Õige tooni otsimine, autori foto
160. Õige tooni otsimine II, autori foto
161. Toonitud siid originaalmaterjaliga, autori foto
162. Vasakult: valge beež ja kollane krepeliin, autori foto
163. Vasakult: helepruun, tumepruun krepeliin, rohekas nailon, autori foto
164. Vasakult: tihe võrk, tänapäevane võrk, toonitud tänapäevane võrk, autori foto
165. Polüestervõrgu tooni otsimine, autori foto
166. Toonitud siid ja võrk originaalkangal, autori foto
167. Pahupoole niidid pasitmas kaost, autori foto
168. Toestatud auk, autori foto

Lisad

Lisa 1. Mööblitekstilide väljapanek. Nordiska Museet, Stockholm (autori foto)

Lisa 2. KRD-86 Mati Raali restaureerimisprotokoll

год 1988	№ п/п 18004	№ докум. учета 10/10/88
подпись [подпись]	подпись [подпись]	№ инвентариз. описи [подпись]

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ СССР

ПАСПОРТ РЕСТАВРАЦИИ ПАМЯТНИКА ИСТОРИИ
И КУЛЬТУРЫ
(ДВИЖИМОГО)

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР РЕСТАВРАЦИИ ГИМ СССР

I. ИМЕНА РЕСТАВРАЦИИ

I. ИСТОРИЧЕСКАЯ ПРИНАДЛЕЖНОСТЬ ПАМЯТНИКА

Историческая принадлежность памятника	Код объекта				
	1	2	3	4	5
КРЕСЛО					
ЧЕГОРАМНОЕ ЗЕРКАЛО					

II. МЕСТО изготовления предмета, изделия или произведения искусства
 СССР Москва

III. КАТАЛОГИЧЕСКИЕ ДАННЫЕ о предмете	Примечание, условия
Наименование: КРЕСЛО	
Материал: Шеллак	
Год изготовления: 1880 г. - 1890 г.	
Классификация: [рукопись]	
Уникальность: [рукопись]	
Примечание: [рукопись]	

IV. ОСНОВАНИЕ для РЕСТАВРАЦИИ
 [рукопись]

Паспорт выдан в количестве _____ шт.

V. ОСНОВНЫЕ СВЕДЕНИЯ ПО ИСТОРИИ ПАМЯТНИКА, условия хранения, известности или распространения и использования, а также иные интересные сведения

Кресты изготовлены в СССР фирмой
 трансформационная фирма Лесового Творчества
 Москва ул. Мухоморова, 14 кв (трансформатор Т. Сидорова)
 на фотографиях, представляющих в сохр. Архива и
 реставрации музейной коллекции СХН СССР в Москве
 (1981)

Эти изделия выполнены из дерева цвета орех по образцу
 в виде французского креста с черной латунью XV до
 середины XVIII в. В центре креста находится орнамент
 и его-образный символ с инициалами
 крест, вышитыми шрифтом, иконографическими и
 инициалами на черной латунной, и французской
 для римской буквы с прописными, инициалами, вышитыми
 и вышитыми инициалами в центре латунной
 эти изделия выполнены из дерева цвета орех по образцу
 крест свободно изготовлены. Крест вышит на
 черной латунной инициалами, инициалами
 вышитыми вышитыми вышитыми вышитыми
 Крест изготовлен в 1930-е годы из дерева.
 В 1981 году ТХН СССР
 В 1981 году ТХН СССР

VI. СОСТОЯНИЕ ПАМЯТНИКА при поступлении в реставрацию
 а) по визуальным наблюдениям

Кресты на реставрацию были собраны
 в виде креста изготовлены в виде креста
 в виде креста изготовлены в виде креста
 в виде креста изготовлены в виде креста
 в виде креста изготовлены в виде креста
 в виде креста изготовлены в виде креста

He gyaas jagat ke antima
gamaa manas kaha kaha.

Iti jagatmani manas kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti manas jagat ke antima kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti jagatmani manas kaha kaha

Iti jagatmani manas kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti jagatmani manas kaha kaha

Iti jagatmani manas kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti jagatmani manas kaha kaha

Iti jagatmani manas kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti jagatmani manas kaha kaha
manas jagat ke antima kaha kaha
Iti jagatmani manas kaha kaha

1) на данных лабораторных исследований

№ п/п	Дата и вид исследования	Наименование и результаты исследования	Дата проведения и дата заключения	Подпись, должность (Ф. И. О.)

2) общие сведения о состоянии здоровья

1. Инфекция мочевых путей
2. Мочекаменная болезнь
3. Запоры

врач _____

М. П. _____

VII. ПРОГРАММА ПРОВЕДЕНИЯ РАБОТ И ЕЕ ОСНОВАНИЕ

Программа составлена на основании задания на разработку критерия _____

_____

а) Содержание и методичность разработанных критериев:

1. Взаимосвязь вопросов
2. Углубление функциональных вопросов
3. Связь вопросов
4. Точность и ясность
5. Структурная работа
6. Углубление анализа

б) Иные условия

По функциональным работам проводится на основании разработанных критериев. Точность, ясность, структурная работа и связь с другими разработками.

Программа утверждена _____

« 15 » апр. 19 1981 г.

В. В. В.

_____

VIII. ИЗМЕНЕНИЯ ПРОГРАММЫ И ИХ ОСНОВАНИЕ

В процессе работы программа на основании разработанных критериев проводится на основании разработанных критериев.

Изменения программы утверждены _____

« 16 » апр. 1981 г.

В. В. В.

_____

№№ п/п	наименование и содержание работы, выполненной в соответствии с программой	дата	дата сдачи и подписи участков	дата подписания и подписи руководителя
1	2	3	4	5
10	Программа на неделю с учетом сезонной работы			
11	Учебная работа - разработка программы работы с детьми в группе			
12	Учебная работа - программа (детская программа)			
13	Составление программы работы на учебный год с учетом работы с детьми в группе		составлена и подписана	составлена и подписана
14	Учебная работа - программа работы с детьми			
15	Учебная работа - программа			
16	Учебная работа - программа работы с детьми в группе			
17	Учебная работа - программа работы с детьми в группе			
18	Учебная работа - программа работы с детьми в группе			

IX. ПРОВЕДЕНИЕ РЕСТАВРАЦИОННЫХ РАБОТ

№ п/п	наименование работ и условия, сроки, стоимость, ресурсы, материалы и инструменты, применяемые при выполнении реставрационных работ	количество	длина в метрах	стоимость в рублях
1	2	3	4	5
1	<p>Очистка фасада и оконных наличников</p> <p>Очистка оконных наличников</p> <p>Снятие штукатурки (с окон 4х)</p> <p>Для изготовления штукатурки</p> <p>реставрационная штукатурка</p> <p>ремонтные работы по штукатурке</p> <p>внутри и снаружи фасада</p>			<p>5 руб</p>
2	<p>Зачистка штукатурки</p> <p>внутри и снаружи</p>			
3	<p>Снятие краски</p>			
4	<p>Ремонт фасада и окон</p>			
5	<p>Ремонт штукатурки</p> <p>внутри</p>			
6	<p>Зачистка штукатурки</p> <p>внутри и снаружи</p> <p>изготовление штукатурки</p> <p>ремонтные работы по штукатурке</p> <p>внутри и снаружи</p>			
7	<p>Зачистка штукатурки</p> <p>внутри и снаружи</p> <p>ремонтные работы по штукатурке</p> <p>внутри и снаружи</p>			
8	<p>Ремонт фасада</p>			
9	<p>Ремонтные работы по штукатурке</p> <p>внутри и снаружи</p>			

№№ п/п	Тема занятия и основные вопросы, подлежащие рассмотрению и обсуждению, подлежащие обязательному рассмотрению студентами	дата	дата занятия и обсуждения вопросов	оценка студента за выполнение работы
1	2	3	4	5
19	Классификация деловых документов по видам и назначению.			
20	Специфика делового письма и делового этикета			
21	Специфика делового и корпоративного этикета			
22	Специфика делового этикета на территории			
23	Специфика делового этикета в различных ситуациях			
24	Классификация деловых документов по видам.			
25	Классификация деловых документов по назначению и содержанию			
26	Специфика делового письма и делового этикета, включая этикет делового общения			
27	Специфика делового этикета на территории, специфика делового этикета			
28	Специфика делового этикета и делового этикета			
29	Специфика делового этикета на территории			

Классификация
деловых документов

3. ИLLUСТРИРОВАННЫЙ МАТЕРИАЛ (фотографии, зарисовки, рисунки и др.)

№ п/п	дата	краткое описание содержания иллюстраций (ссылка на рисунок, таблицу и др.)	лист	дата съемки и название ф/о
1	2	3	4	5
1		фотография (красн. - белая) по реставрации	3	
2		фотография (красн. - белая)		

Примечание: черными иллюстрациями характеризовать не рекомендуется — их можно рассмотреть — или не рассмотреть, выделенные цветом иллюстрации, выделенные в Подзаголовке области хранения

XIV. ПРИЛОЖЕНИЯ К ПАСПОРТУ (интервью, акты, планы и т. д.)

→ [Handwritten text]

Копировать текст анкеты
для материалов Приложения

XI. РЕЗУЛЬТАТЫ ПРОВЕДЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЙ

(включая плановый подсчетный отчетный, отчетный плановый отчетный после реставрации, отчетный отчетный и др.)

Руководитель работы _____

XII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ РЕСТАВРАЦИОННОГО СОВЕТА (интервью из отчета)

10-8 15.10.88 В.И.

Работа по реставрации
Сделана

XIII. РЕКОМЕНДАЦИИ ПО УСЛОВИЯМ ХРАНЕНИЯ ПАМЯТНИКА

обязательный суточный режим

Руководитель работы _____

После реставрации номерной бирки

№ 149-100/100-900
1999 г. 10.10.10

Возраст изделия в 3-х мес.
представлен в

исполнен оригиналом, № 10000000 и дата выдачи бирки

ИСПОЛНИТЕЛЬ РАБОТ:

Руководитель организации

[Handwritten signature]

Руководитель работы
Реставрационная мастерская

Реставратор

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

НАБЛЮДЕНИЯ ЗА СОСТОЯНИЕМ ПАМЯТНИКА ПОСЛЕ РЕСТАВРАЦИИ

Дата осмотра	Состояние памятника	Подпись № 11

Russen stils bygd. Amdalen

Elabru

Kygd, Loo XV stils.

Utskrevet postort samfunn Loo XV
nomen. bergre stipe ide samfunn
XIX og. samfunn utskrevet. Amdalen
Folkestad stov. Kaldstua Loo utskrevet
okt 1950 - 1956. utskrevet utskrevet
Dokumenter og registrering. Tegen
utskrevet 1950 Kaldstua Kaldstua
1981 utskrevet.

Kaldstua ^{utskrevet} Kaldstua utskrevet
alsett utskrevet utskrevet utskrevet
stipe utskrevet stipe. Kaldstua
ide utskrevet utskrevet.

Kaldstua utskrevet or stipe Kaldstua
topology, utskrevet utskrevet Kaldstua
folkestad utskrevet.

Stikviltstua utskrevet or Kaldstua
Kaldstua utskrevet stipe Kaldstua
utskrevet utskrevet utskrevet
utskrevet or Kaldstua!
1985 - 1989 utskrevet.

Lisa 3. Akrüülpolümeeride kasutamine muistsete tekstiilide konserveerimises.
 Leedu Kunstimuseum. ICOM Committee for Conservation 6th Triennial Meeting in Ottawa
 21.-25.9. 1981

ICOM COMMITTEE FOR CONSERVATION
 6th Triennial Meeting
 Ottawa, 21. - 25 September 1981
 PREPRINTS 81/9/15

AKRÜÜLPOLÜMEERIDE KASUTAMINE MUISTSETE
 TEKSTIILIDE KONSERVEERIMISES

(On the Application of Acrylic Polymer for
 Linings of Ancient Textile)

L. Štorkaite, K. Kriščiūnaitis ja J. Štorkaitis

Art Museum of Lithuania IIII
 The Restoration Centre of Art Treasures named
 after J. Štorkaite
 33 Oduki Street
 Vilnius

Reiktakos polümeeride kasutamise kasutliku väärtus -
 akryililise vundamendi praktilise kasutamise
 muistsete tekstiilide konserveerimiseks ja
 taastamiseks.

Sihtasutus

Šis kasutamine ja taastamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

1) polümeer ja selle kasutamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

2) akryililise polümeerid kasutamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

3) akrilid-konserveerimise kasutamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

4) akrilid-konserveerimise kasutamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

muistsete tekstiilide konserveerimiseks ja taastamiseks.
 1) polümeer ja selle kasutamine muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine ja
 taastamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ja taastamiseks.

Įvertinimas

Polümeeris kasutamine muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ir taastavimui vundamendi praktilise kasutamise väärtus
 (akryil-polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutamine
 ir taastavimui muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ir taastavimui.

1) polümeer ir šio kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasutavimui ir
 taastavimui.

2) akryililise polümeeris kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

3) akrilid-konserveerimise kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

4) akrilid-konserveerimise kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

muistsete tekstiilide konserveerimiseks ir taastavimui.
 1) polümeer ir šio kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

Įvertinimas

Polümeeris kasavimui muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ir taastavimui vundamendi praktilise kasutamise väärtus
 (akryil-polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui
 ir taastavimui muistsete tekstiilide konserveerimiseks
 ir taastavimui.

1) polümeer ir šio kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

2) akryililise polümeeris kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

3) akrilid-konserveerimise kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

4) akrilid-konserveerimise kasavimui muistsete tekstiilide
 vundamendi praktilise kasutamise väärtus (akryil-
 polümeerid, akrilid-konserveerimise) kasavimui ir
 taastavimui.

Lisa 4. Intervjuu Heige Peetsiga

18.4.2019 Digiteerimis- ja Konserveerimiskeskuses Kanut

Leppisin Heigega vestluse kokku meilitsi ja saatsin eelnevalt mõned juhinduvad küsimused. Kuid enne kohtumist jõudis Heige need juba ka kirjalikult vastata. Kokku saades arutasime küsimused-vastused ka suuliselt läbi. Kuid kuna teema on põnev, panen vastatud küsimused ka siia.

Kuidas ja mis asjaoludel kangas sinu kätte sattus? Kus töö tehti ja kuhu läks edasi?

Töötasin 1982 – 1986 Eesti Kunstimuuseumis (edasi Kanut). Kuna neil ei olnud konserveerimisosakonnas tekstiilikonservaatorit, siis alustasin tekstiiliga tegelemist 1984 aastal. 1985 septembris läksin Vilniusesse stažeerima (Kunstimuuseumi juures olevasse Konserveerimiskeskusesse -Lithuanian Art Museum Pranas Gudynas Restoration Centre, Vilnius).

Õppetöödeks olid kaasas mööbli tekstiil ja arheoloogiline leiumaterjal (brokaat).

Mis oli konserveerimise eesmärk? Mis võtteid kasutati ja miks. Mööbli tekstiili puhul oli probleem - siidi toestamine uuele aluskangale akrüüllimiga (akrüülpolümeer A-45K) . See oli leedukate väljatöötatud meetod ja seda taheti ka Eestis kasutama hakata. Leedukad tutvustasid liimainet ja selle kasutamist Ottawas ICOM konverentsil 21.25.09.1981.

Siidkangad, mida ei saa niidi-nõelaga uuele aluskangale kinnitada vajavad eritöötlust. Üheks võimaluseks on toestusriide katmine liimiga ja originaaltekstiil fikseerida liimliite abil uuele alusele. A45-K on akrüüllim, mis moodustab liimliite soojendamisel. Töötlus tehakse kuumaspaatliga temp 65 – 75 °C.

A-45K on akrüülpolümeer, mis lahustub atsetoonis ja etüülatsetaadid. Kasutati 20% (või oli 25%) polümeeri atsetooni lahust, mis pihustati toestuskangale nii kaugelt pinnast, et kangale langesid polümeeri kiud (atsetoon aurustus pihustamise hetkel õhku). Oli oluline, et lahusti oleks juba aurunud , muidu tekkisid kangale täpid (lahus koos polümeeriga jättis jäljed). Selliseid täpikesi on näha ka minu teostatud toestuskangal.

Kahjuks mina ei näinud kuidas tekstiil toolile tagasi pandi. Sest läskin 1985 aasta nobembris lapsepuhkusele. Tool oli Riias 1986 aastal esimesel Baltiriikide Konservatorite Triennaalil eksponeeritud eesti näitusesosas. Toolitekstiili aitas näituseks ette valmistada Merike Neidorp - tollane Kanuti tekstiilikonservaator, kes töötab praegu Tallinna Linnamuuseumis. Kuna käetoed kangad olid restaureeritud poolikult, siis neid toolile ei pandud (see on jäänud tegemata ka hiljem ja nimetatud detailid on hetkel Kanutis Heige Peetsi valduses).

Kas kangas oli enne millegagi kaetud või kaeti nüüd?

Originaalkangast pole millegagi töödeldud ega kaetud. Liimiga kaeti vaid aluskangas (toonitud naturaalne siid) ja soojaspaatliga siluti pinda toestuskanga poolelt (originaali nägu allpool).

Toolseljatõe kanga alumise ja ülemise osa siidimaterjali välimus on erinev. Alumisel osal on siid tuhm ja hallikas. Põhjus võib olla brokaattikandi vaseniitide korrosioon: korrosioon (vasesoolad) on pesemisel / niiskumisel liikunud kangasse ja vasesoolade toimel on siidiomadused muutunud (läike kadumine, rabedus). Kanga nimetatud kahjustus oli olemas juba enne konserveerimist, see pole tekkinud konserveerimise järgselt.

Paarilise lugu, kas tugitoolid tehti koos? Kas puiduosa tegemisest midagi mäletad, kas olid kursis töö tegemise ajal, kes ja mida tegi? (miks toolide puiduosa viimistlus ja pealmise kanga lahendus on nii erinev)

Mina ja Merike Neidorp teisest toolist midagi ei mäleta. Küsida võiks ka Jaanus Heinla käest, kes oli neil aastel EKM koos Matiga mööblikonservaator.

Kas on teada, mis teise tooli kangast sai?

Ei tea

Kus on tehtud fotod Renovatumi 1988 aasta numbris?

Fotod tehti ilmselt 1985 aastal Eesti Kunstimuuseumi fotograafi Lembit Lõhmuse poolt. Mööblikonserveerimine oli tol ajal Rataskaevu tn (praegu Rüütli) majas.

Mati Raali aruandes jäi mulle segaseks üks koht, kus peale tööde nimekirja on kirjas, et antud etapis kuldamist ei toimu ja istme valmistamine toimub pärast kuldamist. See on kinnitatud kolm päeva peale restaureerimiskava kinnitamist. Kas sa oskad öelda, kas ja miks töö seisma jääda võis? Ja millal siis lõpetati?

Neile küsimustele ma vastata ei oska.

Lisa 5. Tugitooli konserveermise artikkel Renovatumis

Renovatom Anno 1988, lk 2

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Polstri tekstiil on lillornamendiga siidkangas, kus kaunistuseks kasutatud metallniite (puuvillase südamiku ümber keerutatud peenike vasekne lint).

Tekstiili kahjustused: üldine määrdumine, hallitusplekid, metallniitide oksideerumine ja sellest põhjustatud rohelised plekid tekstiilil, riide äärtel vana liim ja roosteplekid (kinnitusnahtest), katkenud metallniidid, rebendid.

Restaucreerimise käigus eemaldati vana liim, oksüdatsiooniproduktid metallniitidelt ja riidelt ning tehti üldine märgpuhastus neutraalse pesuvahendiga. Tekstiil dubleeriti naturaalsele siidile akrüülpolümeeriga. Rebendid ja niite katked kinnitati nõelaga.

Restaureeriti Leedu NSV Viniuse Restaucreerimiskeskuses 1985. a. Töö juhendaja Brone Pinkiviciute, restauiraator Heige Peets.

72E
R40

Koostanud E. Valk-Falk.
Toimetanud P. Ehasalu.
Kujundanud L. Lõhmus.
Vastutav toimetaja E. Valk-Falk.

R 4403020000-206 Tellitud
902(15)-89

Выпущено по заказу Республиканского центра реставрации ТХМ Государственного комитета культуры ЭССР

ISBN 5-440-00462-2

© ENSV Riiklik Kultuurikomitee
RKM Vabariiklik Restaucreerimiskeskus,
1989

Tugitool on valmistatud prantsuse rokokooegse *bergere* tüüpi istme eeskujul XIX saj. viimasel veerandil. Valmistatud arvatavasti Peterburi meistrite poolt. Kadrioru lossi tarbeks ostetud aastal 1930, 1956. a. antud Tallinna Draamateatrile rekvisiidiks. Tagastatud ENSV Riiklikule Kunstimuseumile 1981. a.

Keemiliste ja füüsikaliste uuringute tulemusena on leitud algse kullatise jälgi. Hiljem korduvalt üle värvitud pronksvärviga.

Restaureerimisel on juurde liigatud puuduv tagajalg, karkass uuesti liimitud, pehme polster taastatud. Stiilikriitilise analüüsi ja Restaurerimisnõukogu otsuse põhjal on rekonstrueeritud karkassi kullatis lehtkulla ja "Goldfingeriga". Töö tegi ära aastail 1985. . .1987 restauraator Mati Raal.

Ennistuskoda "KANUT
RAAMATUKOGU

Nr. 523

Lisa 6. KRД 81 Jaanus Heinla restaureerimisprotokoll

Эксплуатационная КАРТА
АРХИВ

№ документа: КС-10
№ дела: 100000
№ инвентарной описи: 100000

1967	КС-10	100000
год	номер документа	номер инвентарной описи

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ СССР

ПАСПОРТ РЕСТАВРАЦИИ ПАМЯТНИКА ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ (ДВИЖИМОГО)

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР РЕСТАВРАЦИИ ГХИ ЭССР
государственный учреждение культуры, специализированное предприятие

I ОДЕЛ РЕСТАВРАЦИИ
специализированное предприятие

I. ПИЛДОНИТРИККАЛ ПИИНАДЛЕЖУСЬ ПАМЯТНИКА

ПАМЯТНИК	ПЕРИОД СНОВАНИЙ (год-год)	СООБРАЖЕНИЯ К ДАННОМУ ПЕРИОДУ (год-год)	ПЕРИОД СНОВАНИЙ СНОВАНИЙ (год-год)	ПЕРИОД СНОВАНИЙ СНОВАНИЙ (год-год)	ПЕРИОД СНОВАНИЙ СНОВАНИЙ (год-год)
Исторический памятник в виде <u>проект</u>					
Итого сохранено объектов: <u>1</u>					

II. МЕСТО НАХОЖДЕНИЯ ПАМЯТНИКА, АДРЕС И ДР. Государственный Художественный Музей ЭССР отдел прикладного искусства

III. КАТАЛОЖНЫЕ ДАННЫЕ И ПОЯСНЕНИЯ

КАТАЛОЖНЫЕ ДАННЫЕ И ПОЯСНЕНИЯ	ПРОМЕРЫ, УПОМЯНУТЫЕ
наименование <u>КС-10</u>	<u>(27 стр.)</u>
тип <u>рельеф Машинера</u>	
материал <u>металл алюминий, цвет. эм.</u>	
состояние <u>лучше</u>	
исполнение <u>ручная работа</u>	
размеры <u>57 x 53 x 1,2</u>	

IV. ОСНОВАНИЕ ДЛЯ РЕСТАВРАЦИИ Историческая функция
использования

составление проекта, №, дата

Итого сохранено в реставрации: 1 объект 100%

Акт о сохранении № _____ от _____ 19__ г.

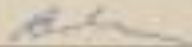
2) на анализ лабораторная экспертиза

№ п/п	дата и вид исследования	ссылки в протокол экспертизы	дата дачи № и дата заключения	Инициалы подписавшего (ф. и. о.)
		А		

3) другие замечания и сведения по делу

В ходе судебного следствия не было установлено, кем была и кем получена на предприятие.

м.п. 14. _____ 19__ г.

 _____
 (наименование организации)

использованы поперек на некоторых местах
в разбеге.

Насаме пяти салям, артаков и сурена
наиболее свои первоначальной бу - фирму.
Восстановление популяе на сурена устроено.
Обширные также рваные и болотные
загрязнениями.

Остатки популяе популяе и популяе
транспортированы истерботи вице.

VII. ПРОГРАММА ПРОВЕДЕНИЯ РАБОТ И ЕЕ ОСНОВАНИЕ

Программа составлена на основании Закона от 1984 года, приоритет _____

_____

а) Система и содержание работы, установленные программой

- 1) Разборка корпуса
- 2) Изготовление удерживающих устройств
- 3) Соединение корпуса
- 4) Закрытие корпуса
- 5) Изготовление изделий

б) Иные работы

Удерживающие устройства корпуса и бронированная
пробирка разбираться не будут.
Техническими условиями изготовления изделий (срок
и вид изготовления изделий не указывается)

Программа утверждена _____

25. февраля 1984 г.

В. В. Виноградов

В. В. Виноградов, главный инженер

VIII. КРАТКОЕ ОПИСАНИЕ ПРОГРАММЫ И ИХ ОСНОВАНИЕ

Полностью программа утверждена _____

_____ 19 _____

с _____

В. В. Виноградов, главный инженер

№№ п/п	наименование работ и перечень работ, подлежащих оплате, включая наименование выполняемых работ	количество	единица измерения	стоимость работ и материалов
1	2	3	4	5
19.	Промывка натуральных волокон шерсть и пропускание волокон шерсть через: опухи и губчатые и т.д.			
20.	Заправка иглы и сортировка шерсти вручную.			
21.	Заправка иглы вручную и т.д.			
22.	Перевязка иглы вручную			
23.	Черновка шерсти на шерсти			
24.	Черновка шерсти на различных видах оборудования комбината.			
25.	Порядок и решение шерстяных волокна и шерсти - фабрики, шерсть и шерсть ручной работы.			
26.	Порядок и решение шерсти и шерстяных волокон и шерсти вручную.			
27.	Раскрой шерсти и шерсти и шерсти и шерсти.			
28.	Обработка шерсти и шерсти шерсти и шерсти шерсти и шерсти шерсти и шерсти			11 шт.
29.	Уход за шерстью и шерстью			

№№ п/п	наименование работ и перечень работ, выполняемых, перечень, содержание и наименование, наименование, наименование, наименование, наименование	количество	дата начала и окончания работ	наименование и наименование работ
1	2	3	4	5
10.	Исполнение работ с перевозкой крупного груза с помощью маш. трактора для работ			
11.	Земельные работы по устройству деревянной площадки размером 10м x 10м маш. трактор			
12.	Составление сметы работ составлением сметы и составлением сметы на работы			
13.	Земельные работы по устройству площадки			
14.	Земельные работы (устройство) - работы по устройству площадки с устройством			
15.	Земельные работы по устройству площадки маш. трактор			
16.	Порядок выполнения работ устройство и устройство площадок для работ			
17.	Составление сметы работ составлением сметы работ и устройством маш. трактор			

IX. ПРОВЕДЕНИЕ РЕСТАВРАЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ

№ п/п	наименование работ и описание работ, выполненных работами, выполненными в соответствии с программой реставрационных мероприятий	количество	стоимость работ в рублях	стоимость работ в рублях
1	2	3	4	5
1.	Создание коллекции и описание видовых групп растений. Создание коллекции растений с описанием их особенностей. Для дальнейшего проведения работ по созданию коллекции растений в саду и в доме.			
2.	Удаление поврежденных растений и удаление мусора.			
3.	Создание сада и парка.			
4.	Разборка саженцев и камней.			
5.	Разборка каменных конструкций.			
6.	Удаление поврежденных растений, удаление мусора, удаление камней и растений.			
7.	Удаление поврежденных растений, удаление мусора, удаление камней и растений.			
8.	Привнесение грунта из березки для заделки почвы при посадке новых растений.			
9.	Создание сада и парка.			

8. ИЛЛЕКТРИЗОВАННЫЙ МАТЕРИАЛ (фотограф, картограмма, слайд и др.)

№ инв.	дата	наименование, наименование материала, предмет и объект исследования	лист	номер хранения в архиве №
1	2	3	4	5
1.		До растворения	3	
2.		В процессе растворения	3	
3.		После растворения		

Примечание: предмет коллективной организации по разделу или коллекции — по предмету исследования — или по исследованию, определяемому номером материала, включенного в Приложение, объект хранения.

XI. РЕЗУЛЬТАТЫ ПРОВЕДЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЙ

Указаны конкретные мероприятия, выполненные в рамках программы (или мероприятия) в соответствии с планом

выполнены все мероприятия по

Руководитель района _____, и. о. _____

XII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ РЕСТАВРАЦИОННОГО СОВЕТА (состав и протокол)

№ 2 от 15.02.87 г.

_____

Состав совета реставрационных работ

XIII. РЕКОМЕНДАЦИИ ПО УСЛОВИЯМ ХРАНЕНИЯ ПАМЯТНИКА

объект музейной работы

Руководитель района _____, и. о. _____

После реставрации памятник оформлен в виде музея

Копию паспорта в 2-х экз. передать в _____

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ:

Руководитель организации Иванов

Руководитель работы
Реставрационный отдел
_____

ВЕИМОН ВАНУС АКАДЕМИК
РЕСТАВРАТОР СЪ ТУРСКАЯ И КАТ.
п/в музей-панорама гр. София

НАПРАВЛЕНИЯ ЗА СОСТОЯНИЕ НА ПИТНИКА ДОКЛЕ РЕСТАВРАЦИИ

ДАТУ ОБИЩА	ОПШНИТЕ ЗАБЕЛЕЖКИ	ПОДСИГАНА, Д. П. С.

11X ПРАВДОСВЕДИТЕЛ КЪ ПЪСНОСТЪ (документация, книги, списъци и т. д.)

документация

всички места дадени
за интереси Прокуратурата

10. 10. 10. 10. 10.

11. 11. 11. 11. 11.

12. 12. 12. 12. 12.

